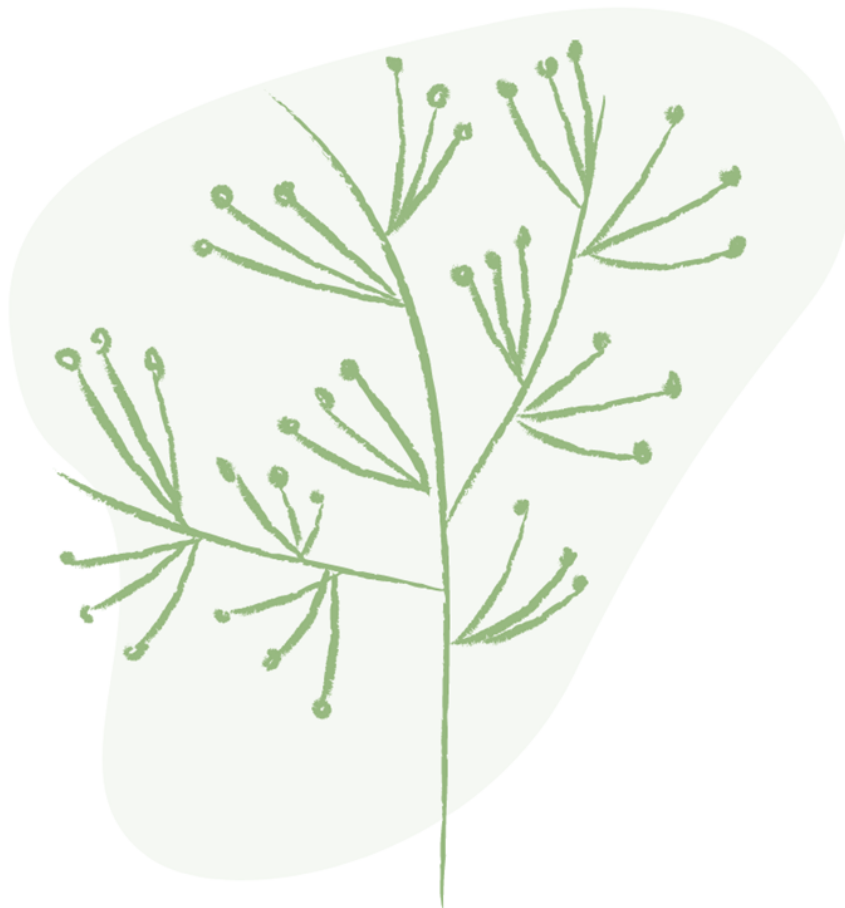

EEN AFSTUDEERONDERZOEK NAAR

DE UNIEKE BIJDRAGE VAN DE BUURTPASTOR

Docent: Dhr. B. Roor
Opdrachtgever: Dhr. O. Blok
Urban Expression

Henrick Reijersen van Buuren
140547
april 2021

Voorwoord

Voor u ligt het afstudeeronderzoek over de unieke bijdrage van de rol van buurtpastor. Dit onderzoek is afgenomen bij teamleden van Urban Expression die in aandachtswijken in Nederland wonen en/of actief zijn om het evangelie te delen met hun leven.

Het onderzoek bestaat uit een literatuurstudie waarin relevante missiologische literatuur uiteengezet wordt, maar ook een beschrijving van mijn veldonderzoek. Bij die beschrijving heb ik gepoogd om zo veel mogelijk van de praktijken van de teamleden te laten zien.

Het zwaartepunt van dit onderzoek ligt in het beschrijven van het veldonderzoek en leidt tot mooie inzichten die hopelijk gebruikt kunnen worden door de teamleden van Urban Expression, maar hopelijk ook door iedereen die intentioneel missionair is in zijn of haar buurt.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
1. Inleiding.....	4
Aanleiding.....	4
Probleemstelling/doelstelling.....	6
Opbouw van dit onderzoek	7
2. Urban Expression en missie in het verleden.....	8
Oprichting Urban Expression.....	8
Urban Expression teams in Nederland.....	10
Missionaire ontwikkelingen in Nederland.....	11
3. Theoretisch kader	15
Missional-Pastoral-Care Anna Ruddick.....	15
De Kramp Voorbij Jannet van der Spek	18
Zo wordt het spel gespeeld	22
4. Methodologie	24
5. De resultaten	26
Deelvraag 1: Over Urban Expression	26
Deelvraag 2: De praktijk van de UE-teamleden.....	28
Deelvraag 3: De visie op de eigen rol.....	32
Deelvraag 4: Het proces van de buurtpastor	43
Deelvraag 5: Een omschrijving of typering.....	45
6. De conclusies	47
Deelvraag 2.....	47
Deelvraag 3.....	47
Deelvraag 4.....	49
Deelvraag 5.....	49
Reflecties op de bovenstaande conclusies.....	50
Beantwoording van de hoofdvraag	52
Aanvullende adviezen	53
7. Concrete aanbevelingen.....	54
8. Literatuurlijst	55
9. Bijlagen	58

1. Inleiding

Aanleiding

De aanleiding voor dit onderzoek ligt in een vraag uit de praktijk, namelijk de casestudy¹ van voormalig teamleider, Sibbele Meindertsma, van het Urban Expression team 'Bless Oude Noorden'. Hij is daar nu meer dan zeven jaar en schreef een casestudy als een soort reflectie op alles wat hij daar meegemaakt en doorgemaakt heeft. Sibbele begon in 2012 met de officiële en door de Unie van Baptisten betaalde functie 'teamleider gemeentestichting' in Rotterdam. Het doel was om in Oude Noorden een gemeente te gaan stichten, maar 'waar begin je?' is een vraag die Sibbele zichzelf ook stelde.² Hij begon met de wijk te leren kennen en veel mensen te ontmoeten in de buurt. Zo bouwde hij als buurtbewoner/buurtpastor/gemeentestichter³ een netwerk op. Gedreven door de missie om God te volgen in de buurt heeft Sibbele in al die jaren naar Gods weg gezocht. Dat het echt een zoektocht en soms een struggle is/kan zijn lezen we in zijn verhalen, hoewel we ook echt lezen dat God in dat proces gewerkt heeft. Een tekstfragment uit de casestudy van Sibbele dat een klein deel van de zoektocht en struggle laat zien is het volgende:

*"Tijdens wijkoverleggen die ik bijwoonde, voelde ik me soms lamgeslagen door de enorme hoeveelheid hulpverlening die onze wijk rijk is. Schulden, opvoedproblemen, te weinig bewegen: overal is wel een loket, een hulpverlener of een activiteit voor. Ik vond het lastig uit te leggen wat mijn concrete bijdrage aan de wijk is. Ik organiseerde (bijna) niks."*⁴

In de alinea in de casestudy van de bovenstaande geciteerde woorden stelt Sibbele ook de vraag wat de unieke bijdrage van de buurtpastor aan de wijk is. Hij schrijft dat zijn bijdrage vooral in vriendschap en een luisterend oor zit en dat hij er op die manier voor iedereen kan zijn. Dat doet hij vanuit de basis van zijn geloof wat hem daarin een unieke kleur geeft. Maar hoe leg je aan anderen uit wat je precies doet?

Die alinea triggerde mij. Al eerder tijdens het lezen van de Survivalgids Pionieren met praktijkverhalen van creatieve gemeentestichting was ik enthousiast geworden over de manier van missie of manier van leven eigenlijk zoals dat te lezen is. Om daarin mee te doen in een proces van onderzoek naar een relevante praktijkvraag maakte me enthousiast.

Het onderwerp

Het onderwerp in paar woorden is dus de unieke bijdrage van de buurtpastor in de buurt. De oplettende lezer merkt op dat in deze woorden al een idee zit, namelijk van relevantie, als het gaat over de unieke bijdrage. Daarnaast klinkt de term 'buurtpastor'. Dit is een term die Sibbele in zijn

¹ Meindertsma, S. *Zeven magere en vette jaren, Een casestudy over een periode van missionaire aanwezigheid in het Oude Noorden in Rotterdam*. Zie Urbanexpression.nl - publicaties

² "Ik heb ondertussen wel begrepen wat de eerste stap is als je een gemeente wilt stichten: leer de wijk kennen. Maar waar begin je? Het Oude Noorden is groot (bijna 17.000 inwoners), druk en onoverzichtelijk. Ik heb niet echt een duidelijk plan en doe datgene wat mijn hand vindt om te doen!" (Blok, 2016. p.50)

³ Er zijn verschillende verhalen van Sibbele. Naast zijn casestudy een hoofdstuk in *Avontuur van geloof* (Blok 2016) en een stuk in de *Survivalgids Pionieren* (Blok&Vlaardingerbroek, 2016) In deze verhalen gebruikt Sibbele de termen gemeentestichter, buurtdominee, buurtpastor en buurtbewoner.

⁴ Uit de casestudy, zie 1.(p. 10)

casestudy heeft genoemd en die ik als onderzoeker voor de herkenbaarheid heb overgenomen. In gesprek met Sibbele heeft hij aangegeven dat hij zichzelf soms buurtpastor of buurtdominee noemde om zichzelf daarmee wat meer vertrouwen omtrent zijn eigen positie te geven. Daarnaast gaf het ook openingen bij buurtbewoners en bij organisaties en lokale gemeente. Tot slot nog een reden om zichzelf de titel van buurtpastor aan te meten was dat hij zich uitgezonden wist en betaald kreeg voor de functie van teamleider gemeentestichting. In het onderzoek zullen we zien hoe andere Urban Expression teamleden hier mee omgaan.⁵

Inhoud van het onderzoek

Wat verder aan bod komt in het onderzoek is de vraag naar de praktijk van het 'zijn in de buurt' van de teamleden⁶ van Urban Expression. Daarnaast zal het gaan over de rol die de respondenten in de buurt hebben. Tot slot gaat het onderzoek ook over de duiding van relevantie en 'unique sellingpoint'⁷ van de teamleden in hun buurt. Ik heb al mijn respondenten, de teamleden van Urban Expression, door mijn vraagstelling buurtpastor genoemd, terwijl het in de praktijk kan zijn dat ze zichzelf niet zo noemen of zichzelf ook niet zo zien. Toch wilde ik aan de voorkant van mijn onderzoek geen onderscheid maken. Het begrip 'buurtpastor' zal bij de conclusies van het onderzoek geduid worden.

Het onderzoek is helemaal geschreven vanuit het perspectief van de teamleden. Hoe de buurtbewoners of wijkwerkers de teamleden zien komt niet aan bod. Het is goed om op deze plek de verschillende teams te noemen die deelnamen aan dit onderzoek.⁸

- In de Praktijk, Den Haag, Spoorwijk.
- Villa Klarendal, Arnhem, Klarendal
- Bless Oude Noorden, Rotterdam
- Geloven in Moerwijk, Den Haag,
- Pathmos, Enschede
- Amsterdam

Dit onderzoek is een relevante verdieping voor Urban Expression teamleden, maar ook voor anderen die in de buurt aanwezig en actief willen zijn. Het geeft inzicht in de betekenis die wordt gegeven aan hetgeen de teamleden doen en de uitkomsten van het onderzoek zouden kunnen bijdragen aan het meer betekenis geven aan wat men doet. Daarnaast verkent het onderzoek ook hoe teamleden zich presenteren in hun buurt en kunnen de uitkomsten bijdragen aan welke rol/rollen teamleden, maar ook andere buurtpastors of missionaire buurtwerkers aannemen in hun buurt.

Belangrijke literatuur die ik gebruik heb om de thematiek te verkennen, maar ook de resultaten te duiden zijn o.a.. de volgende: *Heilzame Presentie* van Bert Roor, *Reimagining Mission From Urban Places* van Anna Ruddick, *De Kramp Voorbij* van Jannet van der Spek en het werk van Andries Baart: *Een theorie van de presentie*. Deze werken gaan helemaal over de thematiek van mijn onderzoek met kernwoorden als presentie, missionair zijn en de marges. Dit zal in hoofdstuk 3 verder aan bod komen.

⁵ Een leuk en interessant fragment in de *Survivalgids Pionieren* wat het voorstellen betreft: "Ik probeerde me eruit te praten toen ik mezelf per ongeluk gemeentestichter noemde. Ai, ze moesten vooral niet denken dat ik een soort zendeling ben..."(2016, p.57)

⁶ Ik zal de teamleden van Urban Expression meestal aanduiden als 'teamleden'.

⁷ 'Unique sellingpoint', n.a.v. de theologische reflectie van Sake Stoppels in *Avontuur van geloof*.

⁸ Zie hoofdstuk vier voor de motivatie van de keuze voor deze teams. Meer informatie over de teams in hoofdstuk twee.

Probleemstelling/doelstelling

Is wat gedaan wordt zomaar wat rondlopen in de buurt, praatjes maken met buurtbewoners en koffie drinken? Een belangrijke waarde van UE is het leven delen met de mensen in de buurt, maar is dat wat je zegt tegen je burens als ze vragen wat de reden is dat je van Den Haag naar Enschede bent verhuisd? Wat zeg je tegen de kerk die je vaarwel zegt om de wijk te gaan dienen? Welke betekenis geef je dan aan dat aanwezig zijn in de buurt en het koffiedrinken met burens? Als het dan ook nog eens blijkt in het geval van Sibbele dat voor elk probleem al wel een loket of werker is in de wijk, wat kom je dan eigenlijk nog brengen in de buurt? Zo is de vraag naar de unieke bijdrage op verschillende niveaus een belangrijke vraag die doordienking behoeft.

De eerste doelstelling is om verschillende dingen in kaart te brengen of te beschrijven: De ervaringen met buurtpastor zijn van verschillende buurtteams, Het functioneren van de rol van buurtpastor in een formele of informele rol, de motieven achter de keuze voor die rol, de taal die de teams gebruiken voor wat ze op missionair-pastoraal gebied doen in de wijk en hun duiding daarvan. Het zwaartepunt van dit onderzoek ligt ook in deze eerste doelstelling.

De tweede doelstelling in mijn onderzoek is het advies geven aan Urban Expression n.a.v. de gesprekken met de verschillende teams. Dit advies gaat UE en de teams helpen om te zien wat hun unieke bijdrage is en dat duidelijk kunnen maken in de buurt. Daarnaast hoop ik dat UE ook geadviseerd kan worden in het bijstaan en coachen van de teams mochten er rond de rol van buurtpastor behoeften zijn van de teams.

De hoofd- en deelvragen

De probleemstelling en de doelstelling zijn als volgt vertaald naar een centrale vraagstelling met deelvragen.

- **Welke adviezen kunnen er worden gegeven aan UE aangaande de unieke bijdrage van de buurtpastor a.d.h.v. een analyse van de ervaringen van teamleden van UE teams met de rol van buurtpastor en een theologische en sociologische duiding daarvan?**
- 1. Welk belang heeft Urban Expression Nederland bij de beantwoording van deze vraagstelling?
Wat zijn hun speerpunten?
Wat zit er achter de vraag naar de unieke bijdrage van de rol van buurtpastor?
- 2. Wat doen UE teamleden volgens eigen zeggen in de praktijk in hun rol van buurtpastor?
- 3. Wat is de visie van de UE teamleden op het functioneren van hun rol als buurtpastor en wat is volgens hen de unieke bijdrage van die rol van buurtpastor?
- 4. Welke ervaringen hebben voor de UE teamleden bijgedragen aan de ontwikkeling en interpretatie van/betekenis geven aan de eigen rol van buurtpastor?
- 5. Welke omschrijving of typering komt er in dit onderzoek naar voren van de buurtpastor, waarmee Urban Expression buurtpastors in de wijk concreet kunnen

uitleggen wat de unieke bijdrage aan de wijk is van de (formele of informele) rol van buurtpastor?

- 6. Zijn er aanvullende adviezen die n.a.v. de literatuurstudie en interviews gegeven kunnen worden aan Urban Expression aangaande het verhelderen van de unieke bijdrage van de rol van buurtpastor?

De methoden om antwoorden te vinden op de verschillende vragen zijn door interviews en literatuurstudie waarbij ik literatuur heb geselecteerd die relevant, gedegen en relatief recent verschenen is.

Opbouw van het onderzoek

In het volgende hoofdstuk geef ik informatie over Urban Expression en de missionaire ontwikkelingen in welke Urban Expression is ontstaan. In het hoofdstuk daarna bevindt zich een theoretisch kader waarin ik drie relevante missionaire werken aan bod laat komen als fundering van dit onderzoek. Het daaropvolgende hoofdstuk zal resultaten geven uit de interviews over de praktijken van de Urban Expression teamleden en hun duiding daarvan.

In het hoofdstuk daarna zullen de conclusies te lezen zijn waarbij ik in de daaropvolgende reflectie ook de literatuur zal laten spreken over de resultaten van de interviews.■

(In deze scriptie zijn sommige namen vanwege privacy redenen gefingeerd. Zij hebben een sterretje bij hun naam.)

2. Urban Expression en missie in het verleden

Oprichting Urban Expression

De geschiedenis van Urban Expression brengt ons terug naar de vorige eeuw. In 1997 werd Urban Expression namelijk opgezet in Engeland. Vanaf nu zal ik het netwerk aanduiden met UE. In de jaren '90 was gemeentestichting populair geworden en er werden gemeenten gesticht. Er kwam aandacht voor zending in Europa. Toch zat er bij de oprichters van UE iets dwars. Veel gemeenten werden namelijk gesticht op plekken waar al kerken actief waren, maar zelden in delen van steden waar geen kerk was. Een ander kritiekpunt was dat er veel gekopieerd werd in plaats van dat er met écht iets nieuws geëxperimenteerd werd.

De oprichters van UE, Jim en Juliet Kilpin en Stuart Murray wilden zich juist gaan richten op zending in de marges van de steden op een experimentele manier wat kerk-zijn betreft. *“Wij wilden teams vormen om te pionieren in contextuele gemeenten in de binnensteden en aandachtswijken: gemeenten die geworteld zijn in hun specifieke context. Teams die de incarnatie van Jezus als voorbeeld nemen voor het met huid en haar deel uitmaken van de gemeenschap waar zij wonen en leven. Teams die dingen doen met en niet alleen maar voor gemeenschappen. Teams die zorgvuldig luisteren om het karakter van hun leefwereld te verstaan, de cultuur en behoeften. En zo niet de fout maken om manieren van kerk-zijn op te leggen die cultureel irrelevant zijn.”* (Kilpin & Murray, 2007, p.6) Zo wisten de oprichters wat ze niet wilden en hadden ze een plaatje voor ogen hoe ze het wilden gaan doen. Jim en Juliet begonnen in 1997 om het eerste team te leiden en toekomstige teams te werven. Waarden werden vastgelegd in plaats van doelen, strategieën of modellen en er werden onderzoeken gedaan en gesprekken gevoerd met mensen in buurten die met gemeentestichting werden ontweken. Mensen die zich toen aansloten bij UE werden zendelingen. Veel teamleden hadden hun baan en huis opgegeven om te gaan leven in een aandachtswijk. De taakomschrijving die gebruikt werd was de volgende:⁹

GEZOCHT

Mensen die tegen de stroom in willen gaan en gemeenten willen stichten in
aandachtswijken.
Geen huisvesting.
Geen salaris.
Geen onkostenvergoeding.
Geen vooruitzichten.
Waarschijnlijk gaat het niet werken. Kom en sluit je bij ons aan...

De oprichters van UE hadden door hun ervaring een zeker realisme en dat komt heel mooi terug in een voetnoot in het boekje van Kilpin en Murray: *“Het schrijven van dit boek is problematisch. Wij weten dat mensen het verhaal van Urban Expression willen horen; we zijn dankbaar als dit mensen helpt die actief zijn in zending. Maar wat wij aan het doen zijn is fragiel en we behoeden onszelf voor irreële verwachtingen. Waarde: 'Wij weten dat wij niet onvervangbaar zijn en dat wat wij proberen te*

⁹ Taakomschrijving die gebruikt werd in de beginjaren van Urban Expression UK. Uit *Creatieve gemeentestichting in aandachtswijken van de stad*. (Kilpin & Murray, 2007, p.34)

doen deel is van een veel groter plaatje. Zo willen we onszelf in het juiste perspectief blijven zien.”
(2007, p.23)

In Nederland

In 2008 werd Urban Expression Nederland opgericht door Matthijs en Lindsey Vlaardingerbroek en Oeds Blok. Nadat ze in 2007 op bezoek waren geweest bij het team van Jim en Juliët Kilpin werden ze geraakt en herkenden ze zich in de waarden van UE. In de jaren daarna ontstonden er verschillende teams in Nederland die zich aansloten bij UE. Ze ondertekenden de waarden en beloften die voor UE zo belangrijk zijn. Het lijkt in die zin een beetje op een kloosterorde schrijft Matthijs Vlaardingerbroek in de Survivalgids van Urban Expression.(2016, p.15) Ook de regels in kloosters waren gericht op gehoorzaamheid en ‘stabilitas’, het zijn op één plek.

Anabaptisme

Om de achtergrond van UE te begrijpen is het goed om te zien dat de waarden van UE geïnspireerd zijn door het anabaptisme. Anabaptisten waren tijdens de reformatie een bijzondere groep die niet katholiek noch protestants werden. Nadruk bij hen lag minder op individuele vergeving van zonden, maar op het koninkrijk van God en het leven in de nieuwe werkelijkheid van dat koninkrijk met nieuwe familie. Daarbij werd de Bergrede heel belangrijk om het nieuwe leven vorm te geven en ze benadrukten dat iedere gelovige geroepen was om samen discipelen te zijn en God te zoeken. Een veel minder grote rol voor priester of dominee dus.¹⁰

Deze dingen van het anabaptisme zien we vandaag de dag terug bij de teams van UE. De gemeenschap staat centraal waarin met elkaar het nieuwe leven geleefd wordt in het volgen van Jezus. Er is veel nadruk op het dagelijks volgen van God, op een spiritualiteit van het dagelijks leven. Leiderschap wordt gedeeld door het team. Er is wel een teamleider, maar die is onderdeel van het team en in veel gevallen ook een vrijwillige kracht in het team, net als de anderen.

Het spreekt voor zich dat UE Nederland veel is gaan lijken op UE in Engeland. Ook in Nederland zijn waarden opgesteld met beloften en een missie.¹¹ Binnen de waarden en beloften is ruimte voor een eigen invulling, maar bij alle teams zijn begrippen als gemeenschap, wederkerigheid, experimenteren, afhankelijkheid(van God) en realisme aan de orde van de dag. Een belangrijke noot die in de Survivalgids gemaakt wordt is dat men onderweg is en zelf nog volop aan het leren en aan het zoeken is. *“Het helpt ons om leerling van Jezus te durven zijn en blijven, vragen toe te laten, opnieuw te luisteren en te durven experimenteren.”*(Blok &Vlaardingerbroek, 2016, p.7)

Kernachtige missie

De missie van UE staat op hun website kernachtig beschreven: *“Teams verbinden zich aan elkaar voor meerdere jaren en gaan gezamenlijk in een achterstandswijk wonen. Hier verbinden zij zich niet alleen aan elkaar, maar vooral ook aan de mensen die zij zo graag met de liefde van de Vader willen bereiken. Zij proberen in woord en daad heel dichtbij de mensen te komen, hen te dienen, te leren kennen en het Evangelie te verkondigen.”*¹² In deze missie zien we iets van de incarnatiegedachte terug en ook hoe missie holistisch verstaan wordt vanuit de Missio Deï gedachte. Het gaat er

¹⁰ Zie *Survivalgids Pionieren* pagina 15&16 voor meer over de anabaptistische wortels van Urban Expression.

¹¹ Zie in de bijlagen, bijlage 1.

¹² <http://www.urbanexpression.nl> [missie]

namelijk om dat het evangelie geleefd wordt door de teamleden in de buurt. De genoemde begrippen zullen in het theoretisch kader in het volgende hoofdstuk uitgebreider aan de orde komen.

Dat Oeds, Matthijs en Lindsey jaren geleden werden geraakt door wat ze zagen in Engeland zouden we kunnen we zien als werk van God, maar we zien ook een ontwikkeling door de tijd op missionair gebied. Hoe UE daar ook een deel van vormt zal verderop aan bod komen, als we kijken naar de missionaire ontwikkelingen in Nederland van de afgelopen jaren.

Urban Expression teams in Nederland

In het heden zijn er tien teams van UE actief in Nederland. Zie het kaartje hiernaast. Deze plekken bevinden zich allemaal in wijken in wat grotere steden in Nederland. De blauwe rondjes zijn de zes plekken waar mijn onderzoek zich op heeft gericht. Het is nuttig om over die plekken iets meer achtergrondinformatie te geven.

Het eerste UE team was in **Spoorwijk in Den Haag** onder leiding van Matthijs Vlaardingerbroek vanaf het jaar 2000. Spoorwijk is nu volgens de actuele cijfers een wijk met zo'n 4500 inwoners waarvan bijna 80 % migrant is.¹³ Er zijn in het verleden veel wisselingen geweest in het team dat nu bestaat uit vier personen die de kar trekken met daaromheen een heel aantal mensen dat regelmatig helpt bij de diverse activiteiten. Drie van de vier personen zijn wonend in Spoorwijk zelf. Martin, de teamleider en voorganger in het team woont iets buiten Den Haag. Bij Urban Expression is In de Praktijk Spoorwijk een gemeenteteam wat inhoudt dat ze een zelfstandige gemeente(kerk) zijn en niet meer in de pioniersfase zitten.¹⁴

Een ander team dat ook niet meer in de pioniersfase zit is **Villa Klarendal in Arnhem**. Rick is de teamleider van het team dat georganiseerd is in subgroepen van minimaal twee personen met verschillende taken en verantwoordelijkheden. Ook zij zijn een zelfstandige kerk. Dat zien we terug in het feit dat ze o.a. zondagse vieringen en doordeweekse Bijbelstudies/kringen organiseren. Klarendal is een wijk van ongeveer 7500 inwoners waarvan 2/3 autochtoon is. Rick woont al twintig jaar in de wijk en is zelf toen ze in de wijk kwamen wonen begonnen om daar intentioneel dingen te gaan doen zoals computerles geven waardoor hij veel mensen leerde kennen. Er ontstond het verlangen naar een plek om mensen te kunnen uitnodigen en te praten over het leven, over geloven en over God en de bijbel. In 2005 opende Villa Klarendal met zondagse brunches en samenkomsten.

In **Amsterdam** zijn Bart en Monica* sinds 2011 betrokken bij Urban Expression en in hun buurt present en actief. Ze zijn samen een team en hebben verschillende activiteiten georganiseerd en organiseren nog steeds van alles. Bart en Monica wonen in een wijk met meer dan 8000 inwoners waarvan bijna 2/3 een migratieachtergrond heeft. In de achterliggende jaren hebben ze een netwerk

¹³ Zie allecijfers.nl/buurt/spoorwijk-den-haag

¹⁴ Meer informatie over In de Praktijk Spoorwijk is te vinden in *Als een kerk opnieuw begint* vanaf p.113.

van verschillende christenen in de wijk en dat voelt volgens Bart soms als een team, maar ze staan toch ook weer verschillend in de wijk. Sinds twee jaar zijn Bart en Monica aangesloten bij de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt in de wijk en proberen naast hun eigen presentie de kerk en de wijk meer met elkaar te verbinden.¹⁵

In **Pathmos, Enschede** is Leendert met zijn vrouw Dian tien jaar geleden begonnen met het volgen van een droom: Een pandje met een atelier voor kunst, maar ook ruimte voor verschillende (missionaire) activiteiten in de wijk. Op een wonderlijke manier is dit tot stand gekomen. Op dit moment zijn ze een kernteam van vier personen, maar heeft ook elke afzonderlijke activiteit een groepje vrijwilligers. De wijk Pathmos heeft ongeveer 2000 inwoners waarvan bijna 2/3 autochtoon is.¹⁶

In **Rotterdam in Oude Noorden** is Sibbele Meindertsma in 2012 met zijn vrouw Minke komen wonen om te starten met gemeentestichting en te exploreren wat er mogelijk is.¹⁷ Het proces van teamvorming ging niet zoals gedacht, maar er werden wel allerlei contacten gelegd met christenen in de buurt. Op dit moment is er wel een hechte groep die onder leiding van Geert vieringen houdt. Sibbele is intussen dominee geworden van de baptistengemeente en noemt zich in de buurt ook de wijkdominee of buurtpastor. Bless Oude Noorden organiseert geen regelmatige activiteiten in de buurt, maar heeft via de bij Bless betrokken wijkbewoners wel allerlei contacten en manieren van presentie. De wijk Oude Noorden is één van de grotere wijken in dit onderzoek met ongeveer 17000 inwoners waarvan 2/3 een migratieachtergrond heeft.¹⁸

Ten slotte, **Moerwijk in Den Haag**. Bettelies is daar zes jaar geleden (in 2014) heen gegaan toen ze gesolliciteerd had op de vacature van de nieuw te starten pioniersplek vanuit de PKN in Moerwijk. Als pionier/buurtdominee is ze toen begonnen met het aanleggen van een tuin op een braakliggend stuk grond waar niks mee gedaan werd. Nu meer dan zes jaar later is de tuin er nog steeds waar mensen groenten kunnen verbouwen, maar ook terecht kunnen voor gesprek en gezelligheid. Er is een gemeenschap ontstaan. Met drie a vier personen zijn ze een team. Neo is sinds een aantal jaar ook betrokken bij Geloven in Moerwijk en daarnaast bezig met het coördineren van de bewonersorganisatie in de wijk en de voedselbank. Moerwijk is één van de armste wijken in het land en heeft meer dan 21000 inwoners waarvan ¾ een migratieachtergrond heeft.

Missionaire ontwikkelingen in Nederland

In deze paragraaf wil ik kort de opkomst van Urban Expression in de historie van de missionaire ontwikkelingen plaatsen. Dit doe ik voornamelijk aan de hand van Bert Roor die in zijn boek *Heilzame presentie* een beknopt overzicht geeft, aan de hand van het boek van Jannet Van der Spek *De kramp voorbij* en *Als een kerk opnieuw begint* waarin Gerrit Noort en Stefan Paas één en ander over de geschiedenis van gemeentestichting uiteenzetten.

Na de Reformatie

¹⁵ Uit het interview met Bart. Bijlage 11.7

¹⁶ <https://allecijfers.nl/buurt/pathmos-enschede/>

¹⁷ Zie *Avontuur van Geloof* va. p.46 voor het verhaal van Sibbele in Oude Noorden.

¹⁸ <https://allecijfers.nl/buurt/oude-noorden-rotterdam/>

De Protestantse Kerk na de Reformatie was niet veel met zending bezig. Pas in de Nadere Reformatie zou missiologische bezinning pas meer hebben plaatsgevonden. In de tijd van de Dordtse Synode blijken er wel zendingsvragen te leven, weten we van Voetius. Het ging dan om het kerken planten op plekken waar handel werd gedreven door Europese handelaren in de tijd van de VOC. In de eeuwen die volgden werden er zendingsorganisaties opgericht voor zending aan de andere kant van de wereld. Dat begon niet in de twintigste eeuw. Veel is in voorgaande eeuwen gegaan over zending, hoewel gemeentestichting in Nederland ook al in de 19^e eeuw heeft plaatsgevonden, waaronder ook door de Unie van Baptisten. Van de dopersen in de tijd van de Reformatie is ook al bekend dat ze toen ook bezig waren met missionaire gemeentevorming volgens Yoder.¹⁹

Gemeentestichting na WO II

Dat gemeentestichting in Nederland een vlucht nam gebeurde voornamelijk na de Tweede Wereldoorlog. Ten tijde van de Tweede wereldoorlog waren veel mensen nog verbonden met de kerk, de Katholieke kerk of de voorlopers van de huidige Protestantse Kerk. Diaconieën speelden een grote rol in het zorgen voor mensen, want dat waren vooral hun eigen leden. Toch werd er in die tijd ook gesproken over inwendige zending. Jannet Van der Spek schrijft dat er theologische discussies waren over woord en daden. Interessant voor dit onderzoek is dat in de jaren '50 al geschreven werd dat er een kloof is tussen de mensen in de volksbuurt en de gereformeerden. *“Wij zullen eerst weer deel uit moeten maken van het leven daar, maar tegelijk onszelf blijven.”*²⁰ (2011, p. 53)

Vanaf de jaren 60 nam ontkerkelijking weer toe. Voor de kerken was het een tijd waarin veel gebeurde. Van der Spek schrijft dat de oecumene een enorme stimulans kreeg, dat de traditionele kerkzuilen begonnen uiteen te vallen en het vertrouwen in traditie en gezag minder werd. De kerken veranderden door de veranderingen in de samenleving. De welvaart steeg ondertussen en meer en meer zorg werd door de overheid overgenomen. Bert Roor schrijft in dit verband ook dat kerken in die tijd zich meer gingen richten op diaconale taken zoals ontwikkelingssamenwerking en werelddiaconaat. Er ontstonden vanuit de kerken diaconale activiteiten zoals het club- en buurthuiswerk en jeugdzorgwerk. Toen was er al de discussie in hoeverre deze activiteiten bij de kerk en/of bij zending hoorden. In een brochure van EO&H (Evangelisch Herstel & Opbouw) werd begin 1960 geschreven dat jeugdzorgwerk volledig kerkenwerk is, dat het evangelie gaat over shalom, meer dan over persoonlijke bekering.²¹

Functieverlies van kerken

Veel werk wat eerst door kerken werd gedaan in de samenleving wordt overgenomen door de overheid en instanties en seculariseert. Maar ook interkerkelijke organisaties seculariseren. Het is het logische gevolg van grootschalige kerkverlating. Hiermee verliest de kerk veel van haar functie in de samenleving. (Roor, 2018, p.25) Maar in en na de jaren '60 is er ook een opkomst van evangelische kerken. Stefan Paas schrijft in *Als een kerk opnieuw begint* in dit verband dat de gemeentestichtingsgolf samen viel met die opkomst van de moderne evangelische beweging. (2008, p. 86.) Daarnaast ontstaan er in die periode parakerkelijke bewegingen in ons land met een sterke

¹⁹ Blz. 53 in *Als een kerk opnieuw begint*. N.a.v. Yoders *Reformation and Mission* en *Church Planting* van Stuart Murray.

²⁰ Woorden van Van Krimpen, gereformeerd evangelisatiepredikant eind jaren 40, uit zijn boek *In de oude stadswijk*. 1953.

²¹ Van der Spek neemt hier woorden over van Firet geschreven in de brochure van EO&H in 1960. De gedachten van Firet zullen we later in dit onderzoek nog tegen komen bij recente theologische werken.

missionaire drive. Denk aan Youth For Christ, Stichting Opwekking, de EO en missionaire bijbelscholen. Als in de jaren 80 er een economische crisis is komt er in de kerken meer aandacht voor de zorg voor de samenleving. In de verzorgingsstaat hadden de overheid en de instanties veel zorg op zich genomen, maar daar moest in gesneden worden. Meer en meer christenen gingen zich richten op barmhartigheid die vorm kreeg in oude wijken-pastoraat en inloophuizen, hoewel de orthodoxen zich bleven richten op zending en evangelisatie. Kerken die zich gingen inzetten voor barmhartigheid in de samenleving ontmoetten elkaar en er ontstonden meer vormen van oecumene. Urban Mission is hier een mooi voorbeeld van. Gericht op het aanwezig en present zijn delen de missionair werkers hun leven met de verdrukten. “Doel is humanisering van de samenleving, verstaan als bevrijding van de verdrukten, niet alleen vóór, maar juist ook dóór de slachtoffers van de dehumanisering.” (Van der Spek, 2011, p.90) De presentiebenadering en de Missio Deï gedachte waren in deze beweging al aan de orde van de dag. Diaconaat en missionair is in deze beweging door theologen als Newbigin en in Nederland Kor Schippers samengevoegd in een holistische benadering van missie.

Evangelische beweging

Vanaf de jaren 80 werden er veel evangelische gemeenten gesticht en daarmee kwam ook het Church Growth gedachtengoed van Donald McGavran en Peter Wagner ons land binnen. Traditionele kerken waren veel minder bezig met zending in Nederland want zij hadden hun positie al. Toen in de jaren 90 evangelische kerken ook meer gevestigd waren nam de noodzaak om missionair te zijn om zichzelf te vestigen af. In de loop van de jaren 90 begon het denken over kerkplanting te veranderen. Het stichten van nieuwe gemeentes had de kerkelijke kaart veranderd, maar er waren niet heel veel meer christenen bij gekomen. Gemeentestichting alleen is niet genoeg om secularisatie tegen te gaan en om te groeien. “Er moesten gemeenten komen die werkelijk aansluiting vonden bij nieuwe groepen mensen.” (Paas, 2008, p. 87) In deze tijd ontstaan o.a. Stichting Gave, multiculturele ICF kerken en justitiepastoraat. Er is op die manier veel aandacht voor diaconale presentie vanuit evangelische kerken. Contextualisatie en incarnatie zijn begrippen die binnen de kerk aan invloed winnen. Holistische visies op missie krijgen meer aandacht en worden in de praktijk gebracht. Dit heeft ook te maken met het feit dat de kerken steeds meer naar de rand is verdrongen en haar best doet om relevant te blijven. Traditionele modellen van evangelisatie en zending lijken op veel plekken en ook in Nederland niet meer zo goed te werken.

In evangelische en baptistische kringen krijgen Hybels en Warren veel aandacht als het gaat om succesvolle manieren van kerk zijn. Het gaat dan om attractief en doelgericht kerk zijn die aansluit bij mensen die nog niet geloven. Maar ook een Alphacursus waait over naar Nederland en geeft tot op heden diverse kerken handvatten om missionair te zijn. En kerken die oecumene zochten in het verleden zijn vaak op missionair gebied in organisaties of kleine buurtinitiatieven actief gebleven of zijn langzaam uitgestorven. Rond de eeuwwisseling heeft Andries Baart onderzoek gedaan naar buurtwerk en daar is zijn werk *Een theorie van de presentie* uit voort gekomen. De vragen naar werkende, effectieve methoden van evangelisatie leefden in het buurtwerk niet. Het gaat om het zijn met de gemarginaliseerden en het luisteren naar hun verhaal.

Zoeken naar verbindingen

Door meer oog te hebben voor missionair zijn in de kerken in de afgelopen 50 jaar zijn kerken ook gaan inzien dat de kloof tussen de kerk en de samenleving groot is geworden. Er zijn kerken die daarmee worstelen en zoeken naar manieren om aan te sluiten en de verbinding zoeken. De PKN heeft in de afgelopen jaren veel pioniersplekken opgezet, maar ook andere kerkgenootschappen

zoeken naar nieuwe vormen. In deze sferen is ook Urban Expression ontstaan als een netwerk waar mensen uit allerlei kerkachtergronden zich kunnen aansluiten om te gaan experimenteren met kerk zijn in de buurt waaraan ze zich committeren.

De funderingen van het kerk/christen zijn in de buurt waar o.a. Urban Expression mee bezig is worden in het volgende hoofdstuk, het theoretisch kader, uiteengezet a.d.h.v. een aantal auteurs die onderzoek hebben gedaan naar christelijke presentie in aandachtswijken. ■

3. Theoretisch kader

In de voorgaande hoofdstukken hebben we vanuit een praktijksituatie de aanleiding van dit onderzoek voorbij zien komen waarna het ontstaan van UE en de missionaire ontwikkelingen in Nederland uit de doeken zijn gedaan. In dit hoofdstuk zullen drie belangrijke en relevante werken voor dit onderzoek beknopt uiteengezet worden. De gemeenschappelijke deler is dat de werken gaan over pastoraat in de buurt vanuit een bepaalde visie op missie die in dit hoofdstuk aan bod zal komen. Die visie is ook voor Urban Expression een belangrijke basis. Dit hoofdstuk heeft dan ook het doel om (theologische) kaders te scheppen waar binnen het onderzoek zich afspeelt. Thema's die hieronder besproken worden zullen ook terugkomen in de bespreking van de resultaten van de interviews. Belangrijke begrippen die aan de orde komen zijn 'Missio Deï', Imago Deï 'holistische besef van missie', presentie en wederkerigheid.

Missional-Pastoral-Care Anna Ruddick

Begin 2020 kwam het boek van Anna Ruddick uit: *'Reimagining mission from urban places'*. Een boek over wat Ruddick noemt 'missionaire pastorale zorg'. Ze heeft jarenlang onderzoek gedaan bij Eden Network, een missionair netwerk in het Verenigd Koninkrijk met een evangelische achtergrond. In haar boek staan veel praktijkvoorbeelden en theologische noties. Ze gaat vooral in op de vraag hoe mensen veranderen en combineert daarin de theologische en psychologische disciplines. Wat ze doet is dat ze 'missionair zijn' en 'pastoraat' combineert. Daarbij heeft ze een plaatje van missie als een intentionele vorm die het hele leven omvat. Zeven elementen daarvan zijn: Het zijn met mensen die anders zijn, lokaal leven, beschikbaar zijn, praktisch actief, lange-termijn commitment, consistentie en tot slot liefde.²² Veel observaties en ervaringen raken aan de praktijken van Urban Expression. Een tijdje geleden gaf ze een seminar bij UE Nederland. Het geeft aan dat er veel verbinding is tussen beide netwerken en hun praktijken.

Door haar hele boek heen geeft ze een mooi raamwerk van hoe missie er voor haar en het netwerk uit ziet. Dat raamwerk ga ik hier in het kort omschrijven aan de hand van enkele begrippen.

Missio Deï

Net als de oprichters van UE neemt Ruddick Missio Deï als uitgangspunt.²³ Ze schrijft dat het voor haar evident is dat God aan het werk is: Hij is begonnen met zijn missie in de wereld waarbij Hij door de tijden heen altijd mensen heeft gezocht die daarin wilden participeren. Ook wij mogen ontdekken hoe en waar God aan het werk is en deelnemen in die missie waarin we als christenen misschien toch een bijzondere rol hebben.²⁴ Ze schrijft: *"It is God's action in challenging and reshaping the ways we see ourselves, others and God, towards an end that might best be described as shalom."*

²² 'Missional pastoral care' is the name I have given to an intentional form of missional living shaped by seven elements: being among people who are different, living locally, being available, taking practical action, long-term commitment, consistency and love. (Ruddick, 2020, p.1)

²³ Het geheim van de kerk van alle eeuwen is God zelf. Wij zijn mensen die leven vanuit wat God geeft. Wij willen deel uit maken van wat God doet. (Kilpin & Murray, 2007, p.41)

²⁴ "God invites the Church to join God in the world by way of a charismatic engagement with the Holy Spirit in daily life." en "As the Church imitates Jesus, it continues to embody the story of God, which is begun in Scripture." (2020, p.138)

(2020,p.21)Dat het Gods missie is heeft een paar implicaties volgens Ruddick: Als het Gods missie is dan is missie niet afhankelijk van de kerk of christenen. Daarnaast, als God werkt in de hele wereld dan kan Hij ook ontmoet worden in de bredere gemeenschap, ook in mensen die zichzelf niet identificeren als christen.²⁵ De hele wereld is dus het werkterrein van God. Ze ageert dus tegen het idee dat in missie christenen dingen moeten doen voor/ zeggen tegen niet-christenen. Ze schrijft zelfs dat de missie van God voor iedereen is, zowel voor christenen als niet-christenen²⁶, iets wat ik wel een spannende uitspraak vind. Christenen en niet-christenen zijn in de visie van Ruddick beide onderdeel van Gods missie/activiteit en hebben beiden een rol. Gods missie wordt door haar beschreven als activiteit van God in en naar de wereld, zowel naar degenen die christen zeggen te zijn als naar degenen die dat niet doen.

Omdat ik Missio Deï als bekend acht, houd ik het bij het bovenstaande. De uitleg van Ruddick aangaande Missio Deï gaat in mijn ogen verder dan hoe de in missionaire kringen bekende Christopher J.H. Wright het uitlegt. Voor Wright zijn we als volgelingen (kinderen) van God geroepen door God om tot zegen te zijn voor de volken. De rol van de mensen die niet bij het volk van God horen wordt bij Wright niet helemaal bekend, maar het lijkt er op dat ze ontvanger zijn van de zegen die door de kinderen van God wordt doorgegeven.²⁷

Imago Deï

In haar visie op de Missio Deï ziet Ruddick net zo goed een rol voor niet-christenen. God kan ontmoet worden in ervaringen met mensen uit de buurt die zichzelf niet identificeren als christen. Ze pleit er dan ook voor om de wereld en mensen om ons heen niet als 'verloren' te zien, maar eerder als 'gebroken', want God is er aan het werk. Het maakt dat we kunnen kijken naar goedheid in de ander of in de omgeving en daarvan mogen ontvangen. Hier noemt Ruddick het begrip 'Imago Deï': Mensen die Gods beeld dragen en in wie Hij aan het werk is.²⁸ We mogen 'de ander' als een gift zien en dus luisteren en uitkijken naar openbaring van God in de mensen om ons heen.

Shalom

Dan komen we uit bij gerichtheid op het 'Koninkrijk van God' en 'Shalom'. Het gaat dan om het "vormen van het menselijk leven en de samenleving in lijn met goedheid, vrede en gerechtigheid van God." (Ruddick, 2020, p. 141) We zoeken met Ruddick dus naar 'bloei' en vrede, in onszelf, de ander en in de hele schepping.²⁹ Hiervoor wordt ook wel de term 'holistisch verstaan van missie' gebruikt. Kilpin en Murray schreven dertien jaar eerder dat gemeentestichting in aandachtswijken moét plaatsvinden binnen een holistisch verstaan van zending om eerst het koninkrijk van God te zoeken

²⁵ Zie p. 138 in *Reimagining Mission from Urban places*.

²⁶ In the end we discover that God is on mission and that mission is to us all, whether we name ourselves Christian or not. (Ruddick, 2020, p.2)

²⁷ God zelf heeft een doel, een missie. God heeft een bedoeling en plan voor heel zijn schepping. Paulus noemde dat 'al de raad van God' (Hand. 20:27, NBG51; zie Ef. 1:9-10). Een deel van dat plan, die raad van God, is dat Hij een volk in het leven heeft geroepen om samen met Hem te werken aan de totstandkoming van dat plan. (Wright, 2011, p.4)

²⁸ The experiences of mission practitioners reveal that rather than lost people, communities are full of people who bear God's image and in whom he is at work. They may have complex or chaotic lives but they still have the capacity for goodness and kindness, and they remind us a little of God in the way they parent, befriend or share. This is not to deny or negate sinfulness, the reality that all of us carry brokenness and speak, act and relate in ways that do not reflect God's goodness and love. (Ruddick, 2020, p. 140)

²⁹ Missional pastoral care involves a profound affirmation of the contexts of the world and the person, shaped by a theology of living into the reconciliation and peace that God is bringing out of the world. (Ruddick, 2020, p.141)

en Zijn gerechtigheid en hun activiteiten te zien als elementen in een bredere zendingsagenda. (2007, p.26) Ook zij schreven toen dat dualisme tussen evangelisatie en sociale betrokkenheid onhoudbaar is willen inheemse gemeenten gesticht kunnen worden.³⁰

Geleefde missionaire pastorale zorg

Juist in die sociale betrokkenheid zit de missionaire pastorale zorg bij Anna Ruddick. Met de zeven eerder genoemde elementen: Het zijn met mensen die anders zijn, lokaal leven, beschikbaar zijn, praktisch actief, lange-termijn commitment, consistentie en liefde. De missie van God wordt zo op drie manieren uitgevoerd:

"By holistically sharing our lives (for the common good) with those we once saw as 'other'; by talking about our life stories, including faith stories; and by engaging in mutual hermeneutical play, a process of meaning-making that leads to life change for all involved." (2020, p.49)

Dit klinkt behoorlijk abstract, maar de essentie is eigenlijk dat we als mensen beïnvloed worden door anderen en daar ook ruimte voor laten met als doel om samen te groeien als personen. In deze is het begrip 'wederkerigheid' heel belangrijk en zullen we ook later nog zien terugkomen.

Een breder narratief

Een belangrijke vraag wanneer het over Gods missie gaat is wat nu het goede nieuws is dat gebracht wordt, omdat we als missionaire christenen ons uitgezonden weten door onze God. Interessant is dat Ruddick in haar boek het evangelisch narratief er bij haalt, dat analyseert en uitlegt waar missionaire pastorale zorg andere vooronderstellingen heeft. Ruddick wil het niet graag tegenover elkaar zetten, maar meent dat het een verbreding is op het evangelische missionaire narratief waarbij de wereld verloren is en God mensen roept (de kerk) om mensen uit de wereld te redden door evangelisatie. Die verbreding noemt Ruddick met een mooi woord 'good news-ness'. Een begrip waarbij ze een aantal aspecten noemt zoals passie, een uitgeleefd geloof, een verlangen naar verbinding en een verwachting van actie van God. Het komt er eigenlijk op neer dat het goede nieuws belichaamd wordt. Het zegt eigenlijk dat we het 'goede nieuws' niet gaan brengen, maar het 'goede nieuws' gaan zijn.

Hoewel ze het aan de ene kant een verbreding noemt ziet ze ook dat er wel een verschuiving is t.o.v. de visie op missie vanuit het evangelische missionaire narratief:

"a transition from the 'lost world filled with lost people' to the image of God in every person, and God on God's mission in the world; from an emphasis on the agency of the Church to the recognition of the personhood of all; from a linear 'salvation plan' involving a crisis moment of change from the old to the radically new, to a messy, non-linear process of remaking meaning-systems and leaning into both flourishing and ambiguity.." (2020, p.170)

De verbreding van de visie op het goede nieuws zet Ruddick uit één a.d.h.v. vijf kernthema's van evangelicalisme die de Evangelical Alliance heeft overgenomen van Bebbington en McGrath.³¹

³⁰ De overeenkomsten tussen Ruddick en de oprichters van UE UK kunnen nauwelijks beter in beeld gebracht worden dan door het volgende citaat: "De realiteit van onrecht, disfunctionaliteit, verslaving, armoede, zwakke gezondheid, vetes, buurtvervuiling, machteloosheid, dakloosheid en ontwrichte gezinnen drukt constant op het leven en de programma's en prioriteiten van gemeentestichters. Grenzen tussen kerk en gemeenschap zijn niet te trekken, net zo min als een theoretisch onderscheid tussen evangelisatie en pastorale zorg. Gemeentestichting in aandachtswijken betekent je leven delen met anderen.." (Kilpin & Murray, 2007, p. 27)

³¹ Zie *Reimagining mission from urban places* van Ruddick, p.149

Biblicism, activism, Christocentrism, crucicentrism, en conversionism, waarbij mi. vooral de laatste drie uit dit rijtje relevant zijn als het gaat over de vraag welk ‘goede nieuws’ we brengen volgens de visie van missionaire pastorale zorg.

Christus en het kruis

Als het gaat om Christocentrism stelt Ruddick dat Christus heel belangrijk is in Missionaire-Pastorale-Zorg. Voor de teamleden in haar onderzoek is Zijn hele leven, van begin tot einde, een bron voor wat ze doen en daarnaast is Hij ook een voorbeeld vanuit het verlangen om zoals Hem te worden en te leven. Heeft het kruis daarin een bijzondere of meer centrale plek? Daarbij schrijft ze dat die nadruk op het leerstuk van het kruis en in het bijzonder de plaatsvervangende verzoening die daarbij centraal staat controversieel bleek te zijn in de afgelopen jaren. Veel evangelicals, inclusief de teamleden in haar onderzoek, hebben volgens Ruddick de theologie van de incarnatie en bredere theorieën van verzoening herontdekt die de traditionele plaatsvervangingsmodellen nuanceren. (2020,p.149)

Bekering

Moeten mensen de waarheid van het evangelie geloven en toe-eigenen door zich te bekeren is de vraag bij het vijfde kernthema ‘bekering’. Ruddick stelt dat bekering prioriteit blijft bij Missionaire-Pastorale-Zorg, maar wel in een breder perspectief. In plaats van persoonlijk geloof en persoonlijke redding is er, zoals missioloog David J. Bosch in 2011 heeft geschreven³², de visie op ‘allesomvattende redding’. Holistische redding die het hele leven omvat en niet enkel gericht is op ‘gered zijn van’, maar meer ‘gered zijn tot’. Ruddick schrijft dat haar participanten wel rekening houden met het feit dat mensen tot geloof kunnen komen of die uitkomst verwachten en het zien als een deel van bloei die God in mensenlevens brengt. (2020,p.173) In dit laatste zien we vooral de holistische kijk op het thema bekering en redding. Redding die niet wordt gezien als een ticket naar de hemel, maar veel meer als (langzame) transformatie van onszelf hier op aarde: Zoals Ruddick schrijft dat de rode draad van missie de hoop op positieve levensverandering is die ons hele leven omvat. (p.80)

Ten slotte

Een deel van haar boek wijdt Ruddick zoals we hebben gezien aan het vergelijken van missionaire pastorale zorg met het evangelische missionaire narratief. Het blijkt in de praktijk dat pioniers met een idee van missie aan het werk gaan dat heel anders kan zijn dan de realiteit van het pionieren.³³ In dit opzicht gaat het dus echt om pionieren en experimenteren, waarbij het lastige niet alleen is dat de realiteit vaak anders is dan pioniers zelf hadden verwacht, maar ook vaak anders is dan hoe de omgeving (denk aan familie en vrienden, maar ook kerkenraden) van de pioniers. Een enkele reis de wereld in?

De Kramp Voorbij Jannet van der Spek

“Een enkele reis de wereld in.” Dat is zoals een dominee zijn missionaire handelen in het verleden beschreef en wat Jannet van der Spek over heeft genomen als titel van deel 2 van haar boek *De*

³² Zie van David J. Bosch: *Transforming Mission, Paradigm shifts in theology of mission*, 2011, New York.

³³ Zie ook het artikel van Oeds Blok waarin hij hier verder op in gaat: *Oeds Blok over missionaire pastorale zorg*. (21 okt. 2020)

*Kramp voorbij.*³⁴ In haar boek doet ze haar onderzoek en studie naar buurtpastoraat uit de doeken. Ze is in haar diepgaande onderzoek bezig geweest met de link tussen buurtpastoraat en theologie en daarin komen vele thema's aan bod. Zo vormt haar dissertatie een bron van kennis en opgeschreven ervaringen uit het verleden van missionair werk in Nederland. Aan de hand van diverse auteurs uit het verleden die theologisch reflecteerden op hun missionair werk heeft Van der Spek de missionaire ontwikkelingen rondom buurtpastoraat heel nauwkeurig in beeld gebracht.³⁵ Daarnaast heeft ze verschillende buurtwerkers geïnterviewd waar ze theologisch op reflecteert. Daarin komen veel relevante thema's voor dit onderzoek in naar voren die de bespreking zeker waard zijn.

De buurten

De oprichters van Urban Expression noemden de buurten waar ze zich op richtten 'aandachtswijken'. Stuart Murray noemt het ook wel de marge van de samenleving. Dit zijn precies ook de buurten waar het onderzoek van Jannet van der Spek zich op heeft gefocust. Ze noemt het meestal 'de buurt' maar schrijft in haar inleiding ook dat het toch echt gaat over buurten waar relatief veel mensen in een achterstandssituatie verkeren. Hier blijkt mijn inziens een groot respect voor zowel de achterstandswijk als de mensen die in die buurten wonen. Een woord als 'achterstandswijk' wordt gezien als minderwaardig. Dat is het tegenovergestelde zoals UE oprichters Kilpin en Murray deze buurten zien. Ze schrijven dat *"als het evangelie goed nieuws voor de armen is, het uitnodigen van de mensen in Gods koninkrijk van gerechtigheid en vrede, dan moeten mensen dit ervaren in de aandachtswijken van de stad."* (2007, p.16) Ze schrijven verder dat ze geloven dat Jezus ook in deze buurten te vinden zou zijn.³⁶

In lijn hiermee schrijft Van der Spek ook dat buurtpastoraat aansluit bij individuele mensen en hun strijd voor hun bestaan en daarnaast ook bij hun inzet voor de straat of buurt. Er wordt bewust gekozen voor de achterstandsbuurt en vervolgens binnen die buurt voor de meest kwetsbaren.³⁷ Er wordt niet enkel gekeken naar leed. Nee, daarentegen schrijft ze dat "een achterstandswijk direct al een stuk minder treurig is als je niet gelooft dat de waarde van een mens samen valt met de waarde die hij heeft op de arbeidsmarkt of haar koopkracht als consument. (2011, p. 228)

³⁴ Het begeven 'buiten de kerk' en daar zijn op grond van het evangelie en onder het voortekken van zending. Jannet van der Spek citeert predikant Bob ter Haar met een bijzondere opdracht voor missionair werk in het Oude Westen. Hij begon als jeugdleider en werkte als evangelisatiepredikant mee aan de omslag naar buurtpastoraat. De opdracht van missionair werk beschreef hij als 'een enkele reis de wereld in'. Teruggaan naar binnen de kerk was daarna bijna niet meer mogelijk, omdat je te veel veranderd was. (v.d. Spek, 2011, p. 11&12)

³⁵ Deel II 'Een enkele reis de wereld in, en verder' over hoe naoorlogse theologen over hun ervaringen met de onderkant theologiseerden. In vijf tijdvakken bespreekt ze aan de hand van verschillende auteurs hun eigen reflecties op hun missionair werk. Dit doet ze behoorlijk uitgebreid waarbij het interessant is om te kijken naar overeenkomsten en verschillen met buurtpastoraat in het heden.

³⁶ Kilpin en Murray verbinden hier heel duidelijk de focus op de aandachtswijken met het begrip 'de armen'. 'De manier waarop Kilpin en Murray hier 'de armen' ter sprake brengen heeft de link met de tekst uit het Lukas-evangelie (Lukas 4:18) waar Jezus uit de boekrol een stuk van Jesaja 61 leest waarin Hij de tekst dat de Geest van de Heer Hem heeft gezalfd om oa. aan armen het goede nieuws te brengen op Zichzelf betreft.

³⁷ In mijn onderzoek is omwille van de ruimte helaas weinig aandacht voor een dieper inzicht in de aandachtswijken. Een beknopt maar concreet beschreven artikel met portretten van mensen die wonen in een aandachtswijk vond ik in de Trouw en geeft een zeker beeld van de situatie in die buurten. Zie bijlage 7 (Julen, 2019)

Startpunt

Wat er wel geloofd wordt ligt als een hele diepe overtuiging onder alle activiteiten van de buurtpastors. De overtuiging dat ieder mens, in een achterstandssituatie of niet, een mens is met gaven en talenten. Juist vanuit die gedachte willen de buurtpastors in het onderzoek van Van der Spek zich richten op wederkerigheid en ruimte laten voor de buurtbewoners in plaats van een hele directieve houding in te nemen. Het buurtpastoraat kiest zo de weg van *“het werken in de publieke ruimte en daar maximale individuele vrijheid voor de mensen met wie zij optrekken combineren met maximale inzet voor het publieke welzijn.”* (2011, p. 228)

Wederkerigheid

Een interessant aspect van de wederkerigheid bij pastores en het ruimte laten voor de buurtbewoners noemt Van der Spek het wensen van zo min mogelijk drempels. Voor de werkers in haar onderzoek betekent het dat ze vanwege hun begrip van wederkerigheid zo min mogelijk hechten aan kantoor, drempels en andere vormen van professionele macht. De werkers willen zelf zo min mogelijk geven om meer ruimte voor de buurtbewoner te laten.³⁸ De werkers maken zichzelf in bepaalde mate afhankelijk van de buurtbewoners. (2011, p. 254)

‘Maken’ en ‘laten’

In verband met het begrip wederkerigheid benoemt Van der Spek twee werkwijzen die Andries Baart in zijn casestudy heeft genoemd. Baart is bekend met zijn werk: *Een theorie van de presentie*, waarin hij zijn grootschalige onderzoek naar de praktijken van buurtpastores beschrijft. Interessant is wat Van der Spek n.a.v. Baart schrijft over de modi van het ‘maken’ en van het ‘laten’. “Een pastor die vooral werkt in de modus van het 'maken' trekt degene met wie hij werkt als het ware in een door de pastor gekozen richting, terwijl de pastor die 'laat', ruimte schept voor de ander om zichzelf op te richten.” Volgens Van der Spek is het bewegen tussen deze modi de kern van het werk van buurtpastoraat. Buurtpastores willen graag ruimte maken voor de ander vanwege de bovengenoemde overtuiging dat de ander (soms nog onontdekte) gaven en talenten heeft, maar ook de overtuiging dat mensen gaan bloeien van het zelf acties ondernemen. De modus van het ‘laten’ is eigenlijk kenmerkend voor de theorie van presentie van Baart, waarin het draait om aanwezig zijn ‘met’ mensen en het aansluiten bij waar de mensen zijn. De pastor laat het bepalen van de doelen, aard en duur van relatie bij de buurtbewoner en werkt niet zozeer aan het behalen van eigen doelen.

Bovenstaande is ietwat gechargeerd aangezien Van der Spek ook aangeeft dat er door de buurtpastor in de éne situatie wat meer de positie van het laten gekozen wordt en in een andere situatie wat meer de positie van het maken. Uiteindelijk gaat het erom hoe de buurtpastor denkt de buurtbewoner(s) zoveel mogelijk tot bloei te laten komen en daarbij zo min mogelijk afhankelijk van zichzelf te laten zijn. Daarbij gaat het ook niet altijd om wederkerigheid in de individuele ontmoeting, maar juist ook om wederkerigheid tussen buurtbewoners onderling. Er is een gerichtheid op en streven naar gemeenschap; het samen ‘zijn’ als mensen. Deze gerichtheid op gemeenschap, op het

³⁸ Zoals Van der Spek schrijft: “De wederkerigheid zit in het aannemen van elkaars kracht. Dus ook in het ontvangen van bijvoorbeeld wijsheden van mensen uit de buurt. (...) Het is het geven en nemen, het ontvangen en geven, over en weer. Ik krijg ook wel eens wat leuke dingetjes van mensen uit de buurt. Lekkere koekjes of een kaarsje of wat dan ook. Over en weer, echt. Dat is een wederkerigheid. Dat moet ook. Ik vind het belangrijk omdat dan ook een eigen wil, een eigen kracht, een eigen creativiteit zichtbaar wordt. Ik vind het belangrijk dat dit ook zichtbaar wordt. Dat brengt een soort menswaardigheid in beeld. Zo van: "Dit ben ik".” (2011, p.252)

samen 'zijn' als mensen, wederkerigheid, empowerment wordt mooi verwoord door een respondent uit het onderzoek van Van der Spek.

"Maar in ieder geval heb ik wel het gevoel dat ik door met mensen op te trekken, met veel minder kansen of zelfs geen mogelijkheden, in deze omstandigheden, dat ik daardoor zelf ook een completer mens word. Maar nu ik dat zeg, denk ik uiteindelijk gaat het ook niet alleen om mij. Ik merk het ook aan hen, doordat ze met elkaar samenkomen, dat ik daar ook een stukje deel van uit mag maken, soms van die groepen. En ik denk dat het voor hen ook geldt. Dat ze zich ook completer voelen en een heiler mens. Maar, nog altijd met de zwakten van alles, de zwakten van ons als mens (...). (InK, 13)" (2011,p. 254)

In deze bovenstaande woorden zien we op een hele gevoelige manier dat de buurtpastor oog heeft voor de gebrokenheid in het leven, maar ook voor de schoonheid en het belang van het samen mens zijn in die gebrokenheid.

Achterstand

Hierbij aansluitend is het goed om te zien hoe Andries Baart de specifieke gebrokenheid van 'achterstand' duidt. Dit is zeer essentieel voor onze visie op aandachtswijken en de mensen die in achterstand leven. In zijn deelonderzoek naar armoede in achterstandsbuurtten kiest hij voor het participatief-experimenteel discours, wat wil zeggen dat het uit gaat van wat armoede of achterstand betekent voor de mensen die er in zitten.³⁹ Baart noemt zes dimensies van armoede. Allereerst financieel gebrek of wanorde door te laag inkomen, onregelmatig inkomen, schulden of het niet kunnen omgaan met geld. Ten tweede gebrek aan participatie. Dat kan een gebrek aan participatie aan arbeid zijn, maar ook aan school of aan maatschappelijke institutie waardoor het wereldje van de persoon sociaal-cultureel armer wordt. Ten derde een chaotische woonomgeving: In achterstandsbuurtten of aandachtswijken is er vaak een waslijst aan problemen die niet behulpzaam zijn om meer aansluiting te vinden bij de rest van de maatschappij. Ten vierde zijn er bepaalde vaardigheden nodig om niet in armoede te blijven. Denk aan sociale/communicatieve vaardigheden om te participeren aan overheidsprogramma's, zelfbeheersing wat betreft (ongezond) eten/ drinken en roken en denk aan competenties om je kinderen anders op te voeden dan je zelf leeft en mogelijk opgevoed bent. Ten vijfde zijn er psychische problemen die als reden zou kunnen hebben dat men veel moet omgaan met stress en met mislukking etc. Ten slotte is er wat Baart noemt 'gebroken waardigheid'. Dat men geminacht, gewantrouwd en gecontroleerd wordt en met een gebrek aan waardering bejegend wordt door bijvoorbeeld overheidsinstanties.(Baart, 2011, p.308-317) Volgens Baart is deze dimensie de meest pijnlijke en loopt door alle voorgaande dimensies heen. Hij neemt dan ook niet armoede als uitgangspunt, maar 'sociale overbodigheid'. Het gedrag van veel buurtbewoners kan hierdoor ook begrijpelijker worden, namelijk gedrag dat er op gericht is krenking en vernedering te vermijden, dan wel de eigen waardigheid te bevestigen.(Van der Spek, 2011, p. 152)

Ten slotte

Van der Spek schrijft hier subtiel bij dat dit deelonderzoek dus de waarde van de aanwezigheid van buurtpastores aantoonst. Het is de reden waarom voor buurtpastores de in deze paragraaf eerder genoemde begrippen waardigheid, wederkerigheid en empowerment zo belangrijk zijn.

³⁹ Jannet Van der Spek geeft hier een beknopte weergave van het onderzoek van Baart. Zie voor vergelijking Baart, *Een theorie van de presentie*, p. 316&317.

Buurtbewoners die sociaal overbodig geacht worden of zichzelf inmiddels als sociaal overbodig zijn gaan zien worden gezien en gehoord door de buurtpastores.

Zo wordt het spel gespeeld

Tot slot van dit theoretisch kader breng ik nog graag het werk van Titus Schlatmann en Rob van Waarde in.⁴⁰ Zij hebben net als Anna Ruddick en Jannet van der Spek vanuit de praktijk hun bevindingen opgeschreven over buurtpastoraat met als hoofdthema's empowerment en gemeenschap. In de publicatie van Schlatmann en Van Waarde zijn veel overeenkomsten te vinden met het werk van Baart en Jannet van der Spek⁴¹, maar op deze plaats wil ik er een paar thema's uitlichten die hier nog niet besproken zijn, maar die wel relevant zijn voor dit onderzoek.

'De plek'

Eén van die thema's gaat over de 'plek'. Daar wordt dan niet direct een fysieke plaats mee bedoeld. De 'plek' kan elke plaats en gelegenheid zijn waar de sfeer mensen in de gelegenheid brengt om als uniek persoon elkaar te ontmoeten. (Schlatmann & Van Waarde, 2012, p.8)

Om 'de plek' en wat daarbij hoort te illustreren noemen Schlatmann en Van Waarde de casus van Raymond een man van 53 met een Antilliaanse achtergrond die jarenlang op straat heeft gewoond en veel gesteggel had met gemeente en instanties. De situatie van Raymond wordt ingedeeld in een A-wereld en B-wereld.⁴² De A-wereld van macht, van instituties en systemen en/vs. de B-wereld van achterstelling, uitsluiting; de leefwereld van Raymond.

De werker die contact had met Raymond gaf ruimte en vertrouwen aan hem. Door de vertrouwensrelatie werd de werker ook betrokken bij de A-wereld van Raymond (in de casus door bij het gesprek tussen Raymond en de gemeente te zijn). Door de nabijheid, het vertrouwen en respect van de werker richting Raymond durft hij het aan om de werker om hulp te vragen in gesprek met de gemeente. *"De werkplek biedt dus een plek aan Raymond om zijn zelfredzaamheid tot uiting te laten komen en effect te laten hebben. Daarvoor is nodig dat hij respect ontvangt en vertrouwen."* (2012,p.27)

Ontmoetingen kunnen overal plaatsvinden, op straat, bij een koffiemoment, bij mensen thuis, maar de werksfeer is eigen sfeer binnen een bepaald netwerk waar mensen zich veilig voelen. Een plek die hen goed doet waar binnen mensen kunnen opbloeien. Die goede omstandigheden creëren, zowel materieel als emotioneel-affectief noemen Schlatmann en Van Waarde een arrangement. Dat gebeurt in een wisselwerking met alle betrokkenen.

Plekken die het verschil maken

Juist in de marges waar er sprake is van allerlei zaken die bij de zes aspecten van armoede van Baart voorbij zijn gekomen is het zo waardevol dat er plekken zijn die anders zijn dan de dwang en drang

⁴⁰ "Zo wordt het spel gespeeld", een publicatie waarin door een onderzoeksgroep zes beroepskrachten en werkplekken van Urban Mission onderzocht zijn.

⁴¹ Goed om te vermelden dat er enige verbindingen zijn met het werk van Jannet van der Spek die haar onderzoek ook bij netwerk Urban Mission heeft gedaan en met het werk van Andries Baart die voor zijn werk o.a. het buurtpastoraat in Utrecht van Titus Schlatmann onder de loep genomen heeft.

⁴² De A- en B-wereld komt van Andries Baart: *Een theorie van de presentie*. p.

van de overheden en instanties. Schlatmann en Van Waarde schrijven: “De wereld van de instituties, zoals de overheid, woningcorporaties en de reguliere hulpverlening is gericht op het opheffen van dakloosheid (lees problematieken) vanuit het denkkader van de wereld van de systemen.”(2012, p.24) Voor mensen zoals Raymond die vastlopen om te voldoen aan de normen en regels van de overheid is er een tussenpositie nodig die tussen de laag van de instituties en de leefwereld staat. De ‘plek’ is zo’n tussenpositie waar een sfeer en veiligheid is waardoor mensen groeien in wie ze zijn. Er komen kwaliteiten naar boven, niet alleen bij de deelnemer, maar bij alle betrokkenen. Dat deelnemers en betrokkenen een plek hebben die hen goed doet blijkt uit de casus alleen al zo belangrijk te zijn. Het is aan de leider van het arrangement zoals het genoemd wordt om de voorwaarden; veiligheid, vertrouwen en rust in die plek te creëren en te onderhouden. Hierdoor voelen mensen zich thuis en kunnen ze er rust en vriendschap vinden waar het hen misschien wel aan ontbreekt. Ten slotte kan de plek dan het verschil maken voor mensen om te kunnen volhouden en om verbetering te verwerven van de kwaliteit van hun leven.(2012, p.30)

Afsluitend

Bovenstaande relevante theorieën zijn uiteengezet en zullen we terug zien komen in de bespreking van de onderzoeksresultaten. De theorieën zijn aan de orde van de dag bij de buurtpastors die ik geïnterviewd heb. Het theoretisch kader is als een bril waardoor we ook de onderzoeksresultaten zullen bekijken en vormt een basis voor reflectie op die resultaten. In de volgende hoofdstukken dient zich het praktijkonderzoek aan met de belangrijkste resultaten die de deelvragen van dit onderzoek helpen te beantwoorden. ■

4. Methodologie

Het onderzoek wat ik heb gedaan is een kwalitatief onderzoek, omdat de vraag van het onderzoek vraagt naar achtergronden en motivaties. De dataverzameling is via uitgebreide interviews gegaan. De interviews die ik heb afgenomen waren half-gestructureerd waarbij ik concrete antwoorden en praktijkverhalen op het spoor ben gekomen. Ik heb gepoogd om de interviews zo open mogelijk te houden door het verhaal van de respondent leidend te laten zijn. Dit heeft erin geresulteerd dat de interviews divers zijn qua inhoud. Dit geeft mijns inzien mooi weer hoe divers ook de leefomgeving en de dagelijkse praktijken van de verschillende respondenten verschillen van elkaar.

Interviews

De interviews heb ik vanwege corona via Zoom afgenomen. Een nadeel daarvan is dat ik niet fysiek aanwezig ben geweest op de plekken van de respondenten. Zo heb ik bijvoorbeeld niet door hun buurten gewandeld. Een voordeel is dat de interviews met beeld en geluid opgenomen zijn. Daarbij heb ik zelf ervaren en van respondenten gehoord dat we toch dicht bij elkaar waren geweest in de interviews. De respondenten die meededen met onderzoek waren door hun team zelf geselecteerd, waarbij het een vraag was om telkens een man én een vrouw per team te interviewen. Dit om een gevarieerd beeld te krijgen. De teams waaruit de respondenten kwamen zijn door Oeds Blok en mij geselecteerd op geografische ligging, maar ook op basis van de periode dat men als team al actief is in de buurt. Van de zes gekozen teams zijn er twee 'gemeenteteams' die de pioniersfase gepasseerd zijn en zelfstandig kerk zijn. Door deze opzet is er een gevarieerde groep respondenten verzameld.

Literatuur

De literatuur die ik bij het praktijkgerichte onderzoek heb gebruikt moest feeling hebben met de laatste ontwikkelingen op missionair gebied in de kerk in Nederland of West Europa of inzicht geven in het buurtpastoraat van de afgelopen decennia. Ik heb gezocht naar actuele en/of invloedrijke literatuur in bovengenoemde gebieden. Daarbij heb ik me ook laten adviseren door Oeds Blok en Bert Roor. Een disclaimer is dat ik nog lang niet zo ingelezen ben als zij die al zoveel kennis en ervaring hebben. Toch denk ik voor dit onderzoek hele nuttige en waardevolle inzichten te hebben opgedaan in de verschillende literatuur die ik onder de loep genomen heb.

Onderzoek verloop

Voordat ik met het onderzoek begon maakte ik een planning waarin ik per maand opschreef wat ik wilde doen.⁴³ Eerst literatuur lezen, interviews ontwerpen, respondenten verzamelen en het afnemen van interviews etc. Dit is allemaal verlopen zoals gepland. De verwerking van de interviews en het schrijven van het eindproduct is niet verlopen zoals gepland. Dit door mijn fysieke toestand die na de zomer om rust vroeg en door het lichtelijk onderschatten van het uitwerken en analyseren van alle data. Over de verzamelde data ben ik behoorlijk tevreden. Op een enkel interview na hebben de respondenten genoeg goede informatie gegeven. Mijn doel was om zoveel mogelijk te weten te komen over de praktijk van de respondent en er achter te komen hoe de respondenten hun praktijken waarderen. Ik heb geprobeerd in dat laatste om dicht bij de respondent te komen, mee te voelen om diepe antwoorden te krijgen.

De data uit de interviews heb ik geanalyseerd door de interviews uiteen te rafelen en de gedeelten die betrekking hadden op het thema van een betreffende deelvraag met een kleur te markeren. Alle

⁴³ Hierbij gebruikte ik *Wat is onderzoek* van Nel Verhoeven. (Verhoeven, 2011)

gedeelten die behulpzaam zijn in de beantwoording van de deelvragen naar mijn inzicht belangrijk of opvallend zijn heb ik meegenomen en inzichtelijk gemaakt in tabellen.

Dit onderzoeksverslag heeft een inductief karakter: De praktijkervaringen komen voorop. In de vragen zijn begrippen en concepten ingesloten, maar die zijn aan de voorkant nog niet vast omljnd. Om wel zo objectief mogelijk met alle data om te gaan zijn alle bijna letterlijk uitgeschreven interviews uiteengerafeld en gecodeerd. In het volgende hoofdstuk zullen uitgebreid de resultaten beschreven worden. Daarna zullen a.d.h.v. de resultaten de deelvragen van het onderzoek beantwoord worden. Dan volgt er beknopt reflectie vanuit de literatuur op de beantwoording van de deelvragen waarna de hoofdvraag beantwoord wordt. Tot slot volgen er dan aanbevelingen.■

5. De resultaten

In dit hoofdstuk zal de bespreking van de resultaten van o.a. de interviews aan de orde komen. Dit zal ik per deelvraag van het onderzoek doen. In het volgende hoofdstuk zullen de conclusies dan aan de orde komen, gevolgd door wat reflectie vanuit het theoretisch kader en andere literatuur.

De hoofdvraag van dit onderzoek is als volgt:

Welke adviezen kunnen er worden gegeven aan UE aangaande de unieke bijdrage van de buurtpastor a.d.h.v. een analyse van de ervaringen van teamleden van UE teams met de rol van buurtpastor en een theologische en sociologische duiding daarvan?

Deelvraag 1: Over Urban Expression

Welk belang heeft Urban Expression Nederland bij de beantwoording van deze vraagstelling?

Voor het beantwoorden van deze vraag maak ik gebruik van zowel bronnen⁴⁴ van UE als gesprek met de voorzitter van UE Nederland Jan Martin Berghuis en de coördinator en tevens opdrachtgever Oeds Blok.

Het is goed om hier opnieuw te benoemen dat de hoofdvraag uit de casus van Sibbele Meindertsma in Rotterdam komt. Hij heeft de vraag genoemd waarin hij afvraagt wat nu precies zijn rol is. Die vraag zou je misschien nog kunnen verdiepen door de vraag te stellen wie hij eigenlijk is in zijn context. Sibbele is ook de persoon die het begrip ‘buurtpastor’ heeft ingebracht, omdat hij zichzelf soms ook wel zo noemt. Dat begrip ‘buurtpastor’ heb ik in dit onderzoek overgenomen als startpunt. Het is zeker niet de bedoeling om dat als een ingekleurd begrip te nemen en de respondenten langs een meetlat te leggen in hoeverre ze een echte buurtpastor zouden zijn of niet. Het is eerder zo dat dit onderzoek inzicht wil geven in hoe de teamleden hun rol in de buurt zien en noemen en invulling geven aan die rol.

Het begrip ‘buurtpastor’ blijkt binnen UE helemaal niet zo veelgebruikt te zijn volgens voorzitter Jan Martin Berghuis.⁴⁵ Hij schrijft dat het begrip een enkele keer voorkomt in de digitale archieven van UE sinds 2012. Dat was in 2013/2014 waar er gerefereerd werd naar het boek *Zo wordt het spel gespeeld*⁴⁶. Daarnaast schrijft hij dat van twee van de tien teams weet dat ze het woord ‘buurtpastoraat’ gebruiken waaronder Sibbele van Bless Oude Noorden(uit de casus). We kunnen daarmee concluderen dat het begrip ‘buurtpastor’ geen begrip is dat aan de orde van de dag is bij Urban Expression.

⁴⁴ Bronnen van Urban Expression zoals *Survivalgids Pionieren* (2016), *Avontuur van Geloof* (2016) en *Heilig Vuur* (2016)

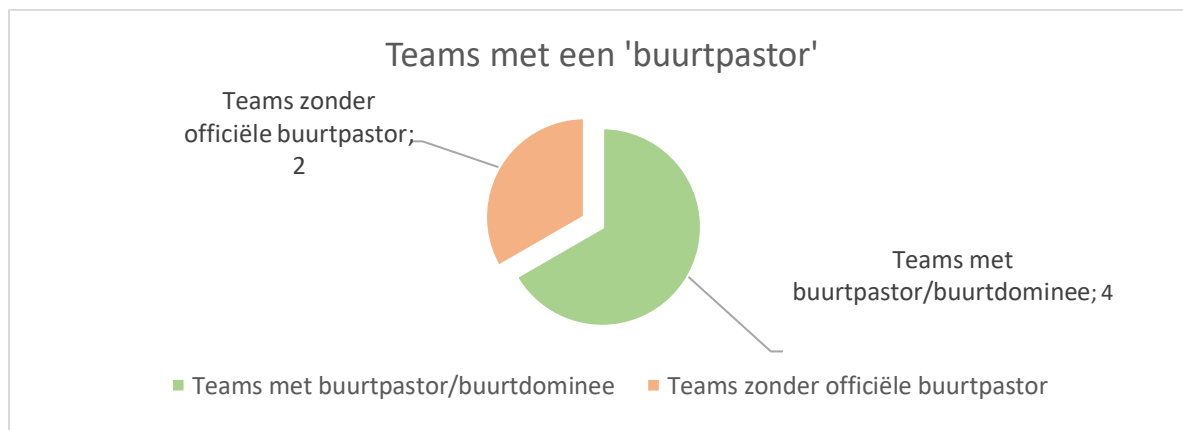
⁴⁵ Voor een schriftelijke weergave van de beantwoording op mijn vragen door Jan Martin Berghuis zie bijlage 7.

⁴⁶ Het boek dat hierboven aan de orde is gekomen in het theoretisch kader van dit onderzoek.

Als we in de literatuur van UE kijken dan ontdekken we dat Margrietha Reinders zichzelf in haar boekje *Heilig Vuur* een pionier en gemeentestichter noemt. Het woord 'buurtpastor' heb ik niet kunnen ontdekken. Ook in de *Survivalgids Pionieren* en *Avontuur van Geloof* worden voornamelijk de woorden pionieren en gemeentestichten genoemd voor wat de UE-teams doen. Het lijkt me waarschijnlijk dat die taal van Stuart Murray afkomstig is aangezien hij de woorden pionieren, kerkplanting en gemeentestichten veel gebruikt.⁴⁷

Volgens Jan Martin zijn er een paar redenen te bedenken waarom het begrip 'buurtpastor' binnen Urban Expression niet zo veel aan de orde is. De eerste reden is vanuit de gedachte van gelijkheid. Hij schrijft: *"Binnen het UE-bestuur hebben we altijd in termen van teams gesproken en nooit over het ergens neerzetten van een buurtpastor."* (J.M. Berghuis, bijlage 12) Binnen zo'n team draagt iedereen zijn steentje bij en is iedereen in principe gelijk. (Hoewel er wel in elk team een teamleider is). Ook Oeds Blok bevestigt dat als hij zegt dat veel teamleden egalitair zijn in die zin dat ze, in mijn eigen woorden vertaald, zichzelf vaak als 'gewoon buurtbewoner' zien die samen met anderen Jezus volgt in de buurt. Nog een reden is dat de teams die startten in de afgelopen jaren vaak niet zo geassocieerd wilden worden met kerk, instituten, functies en ambten. Een woord als buurtpastor of buurtdominee klinkt dan al gauw veel te officieel. Tot slot is nog een reden dat buurtpastors vaak betaalde krachten waren en zijn (bij de RKK en PKN bijvoorbeeld), terwijl de teamleden die bij Urban Expression betrokken zijn in veel gevallen niet betaald worden door een kerk.

Toch ziet Jan Martin dat buurtpastoraat de laatste jaren wel meer ter sprake komt in Urban Expression kringen. Dit komt overeen met mijn bevindingen in dit onderzoek waarin ik zes teams onderzocht heb. Van die zes teams waren er vier teams waarin iemand zich buurtpastor noemde. Dit was voordat het onderzoek plaatsvond trouwens niet de verwachting.

Jan Martin schrijft dat de term buurtpastor de laatste jaren wel meer gehoord wordt..:

"..vanuit de langdurige ervaring die men op een UE-plek heeft en als men – van onderop! – merkt dat de behoefte aan een aanspreekpunt of helderheid over wat je doet er is."

⁴⁷ Zie bijvoorbeeld: Stuart Murray, *Planting Churches* (2008) en de eerder aan de orde gekomen *Creatieve gemeentestichting in aandachtswijken van de stad van Kilpin* en Murray.

Daarnaast schrijft hij dat het meestal ook een proces is van teamleden voordat ze zich een term als buurtpastor aanmeten. Voor Urban Expression is dit proces waarbij diverse vragen over missiologie, theologie en eigen het narratief komen kijken heel interessant. Dit onderzoek geeft een diepere inkijk in de gedachten en overwegingen van de verschillende teamleden wat betreft hun rol en unieke bijdrage in hun buurt. Verhalen over de ervaringen met verschillende rollen van de respondenten in hun buurten geven inzicht in de kansen en mogelijkheden die een bepaalde rol kan geven.

Oeds Blok⁴⁸ geeft vanuit zijn eigen ervaring ook aan dat situaties of omstandigheden waar je in soms in komt als buurtpastor/teamlid van UE zeer complex en diepgaand kunnen zijn. (Oeds Blok, persoonlijke communicatie, 8 februari 2021) Het is dan de vraag of je in zo'n situatie wel gewoon buurman/buurvrouw bent of dat je toch meer in een rol komt waarbij meer van je verwacht wordt (door jezelf of door anderen). Denk bijvoorbeeld aan situaties rondom overlijden van iemand in de buurt zonder familie, waarbij het teamlid van UE een rouwceremonie organiseert. Dergelijke situaties doen de vraag naar de rollen van teamleden rijzen.

Voor teamleden die zich in de buurt presenteren als buurtpastor/buurtdominee is de vraag wat hun ervaringen daarmee zijn en is er de vraag hoe ze er toe gekomen zijn om zich als buurtpastor te gaan presenteren. Daarbij komen we natuurlijk uit op de vraag naar de unieke bijdrage van de rol die het UE-teamlid aanneemt. Wat teamleden doen, hoe ze leven, welke rol ze aannemen en wat volgens hen zelf de unieke bijdrage is van hun rol zien we in de komende paragrafen.

Deelvraag 2: De praktijk van de UE-teamleden

Wat doen UE teamleden volgens eigen zeggen in de praktijk in hun rol van buurtpastor?

Zoals eerder aangegeven noem ik ieder UE-teamlid buurtpastor. Voordat we naar een beantwoording van de vraag kunnen wat hun unieke bijdrage is in hun rol is het belangrijk om hen eerst te vragen wat ze doen in hun rol. De vraag wat ze doen heb ik de respondenten als een directe vraag voorgelegd in de interviews, maar ook tussen de regels door werd duidelijk wat ze doen. Al die antwoorden heb ik verzameld en gecategoriseerd om tot een helder overzicht te komen.⁴⁹

In de volgende radargrafiek wordt een overzicht gegeven van de verschillende activiteiten van de twaalf respondenten van zes verschillende teams. De getallen geven aan hoeveel van de respondenten zich met die activiteit⁵⁰ bezig houden.

⁴⁸ Bij de input van Oeds Blok in deze kan ik niet verwijzen naar een bron op papier. Tijdens telefoongesprekken is dit aan de orde gekomen.

⁴⁹ Hierbij moet worden vermeld dat er een mogelijkheid bestaat dat een respondent in de praktijk toch bepaalde activiteiten doet die niet genoemd zijn in het interview. Voor totaal overzicht: Zie bijlage 3

⁵⁰ 'Activiteit' is een beetje een dubieus woord in de missiologische discipline. Het heeft een connotatie van veel doen wat tegenover het 'er zijn' zou kunnen staan. Met 'activiteiten' worden hier alle bezigheden in de rol van buurtpastor bedoeld. (zie ook de deelvraag.)

De activiteiten die de meeste van de teamleden doen zijn activiteiten (mede)organiseren, contact maken/onderhouden met wijkbewoners/buren, zowel fysiek als digitaal, maar ook contact binnen het team. Daarnaast zien we dat een aantal teamleden ook de taak heeft om voor te gaan in een viering die vaak door het team zelf georganiseerd wordt. In één van de volgende paragrafen gaan we er dieper op in, maar deze activiteiten tonen mi. de focus en de drive van de teams. Want naast dat de meeste teamleden bezig zijn met contacten maken en onderhouden in de buurt en activiteiten organiseren zijn er tussen de verschillende teams ook echt verschillen. Dit heeft deels te maken met de fase waar een team in zit. Het team uit Den Haag 'Spoorwijk' en Villa Klarendal in Arnhem zijn gemeenteteams en zijn eigenlijk al zelfstandig kerk. Andere teams zijn recenter begonnen en soms nog in een pioniersfase. Het spreekt vanzelf dat zo'n verschil in fase zich laat zien in de activiteiten van de teamleden. Maar naast een verschil in fasen is er ook verschil in context en persoonlijke roeping, gaven en talenten.

Activiteiten organiseren

Veel teamleden die ik geïnterviewd heb gaven aan initiatiefnemer te zijn van verschillende activiteiten. Sociale activiteiten zoals een koffieochtend, een brunch en een kinder-/meidenclub zijn wat meer voorkomend. Andere activiteiten zoals een fietsjesuitleen van Bart in Amsterdam, het coördineren van een kookgroep door Rick in Klarendal of het coördineren van de MoerwijkCoöperatie met een buurtwinkel en een gezondheidshuis door Neo in Moerwijk zijn meer bijzonder onder de deelnemende teamleden. Als activiteiten niet in de eerste plaats gericht zijn op contact dan zijn ze wel een vehikel voor contact.

Contacten met buurtbewoners leggen/onderhouden

Naast het organiseren van activiteiten is de grootste activiteit van de buurtpastors om contact te hebben met buurtbewoners. Elf van de twaalf respondenten hebben dit genoemd. Dit contact kan zowel fysiek als digitaal plaatsvinden. Fysiek; tijdens activiteiten, in de zondagse viering, op straat of met het op visite gaan. Zo gaat Marjanne in Pathmos o.a. regelmatig naar de koffieochtend voor mensen uit de buurt om daar in contact te komen met mensen. Bettelies in Moerwijk heeft dat contact onder andere in de moestuin. Ze zegt:

“Ik zit daar gewoon een beetje te schoffelen of koffie te drinken, want het gaat voornamelijk om het gesprek. Kijk, mensen willen gewoon heel graag praten en heel graag hun verhaal kwijt.”⁵¹

Rick in Klarendal geeft ook aan dat hij regelmatig bij mensen op bezoek gaat als hij uitgenodigd wordt voor de lunch of hij wordt op straat gevraagd om hulp of wijze raad. Ook hij geeft net als Bettelies aan dat mensen graag contact willen: *“Eigenlijk lopen mensen hier met het hart op hun tong.”⁵²*

Eline* in Oude Noorden is veel op haar werk, maar ook zij heeft o.a. vanwege hun beheer van het wijkgebouwtje en de vuilcontainer voor hun huis gesprekjes met burens op straat.⁵³ Monica in Amsterdam heeft toen ze daar gingen wonen veel contacten gelegd door moeder-en-kind activiteiten te organiseren. Zo kreeg ze veel contacten met vrouwen in de buurt wat heeft geleid tot langdurige vriendschappen.

Het is goed om op deze plek ook te noemen dat Monica, Bettelies en anderen ook aangeven dat ze als persoon ook voor zichzelf contact nodig hebben met mensen in de buurt. Hier zit niet alleen een ‘zendingsdrive’ achter, maar soms ook gewoon een menselijke behoefte aan contact in een nieuwe omgeving.

In de coronatijd, waarin de interviews zijn afgenomen, gaven acht van de twaalf teamleden aan dat ze ook via Sociale Media of telefonisch contact hebben. Tijdens een interview was ik daar getuige van toen een vriend en buurman van Bart belde met de boodschap dat hij nog een fietsje had voor de fietsjesuitleen. Martin van ‘In de Praktijk’ in Spoorwijk gaf zelfs aan dat hij bewust buiten de wijk woonde, omdat hij anders overspoeld zou worden door alle contacten.

Teamcontacten

Veel respondenten, negen van de twaalf, noemden als activiteit ook het contact hebben met de anderen van het UE-team. Dit kan in formele setting als een soort vergadering of voorbereiding voor activiteiten of de zondagse viering. Maar onder teamcontacten moet ook religieus contact worden verstaan. Bless Oude Noorden is bijvoorbeeld een hecht team wat maandelijks samenkomt om samen een soort viering te hebben en verhalen/levens te delen met elkaar. Marike van In de Praktijk Spoorwijk gaf aan dat hun teamcontact heel informeel verloopt, maar dat ze wel heel veel contact hebben onderling door bij elkaar binnen te lopen en veel te bellen etc. Het enige team dat niet over teamcontacten heeft gesproken is het team van Bart en Monica in Amsterdam, maar de reden daarvan is dat ze samen een team zijn en eigenlijk altijd teamcontact hebben, schrijf ik met een knipoog.

Viering

Vijf van de zes teams hebben een regelmatige viering die ze voorbereiden, voor zichzelf (Bless Oude Noorden) of voor mensen in de buurt (Pathmos Enschede en Geloven in Moerwijk). De teams In de Praktijk Spoorwijk en Villa Klarendal in Arnhem zijn zoals gezegd ‘gemeenteteams’ en zijn echt in een fase waarin ze zelfstandig kerk zijn met ook op zondag een viering.

⁵¹ Uit Interview met Bettelies, bijlage 11.4

⁵² Uit het interview met Rick. Zie bijlage 11.5

⁵³ Eline is één van de weinigen en misschien zelfs de enige die ten tijde van dit onderzoek een fulltime baan had buiten de wijk. Ze gaf dan ook wel aan dat ze in de wijk wel contact had en maakte, maar dat een groot deel van haar week gewoon buiten de wijk, op haar werk afspeelt en dat dat ook invloed heeft op de contacten. Zie bijlage 11.10

Zes van de twaalf respondenten gaan voor in zo'n viering. Dit is vaak ook de teamleider, is me opgevallen: Martin in Spoorwijk, Rick in Klarendal, Bettelies in Moerwijk, Leendert in Pathmos en Geert in Oude Noorden. Daarnaast gaat Iris* ook met enige regelmaat voor bij Villa Klarendal.

Praktisch helpen

Het helpen en bijstaan van mensen vindt natuurlijk vaak plaats in het contact met buurtbewoners, maar ik wil het er toch even uitlichten. Juist in de marges waar mensen regelmatig wel wat hulp kunnen gebruiken is het interessant om te zien hoe de teamleden hier in staan. Marike in Spoorwijk vertelde dat ze een aanspreekpunt is en dat haar telefoonnummer bekend is in de wijk. Ze krijgt dan ook veel verzoeken om hulp, denk aan iemand naar het ziekenhuis rijden bijvoorbeeld. Een paar keer noemde ze het echt een groot leerpunt van de afgelopen jaren om niet teveel helper willen zijn. Hier zijn ze dankzij de ervaringen dus ook wel iets terughoudender of wijzer in geworden. Een verhaal van Iris is ook mooi om hier te noemen. Ze was met haar man bij een oude man in de buurt geweest die een trapleuning nodig had. Gezegd dat ze naar de Gamma zouden gaan om een trapleuning voor hem te kopen. Toen ze bij hun huis aankwamen lag er wat afval op de stoep voor hun huis, waaronder twee trapleuningen(!). Iris vertelde dat haar man die trapleuning diezelfde avond is gaan ophangen bij die man.⁵⁴

Contact met lokale overheid en organisaties

Een aspect van buurtpastor zijn wat door vier teamleden genoemd werd is het contact met de lokale overheid en/of organisaties. Martin in Spoorwijk heeft bijvoorbeeld contact met gemeente of bewonersorganisaties als iemand van 'zijn mensen' uit de kerk het huis uit gezet dreigt te worden of als er andere problemen zijn die mensen zelf niet lijken te kunnen oplossen. Leendert in Pathmos heeft na contact met een ambtenaar van de gemeente daar iets mogen delen vanwege zijn inspirerende visie. Een mooi citaat:

"..weet je, in Enschede is het zo dat ongeveer 40% van de mensen leeft op kosten van 60% en ze zei: "Dat steekt mij.." en toen heb ik [Leendert] geantwoord: "Wat zonde dat je dit antwoord geeft! Ik had zo gehoopt dat je zou zeggen: Het is niet om aan te zien dat het de talenten van die 40% niet benut worden!" (Interview met Leendert, bijlage 11.12)

Ook Bettelies in Moerwijk heeft contact met de gemeente, omdat ze de gemeente bij de realiteit van het leven in de wijk en het in haar ogen falende beleid wil slepen. Zo vertelt ze dat ze wel eens inspreekt bij de gemeenteraad en soms politici rondleidt door de wijk. Maar net als Martin heeft Bettelies ook contact met instanties wanneer burens/wijkbewoners niet verder komen met ingewikkelde zaken. Het blijkt volgens Bettelies dat het dan werkt als ze zich voorstelt als buurtdominee.⁵⁵

Bidden voor/met burens

Een aspect van het buurtpastor zijn dat sommige teamleden noemden is het bidden met en voor burens. De reden dat ik dit als een apart aspect hier benoem is dat het mijn inziens een waardevol aspect is. Ik heb tijdens het categoriseren bedacht dat één aspect 'praten over geloof', waar bidden ook bij zou kunnen horen, toch niet zo geschikt is in dit onderzoek. Anna Ruddick ziet het vertellen van onze verhalen inclusief onze geloofsverhalen als één en die wil ik daarom ook niet van elkaar los maken in het categoriseren van wat de teamleden doen in hun rol van buurtpastor.

⁵⁴ Uit het interview met Iris. Zie bijlage 11.6

⁵⁵ Uit het interview met Bettelies. Zie bijlage 11.4

Neo in Moerwijk gaf aan dat hij steeds vaker met mensen bidt, terwijl hij er in het begin schuchter in was..

“Maar het gebeurt steeds vaker dat mensen vragen; wil je voor me bidden? En of ze nou geloven of niet, moslim, hindoe, dat interesseert me niet. Ik mag zeker voor jou bidden. Ik mag de punten zeker aandragen bij mijn God. Want nogmaals je bent Gods geliefde kind, of je het nu gelooft of niet.” (Interview met Neo, bijlage 11.3)

Ook Bettelies bidt zo nu en dan met mensen als ze het gevoel heeft als het ‘past’. Ze heeft nog nooit gehad dat mensen aan wie ze het vroeg niet goed vonden. Mensen vinden het volgens haar juist vaak mooi en troostrijk. Het zou natuurlijk kunnen dat de andere teamleden ook soms bidden met burens, maar het niet genoemd hebben. In ieder geval zijn bovenstaande voorbeelden van Neo en Bettelies mooi om te noemen.

Betrokken bij wijkinitiatieven en overige activiteiten

Tot slot van de uiteenzetting van de verschillende activiteiten van de teamleden noem ik betrokkenheid bij wijkinitiatieven. Hier vallen activiteiten onder die niet door het team worden georganiseerd, maar waar door het teamlid bij wordt aangesloten.

Eline in Oude Noorden gaf aan dat ze elk jaar aansluit bij de Serve The City activiteit en beschikbaar is om bij andere dingen aan te sluiten als ze daarvan hoort. Bart in Amsterdam zei dat hij in het wijkkrantje kijkt naar initiatieven om mogelijk bij aan te sluiten en Bettelies helpt bij de voedselbank.

Naast dat de teamleden allerlei bovengenoemde dingen doen is er natuurlijk ook nog een scala aan activiteiten en bezigheden die nog niet genoemd is, maar wel in de interviews ter sprake kwamen. Zo is het interessant dat Martin in Spoorwijk contacten houdt met andere kerken en betrokken is bij multicultureel overleg in de stad en bij een missionaire werkgroep. De betrokkenheid bij het multicultureel overleg leverde hem een uitnodiging op rond kerst in het buurtcentrum over kerst te vertellen voor een overwegend islamitisch publiek.

Neo heeft in Moerwijk wel een bijzondere combinatie van bezigheden aangezien hij betrokken is bij Geloven in Moerwijk en coördinator is van de voedselbank aldaar en de Moerwijkcoöperatie. Die coöperatie is een bewonersplatform-organisatie die ook allerlei activiteiten en initiatieven opzet om geld mee te verdienen. De coöperatie en Geloven in Moerwijk is wel echt gescheiden van elkaar.

Daarnaast hebben Leendert, Marike en Martin ook aangegeven dat ze in hun rol als buurtpastor veel werk doen achter de schermen. Dit zijn veel organisatorische taken en kunnen gaan over financiën, facilitaire dingen etc.

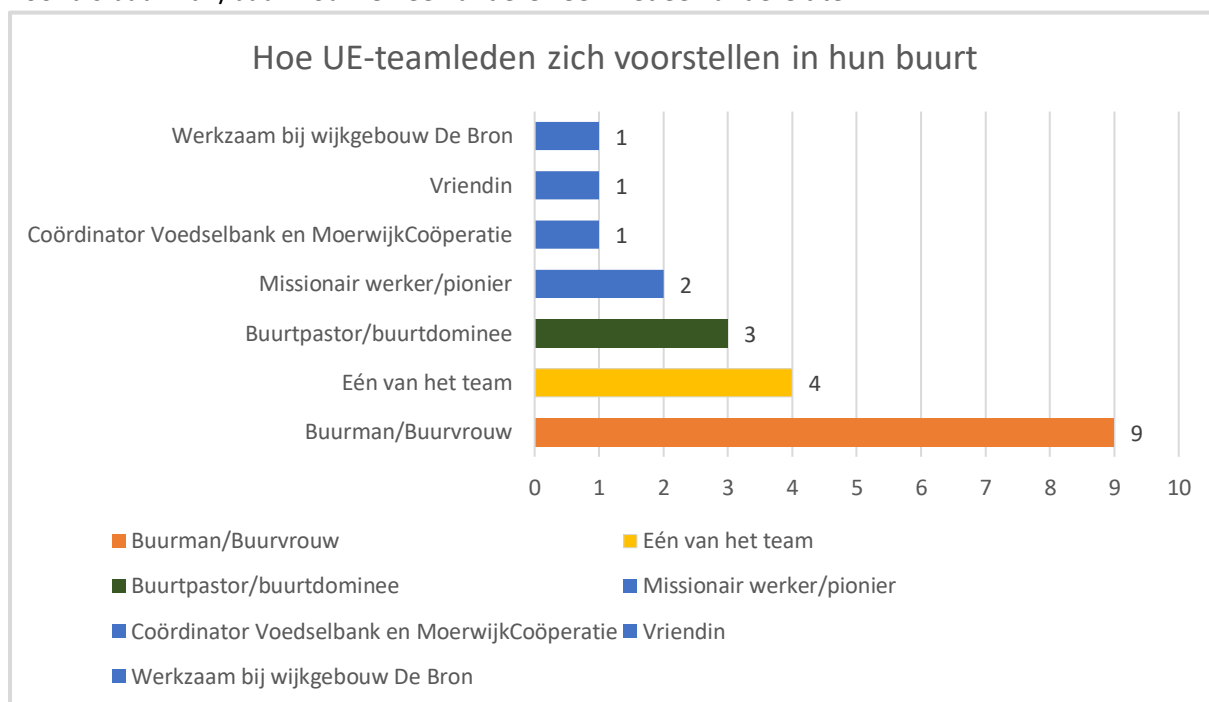
Deelvraag 3: De visie op de eigen rol.

Wat is de visie van de UE teamleden op het functioneren van hun rol als buurtpastor en wat is volgens hen de unieke bijdrage van die rol van buurtpastor?

De bovenstaande vraag is in feite de kernvraag van dit onderzoek. Aan de beantwoording van deze vraag zal ik dan ook veel aandacht besteden. Wat niet in deze vraag zit, maar wat ik toch eerst wil noemen is de titel of functie die de teamleden zichzelf geven in de buurt.

Aanspreektitels van de UE-teamleden

De meeste teamleden gebruiken niet één titel of hebben niet één rol.⁵⁶ Velen stellen zich de ene keer voor als buurman/buurvrouw en een andere keer met een andere titel.

Negen van de twaalf respondenten wonen in de wijk waar het team actief is en noemen zich vaak buurman of buurvrouw. Vier respondenten noemen zich ook wel één van het team. Iris in Klarendal noemt zich bijvoorbeeld 'Iris, van de Villa'. Marike in Moerwijk weet ook dat ze bekend staat als één van de kerk, van 'In de Praktijk'. Van de twaalf respondenten gebruiken drie respondenten de titel buurtpastor/buurtdominee. Dit zijn Bettelies in Moerwijk, Martin in Spoorwijk en Rick in Klarendal. Goed om te noemen is dat zij ook allemaal teamleider van het Urban Expression team zijn. Als ik Sibbele in Oude Noorden meeneem in het aantal teams met een teamlid dat de titel 'buurtpastor' of 'buurtdominee' gebruikt dan zijn het vier van de zes teams.

Geert in Oude Noorden ziet zichzelf als missionair pionier en vertelt ook vaak dat hij kinderwerker is, wat vrij logisch aangezien hij een kinderclub leidt. Marjanne in Pathmos Enschede ziet zichzelf als missionair werker, maar geeft aan dat ze het lastig vindt om zichzelf in de buurt voor te stellen en te zeggen wat ze precies doet als iemand daar naar vraagt. Het heeft er volgens haar mee te maken dat ze bang is om afgewezen te worden door mensen in de buurt als ze zou zeggen dat ze in de buurt is gekomen om een kerk te bouwen zoals ze het zelf noemt.⁵⁷ Mooi was ook wel hoe Monica in Amsterdam sprak over de relaties die ze heeft in de buurt. Diverse vrouwen die ze kent zijn echt vriendinnen geworden en zo wordt ze ook door hen gezien. Er is bij haar dus geen sprake van een formele functie, maar van een hele hechte relatie met mensen die bijvoorbeeld naar de huiskring of buurtmaaltijd komen. Haar man Bart die zich in de buurt vooral presenteert en wil presenteren als buurman wordt soms toch gezien als een soort professional. Zo werd hij bijvoorbeeld een keer

⁵⁶ Voor een volledig overzicht van hoe de respondenten zich in hun buurt voorstellen zie bijlage 4.

⁵⁷ Zie interview met Marjanne, bijlage 11.11

gebeld door iemand of diegene gebruik kon maken van het wijkgebouwtje terwijl Bart daar helemaal niet over gaat. Hij zei: “..dan zien ze mij meer als gezicht van de gemeente of van de woningbouwvereniging, maar dat is meestal in het begin van het contact.”⁵⁸ Neo in Moerwijk is naast buurman en deel van Geloven in Moerwijk ook nog coördinator van de Voedselbank en, zoals hij zelf zegt, ‘de regelaar en ritselaar van de MoerwijkCoöperatie’. Hij kan dus veel verschillende petten op zetten in de buurt.

De unieke bijdrage van de UE-teamleden

In de interviews heb ik een aantal keer direct de vraag gesteld wat volgens het teamlid zijn of haar unieke bijdrage is in de buurt, maar vaak was het al genoemd voordat ik het had gevraagd. Die input, niet alleen als antwoord op mijn vraag aan de respondent, maar alle informatie uit het totale interview heb ik gebruikt om antwoord te geven op de vraag wat de unieke bijdrage van het UE-teamlid is in de rol van buurtpastor. Dit heb ik gedaan vanuit de in hoofdstuk drie aan de orde gekomen literatuur over o.a. missionaire pastorale zorg en de theorie van de presentie. De informatie heb ik onderverdeeld in vier aspecten van de unieke bijdrage die hieronder volgen.⁵⁹

- Liefdevol beschikbaar zijn

Het eerste aspect heeft te maken met ‘**presentie**’. Dit aspect werd in verschillende woorden het meeste genoemd. ‘Er zijn’, ‘beschikbaarheid’, ‘aandacht’ en ‘acceptatie’ kwamen bij veel teamleden naar voren.⁶⁰ Eline in Oude Noorden ziet dit als ‘gewoon wijkbewoner zijn’ en aandacht hebben en praatjes maken met mensen op straat. Marike in Spoorwijk heeft een telefoon van de kerk (net als een werktelefoon) waarvan het nummer bekend is in de buurt en krijgt daardoor veel belletjes en berichtjes van mensen. Mensen uit de buurt bellen of appen als ze ergens mee zitten en hun verhaal willen doen, als ze hulp nodig hebben of spullen willen aanbieden voor andere mensen. Ze zegt: “*Je moet niet aankomen met allerlei mooie praatjes, maar je kan echt verschil maken als je échte aandacht hebt voor mensen door een bloemetje te brengen als iemand jarig is, of een pannetje eten als iemand ziek is.*”⁶¹

Neo in Moerwijk noemt ook een mooi voorbeeld van zoals ik het zelf graag noem ‘bewogenheid’.

“We hebben ook mensen die niet goed durven zeggen. Die vergeten zich af te melden voor een voedselpakket. Dan kun je op verschillende manieren reageren. Je kan zeggen; “nou, heb je 1 ding te doen! Ffeen sms’je sturen. WTF.” Maar je kan ook denken; goh wat zou er nou aan de hand zijn dat het niet lukt om 1 sms’je te sturen? Of ff te bellen? Dus als het functioneel is ben je de hele tijd boos want mensen houden zich niet aan de afspraken. Maar er zit een verhaal achter. Wat is er aan de hand? Dan komen de verhalen. Kunnen we je ergens bij helpen? Hoe?”
(Interview met Neo, bijlage 11.3)

Het voorbeeld van Neo getuigt van liefde, begrip en échte aandacht voor mensen. Dit is ook echt wat hem drijft: Mensen zijn een geliefd kind van God en dat wil hij heel concreet uitdragen o.a. door een voorbeeld te zijn. Daarin is hij sterk geïnspireerd door het Paasevangelie: “Op onze bek gaan doen we

⁵⁸ Zie Interview met Bart, bijlage 11.7

⁵⁹ De verschillende aspecten heb ik kleuren gegeven die terugkomen in de tabel in de bijlagen. Voor een totaal overzicht van aspecten van de unieke bijdrage van de rol van buurtpastor zie bijlage 5.

⁶⁰ Zie de overeenkomsten met hoofdstuk 3: ‘Geleefde missionaire pastorale zorg.’

⁶¹ Zie interview met Marike, bijlage 11.2

allemaal, maar het gaat om het opstaan.” Als we gevallen zijn mogen we dus weer opstaan en opnieuw beginnen. Vanuit die overtuiging is het hem ook serieus als het gaat om sorry zeggen. Sorry zeggen is belangrijk om te verzoenen en relaties te herstellen zegt hij. Zo drong hij er ook op aan dat een vrijwilliger sorry zou zeggen nadat de vrijwilliger ten onrechte boos was geweest op iemand in de buurt. Met een telefoontje en een sorry wordt de lucht dan zo weer geklaard. Op deze manier wordt het evangelie van vergeving en herstel heel concreet en heel praktisch.

Voor Iris in Klarendal is het samen leven delen met mensen in de buurt en het luisterend oor zijn heel belangrijk:

“..Gewoon er zijn zonder dat ik het hoeft op te lossen of dingen moet aandragen omdat ik beter ben of wat dan ook. We hebben vanaf het begin toch ook gezegd: “Ja, we zijn geen hulpverlenende club en meeste mensen hebben ook al 100 hulpverleners om zich heen. Dat hoeven we niet ook nog te zijn.” Ja, wij zijn soort hoop biedend, door het geloof maar niet hulpverlener...” (Interview met Iris, bijlage 11.6)

Ze wil er vanuit bewogenheid voor mensen zijn, maar heeft ook uit het verleden geleerd dat ze niet alles kan fixen voor andere mensen. Dus als er nu mensen met echt complexe zaken komen dan verwijst ze mensen graag door naar professionals in de wijk waar ze goede contacten mee hebben.

Toen ik Marjanne in Pathmos vroeg naar haar rol in Gods missie noemde ze als eerste het optrekken met mensen en met hen meewandelen op de weg van het leven. Daarin wil ze graag met haar leven laten zien hoe zij zelf met God leeft. Ze is daarin gedreven door een verlangen dat God harten van mensen om haar heen aanraakt en dat ze tot geloof komen. Met dat verlangen is ze aanwezig bij de koffieochtend bijvoorbeeld, om met mensen te praten en naar hen te luisteren.

Monica in Amsterdam vertelde over haar vriendschappen met vrouwen in de buurt. Ze zei, dat omdat ze zelf ook niet uit Nederland komt, ze in het verleden makkelijk contact maakte met vrouwen van verschillende achtergronden. Het nog niet 100 % de taal beheersen was een gemene deler. Ze vertelde dat ze in de buurt een aantal mensen kent met wie ze een bijzonder goede klik heeft, waar ze veel liefde voor voelt om diepe relaties mee op te bouwen. Een aantal vrouwen ziet ze heel regelmatig, zowel bij haar thuis als op de buurtmaaltijd bijvoorbeeld. Ook een aantal van haar vriendinnen zijn moslim. Toen ik haar vroeg naar de rol van religie in die vriendschappen zei ze dat het dubbel is, omdat het mooie vriendschap is waarbij ze gezellig thee drinken en samen naar de markt gaan. Aan de andere kant vind ze het ook jammer dat gesprekken soms niet dieper gaan.

“Maar soms is de frustratie dat gesprekken niet dieper gaan. Want ik wil een Christelijk presentie zijn en aanwezig zijn in hun leven en te laten zien wat het is om christen te zijn en zo.. Maar ik wil niet.., Ik wil niet met een agenda komen van; je bent mijn project. Het is een prachtig mens die God ook naar mijn leven heeft gebracht.” (Interview met Monica, bijlage 11.8)

Zo hebben we hierboven verschillende vormen van presentie gezien bij de teamleden en die zijn hieronder in deze afbeelding inzichtelijk gemaakt.

Door respondenten genoemde aspecten bij presentie

- Een bloeiplek creëren

Naast het aspect van het aanwezig zijn werd door 4 respondenten ook het creëren of het zijn van **een plek** genoemd. De plek als een omgeving van liefde, warmte en acceptatie waar mensen zich veilig weten en thuis voelen. Dit is sterk verbonden met presentie, maar vanuit de in hoofdstuk 3 besproken literatuur van Titus Schlatmann en Rob van Waarde kies ik er voor om dit aspect uit te lichten, omdat het toch iets anders is dan bovengenoemde presentie.

Door respondenten genoemde aspecten over de plek

Bettelies in Moerwijk was één van de vier respondenten die de plek noemde. Over de buurttuin zegt ze dat een hopeloze plek een plek van hoop werd, een plek van onrust werd een plek van rust en een plek van verslaving werd een plek van bevrijding.. Ze noemt het feit dat er een plek is waar mensen zich thuis kunnen voelen een ervaring van het evangelie is, als een verkondiging in zichzelf. Vanuit de plek is een gemeenschap gegroeid. Later in het interview dat ik met Bettelies had zei ze dat toen ze in Moerwijk kwam er nog geen plekken van ontmoeting waren. Toen ze met de tuin begon haakten mensen uit de buurt makkelijk aan en wilden seculiere instellingen graag contact, omdat er nauwelijks andere aanknopingspunten in de wijk waren. Het creëren van een plek voorzag in een behoefte voor buurtbewoners die door de aanwezigheid van de plek elkaar daar konden ontmoeten. Neo voegt er aan toe dat er in de tuin een pizzaoven kwam waar samen pizza's gebakken werden en waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Het was eerst minder vanzelfsprekend om elkaar echt te spreken. *“Alles is het faciliteren van ontmoeting.”* (Interview met Neo, bijlage 11.3) In zo'n liefdevolle omgeving waar mensen uitnodiging ervaren om te ontdekken, experimenteren, falen en weer opstaan. In zo'n omgeving kan volgens hem iets van God ervaren worden.

Rick in Klarendal sprak in het interview dat we hadden ook over de plek als een plek van inclusie waar mensen zichzelf kunnen zijn. De plek waar zondags de brunch en viering gehouden wordt is zo'n plek waar dat nagestreefd wordt.⁶² Toen Rick en Aneta in Klarendal kwamen wonen en ze computerles gingen geven bij mensen in de buurt kregen ze veel contacten. Het doel van computerles was ook om de sociale cohesie te verbeteren en dat lukte Rick en Aneta goed want de computerles werd volgens Rick langzamerhand een gespreksgroep. Soms werden die lessen wel eens bijna een Bijbelstudie waardoor de wens kwam om een plek te hebben die meer geschikt is om over geloof en levensbeschouwing te praten. Dat is zo gebeurd en in 2005 vond de opening van het pandje midden in Klarendal plaats. Een mooi verhaal van een iemand die naar Villa Klarendal komt en vertelt hoe ze het daar ervaart is het volgende:

“wat mij zo aanspreekt in Villa Klarendal is dat je er mag zijn en ik ben echt een rasKlarendaller. Als ik naar de sociale dienst moet dan kan ik niet als Klarendalse komen want ik moet me toch netjes voordoen en mooi Nederlands praten, maar zo ben ik niet. En als ik in Villa Klarendal kom dan voel ik me opgenomen en mag ik lekker Klarendals praten en af en toe zelfs een vloek er tegenaan gooien, ze kijken er niet van op want ze zeggen je mag gewoon lekker jezelf zijn. Ook als het ff niet gaat, als ik me rot en klote voel, ja dat soort woorden, dan kijken ze er ook niet van op dat ik dat soort woorden gebruik. Zo ben ik nou gewoon eenmaal. En ze zeggen in Villa Klarendal ook, zo ben jij nou gewoon eenmaal, geen probleem. En daar voel ik me echt thuis.”
(Interview met Rick, bijlage, 11.5)

Ook in bovenstaand citaat zien terug hoe mensen zich thuis voelen en geaccepteerd weten op de plek. Op een andere plek in het interview vertelde Rick ook hoe ze mensen die bij de brunch kwamen hebben zien veranderen en uit hun schulp hebben zien komen. Heel bijzonder wat een impact zo een plek kan hebben in een buurt. Dat het soms makkelijker gezegd is dan gedaan vertelt Rick ook. Echte inclusie vraagt dat je echt van binnen uit zegt: 'Ik stel mijn hart en leven voor je open, wees welkom.'

⁶² Titus Schlatmann en Rob van Waarde noemen zo'n plek 'een arrangement'. Een plek waar gestreefd wordt om de meest optimale omstandigheden te creëren waarin mensen individueel of collectief empowerment kunnen verwerven. (2012, p.29)

Iris, ook in Klarendal, noemde ook dat de plek er niet alleen voor mensen uit de buurt is, maar dat ze het zelf ook nodig heeft en het ziet als veilige haven waar ze tot rust kan komen en input krijgt. Juist de diversiteit aan mensen is daarin een verrijking volgens haar.

Er zijn wat respondenten die het niet zelf genoemd of geduid hebben als unieke bijdrage, maar ik zie de activiteiten die Marike, Bart en Monica en Marjanne doen zoals een buurtmaaltijd of koffieochtend ook écht als het creëren van plekken ('arrangementen' in de taal van Schlatmann en Van Waarde) van ontmoeting en empowerment.

- Vertellen van jouw Bron

In de *Survivalgids* van Urban Expression wordt vanuit de waarden⁶³ geschreven over de afhankelijkheid van God, het afstemmen op Gods Geest en het zoeken naar de weg van God. Het wordt genoemd als bron om vanuit te leven en actief te zijn.⁶⁴ Een aspect van de unieke bijdrage is zoals ik het omschrijf 'het vertellen over die bron aan mensen om je heen'.

Vanuit de in het theoretisch kader behandelde gedachtegoed van Anna Ruddick is het misschien niet zo logisch om hier het aspect van het delen van geloof te noemen. Voor haar is het namelijk helemaal onderdeel van het delen van ons leven. Toch kies ik met het *Handbook on Evangelism in Europe* in mijn hand voor deze onderscheiding. De auteurs Gerrit Noort, Kyriaki Avtzi en Stefan Paas vragen speciaal aandacht voor het met woorden getuigen als deel van holistisch missionair zijn.⁶⁵ Hier zal later op terug gekomen worden.

Bidden met mensen
Preken
God benoemen
Gesprekjes over geloof

Door respondenten genoemde aspecten van getuigen

⁶³ Zie bijlage 1 met o.a. de waarden van Urban Expression.

⁶⁴ Uit de *Survivalgids Pionieren*: "Het is zo belangrijk dichtbij Jezus te blijven. Voor je het weet ben je toegewijd aan een goede zaak, een missie, aan mensen en idealen, in plaats van aan Jezus. In al je activisme (Martha) kun je vergeten om stil te zijn en bij te tanken (Maria). Belangrijk is ook om te blijven beseffen dat wij ten diepste mensen niet kunnen veranderen, maar dat God dat doet. Het is dus vertrouwen op Gods werk en Gods genade." (Blok, O. Vlaardingerbroek, M., 2016, p.35)

⁶⁵ Als er geschreven wordt over de noodzaak van evangelisatie/getuigen met woorden wordt Chris Wright (op p. 147) en Newbigin (op p.255) aangehaald.

De helft van de respondenten [6] noemden dat ze wel eens bidden met mensen of gesprekjes hebben over geloof. Marjanne in Pathmos en Monica in Amsterdam spraken over het aanwijzen van God aan mensen. Monica noemde een hele nare situatie waarin een vriendin van haar ernstig ziek was en er nog wat andere dingen speelden. In die situatie mocht ze nabij zijn in het besef dat ze helemaal niets te brengen had...

"Echt hopeloos, die situatie. Maar dat je toch kan zeggen dat iemand sterker is en kan wijzen naar een hoop die er toch is. Dat vind ik ook bijzonder. Ja dat je daarin een rol, dat je daarin een vingertje kan laten zien: Hij is met ons." (interview met Monica, bijlage 11.8)

Marjanne in Pathmos is van alle teamleden die ik heb gesproken denk ik het meest gedreven om mensen over God te vertellen, hoewel ze ook aangeeft dat ze dat ook wel lastig vindt. Terugkijkend op de jaren dat ze nu in Pathmos woont vindt ze dat ze als team te vaak te vaag geweest zijn over hetgeen wat hen drijft. Het heeft er toe geleid dat Marjanne voor de handwerk/knutselactiviteit een opening is gaan doen met bidden en bijbel lezen. De mensen die daar komen zijn geen christen en komen echt voor het handwerken. Toen ze paar deelnemers vroeg wat ze van het bidden en bijbel lezen vonden zeiden ze dat ze respect hadden voor het geloof en het wel bijzonder vonden dat ze geaccepteerd werden zonder christen te zijn. Marjanne heeft het gevoel dat ze 'leegloopt' wanneer ze niet expliciet vertelt over wat haar drijft, over het evangelie en over God.

"Ja, ik ben zo klaar met het knutselclubje zijn of het koffieclubje. Dat ik denk; nou dan maar niet. Want op een gegeven moment loop je zelf ook leeg. omdat ik missionair werker ben zeg maar. En met koffiedrinken bijvoorbeeld, dat heb ik nu wel weer opgestart, want ik vind het heel belangrijk voor de contacten in de wijk en ik heb echt bedacht: Oké, ik wil daar Jezus zijn. Ik wil daar open naar mensen luisteren. als er dingen spelen wil ik het lef hebben om te zeggen; Zullen we met elkaar bidden en zo..." (Interview met Marjanne, bijlage 11.11)

Ze had zo graag mensen tot geloof zien komen die zich lieten dopen en mee zouden gaan doen in de missie. Toch ziet ze ook dat er mooie dingen gebeuren en kan genieten van het bidden met mensen, maar het is weerbarstig..

Martin, Marike, Bettelies, Neo en Iris gaven ook aan dat ze soms bidden met mensen. Martin werd zelfs een keer tijdens een iftar gevraagd door de imam die ziek was, om voor hem te bidden. Bettelies in Moerwijk vertelde ook dat mensen met haar heel makkelijk praten over geloof of levensbeschouwing als ze haar kennen als de buurtpastor. In het praten over geloof is ze niet heel erg zegend. Ze vindt het ook een valkuil dat hetgeen een ander gelooft niet goed zou zijn en veranderd moet worden.

"Ja, dus de aanname dat ieder mens een kind van God is en mij ook iets kan leren over wie God is en dat God al ver voor mij.. dat God al zijn weg gegaan is met deze persoon, dat vind ik heel erg belangrijk. Dus iemand is al.. voor mij is niet iemand.. iemand hoeft zich niet te bekeren ofzo.. misschien soms wel van alcoholverslaving of van het slaan van zijn partner, daar is wel bekering nodig." (interview met Bettelies, bijlage 11.3)

Hoewel Marike in Spoorwijk aangeeft niet zo veel te praten over geloof heeft ze wel eens gesprekjes. Daarbij is ze heel enthousiast over de kerk en gunt die aan iedereen, maar ze wil mensen geen druk opleggen, want dat werkt niet volgens haar. Ze heeft hier een voorbeeld bij van drie vrouwen die al ongeveer tien jaar betrokken waren bij In de Praktijk zonder iets van het geloof te willen weten. Dat

was geen probleem. Toen één van de vrouwen op een gegeven moment in een moeilijke tijd zat nodigden ze haar uit voor de zondagse viering om niet zo eenzaam te zijn en iets te doen te hebben. Het maakte iets los in de vrouw en later heeft ze de andere twee vrouwen overgehaald om ook te komen. Wat ik van Marike begreep zijn de drie dames nu deel van In de Praktijk. Ze geeft aan dat mensen vrij zijn om naar haar en anderen toe te gaan om te praten over geloof wat soms resulteert in intensieve gesprekken waarin mensen soms ineens dingen gaan begrijpen of tot verandering komen.

- Een (verbindende)sleutel zijn

Een vierde aspect dat ik gezien heb van de unieke bijdrage van de rol van buurtpastor is het netwerk en de contacten met professionals dat buurtpastors opbouwen. Met het woord 'netwerk' bedoel ik hier het netwerk van contacten met professionals, (lokale) overheid en/of lokale organisaties. Martin in Spoorwijk, Bettelies in Moerwijk en Bart in Amsterdam zijn de drie teamleden die contact hebben met gemeente of organisaties, terwijl Rick en Iris in Klarendal bekend zijn met de wijkprofessionals, naar wie ze wel eens wijkbewoners doorverwijzen.

Sleutel
 contact met gemeente en organisaties
Functie gebruiken
Intermediair
 Stem zijn
 Verbinder

Door respondenten genoemde aspecten over netwerk

Martin in Spoorwijk profileert zich naar buiten toe echt als voorganger/dominee, een naam die hij overigens ook van buurtbewoners kreeg. Ook bij de gemeente is Martin in de loop van de jaren bekend geworden. Hij heeft bij gemeente Den Haag zelfs een bijnaam als 'Pitbull-dominee' gekregen. Door mensen uit de buurt of uit de kerk werd hij regelmatig gevraagd als intermediair. Martin zegt dat door zijn functie/rol deuren wat makkelijker open lijken te gaan..

"..en ik heb heel veel contact met bewonersorganisaties. Mensen zitten in het oude gedeelte van Spoorwijk in beschimmelde huizen en omdat ze zelf vaak niet kunnen lezen of schrijven of de weg niet weten. Ja, dan moet er wel eens iemand met een vuist op tafel slaan." (Interview met Martin, bijlage 11.1)

Martin laat zich niet van het kastje naar de muur sturen en is vastbesloten om problemen voor 'zijn mensen' te regelen. Hij geeft ook aan dat 'gewone mensen' vaak niet te woord gestaan wordt. Juist bij die instanties gebruikt hij zijn titel om meer voor elkaar te krijgen en dat werkt blijkt uit de praktijkverhalen.

Ook Bettelies in Moerwijk wordt soms gevraagd voor die rol van intermediair. Ze geeft aan dat mensen in de buurt het soms lastig vinden om met ambtenaars te praten. Tegen Bettelies kunnen ze

dan vol vuur zeggen wat ze willen zeggen, maar op het gemeentehuis slaan ze dicht. Bettelies zei daarom in het interview dat het voor haar dan soms makkelijker is om die stemmen te vertolken als er sprake is van onrecht.⁶⁶ Ze ziet het zelf ook als toegevoegde waarde dat ze die rol van intermediair kan hebben. Ook zij ziet, net als Martin, dat er beter naar haar geluisterd wordt als ze zich in een gesprek met een instantie voorstelt als buurtpastor.

Bart in Amsterdam stelt zichzelf niet voor als buurtpastor of buurtdominee, maar toch geeft ook hij aan dat hij een bijzondere rol heeft in de wijk. Zoals eerder genoemd wordt hij bijvoorbeeld wel eens aangezien voor beheerder van een buurthuis terwijl hij dat niet is. Hij heeft wel veel contact met professionals in de wijk. Veel contacten, bijvoorbeeld met sleutelfiguren van woningbouwverenigingen en maatschappelijke organisaties, heeft hij opgebouwd toen hij zich na zijn komst in de wijk als vrijwilliger inzette. Zo was hij bezig met buurtcomités en vrijwilligerswerk. Zoals een spin in een web, zo ziet hij zichzelf als buurman tussen de buurtbewoners, maar ook als betrokken buurtbewoner waar een professional op kan bouwen.

“En het is de gekke combinatie van gewoon als buurman en heel intentioneel dat je een unieke plek geeft zeg maar. Zowel de professional doet altijd een beroep op je, want die denkt dat is de buurtbewoner waar ik echt iets mee kan op gaan bouwen, als de buurtbewoner; die denkt; dat de persoon in de wijk die is niet over 3 jaar weer weg, want het is gewoon een buurman maar hij is wel degene die de wegen weet en wat voor elkaar kan krijgen.” (Interview met Bart, bijlage 11.7)

Bart zit ook in een wijkteamgroepsapp met professionals en een paar buurtbewoners waaronder zichzelf. Als de professionals iets met bewoners willen doen dan weten ze hem snel te vinden. Ook een vertegenwoordiger van de moskee weet dat Bart betrokken is bij de kerk en snel kan communiceren naar de kerken in de buurt. Zo is hij ook richting de kerken een sleutel, zoals hij het zelf noemt.

Ten opzichte van de professionals ziet hij ook wel een verschil. De professionals die zich inzetten voor de wijk zijn er vaak alleen de kantooruren en ze komen niet bij mensen achter de voordeur. Ze komen mensen niet tegen in hun leven en zien buurtbewoners eigenlijk alleen als er een probleem is.

-Team Bless Oude Noorden

In dit hoofdstuk is het wellicht opgevallen dat Bless Oude Noorden niet zo veel aan bod is gekomen. Dit heeft er mee te maken dat de input die ik van de respondenten uit Oude Noorden wat anders is dan van de andere teams. De missie van het team is wellicht op dit moment ook wat anders.

Als het gaat om de unieke bijdrage van de rol als buurtpastor van de respondenten in de buurt dan geeft Geert aan dat ze een hecht team zijn dat om buurtpastor Sibbele heen wil staan. Sibbele is ‘de buurtpastor’ in Oude Noorden die veel contacten heeft en als buurtbewoner en dominee present is.

⁶⁶ Het onrecht wat Bettelies bedoeld gaat over dat er dingen vanuit de landelijke of plaatselijke overheid op een bepaalde manier georganiseerd zijn waar de mensen in o.a. haar wijk de gevolgen van ondervinden. Zie bijvoorbeeld in de Trouw van 3 februari 2020: “Arme wijken met veel sociale huurwoningen zijn een verzamelpunt geworden voor allerlei kwetsbare groepen mensen. Deze wijken en buurten worden meer en meer bewoond door mensen die zichzelf amper redden, laat staan dat ze burens kunnen helpen. Hierdoor verslechtert de leefomgeving in wijken met veel sociale huur sneller dan verwacht.” (Van Heerde, 2020)

Geert woont zelf niet in Oude Noorden en heeft ook nauwelijks contacten in de wijk, maar coördineert de maandelijkse thuisvieringen voor het team.

"Het is makkelijker en meer waardevol voor onszelf. Dat heeft veel meer nieuw leven in Bless gebracht, maar heeft er ook voor gezorgd, en daar hebben we bewust voor gekozen, dat onze band met de wijk veel losser is geworden." (Interview met Geert, bijlage 11.9)

De band met de wijk is losser geworden. Volgens Geert is het gemeentestichten niet gelukt. Teamleden zijn meer op zichzelf present in de wijk. Zo is er een vrouw uit het team vrijwilliger bij de Leger des Heils winkel in de wijk. Zo heb je volgens Eline ook dat je op een natuurlijke manier present bent in de wijk. Zelf is ze vooral aan het werk buiten de wijk, maar ze hoort de verhalen tijdens de vieringen.

"Dat werd ook het leuke van die ontmoetingen dat je bijvoorbeeld zag, bijvoorbeeld Sibbele die heeft zo'n moestuin he.. dat was ook gewoon zijn wekelijkse bezigheid. En dan hoor je tijdens de ontmoetingen dat Sibbele daar weer is geweest en die vrouw in de kledingwinkel.." (interview met Eline, bijlage 11.10)

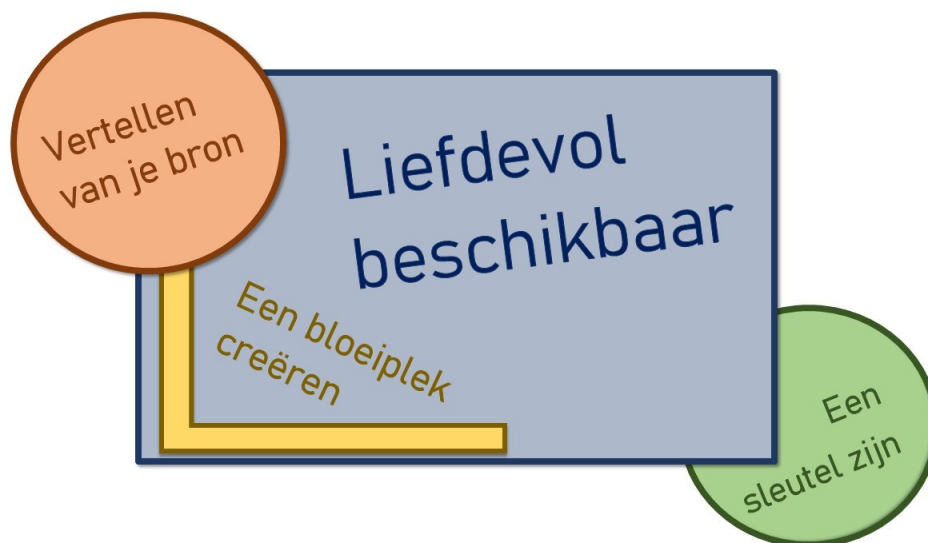
Tijdens vieringen wordt er dus geïnspireerd met verhalen, maar is er ook bezinning op het als christen present zijn in de wijk. De unieke bijdrage van de personen zelf is dus vooral het eerste aspect van presentie. Hier wil ik dan ook de ruimte nemen om iets over die bijdrage van buurtpastor Sibbele te schrijven die ik niet geïnterviewd met de vragen die ik aan de andere respondenten heb gesteld, maar wel uitvoerig telefonisch gesproken heb. Daarnaast heb ik hem per mail ook paar vragen gesteld.

Hij geeft aan dat hij de titel 'buurtpastor' veel gebruikt en dat die titel een connotatie heeft met kerk en geloof. Daardoor voelen mensen zich meer vrij om persoonlijke dingen te delen of iets wat te maken heeft met geloof. Het geeft dan ook duidelijkheid voor de buurtbewoners wat ze van Sibbele kunnen verwachten. Het geeft hem zelf daarnaast ook vertrouwen om in de wijk te staan als gezondene door een gemeente en door God. Soms noemt hij zichzelf ook gewoon 'buurtbewoner' aangezien dat ook nabijheid brengt. Zijn grootste bijdrage in de wijk is volgens hem zelf vriendschap.

"Ik geniet het meest van een ongedwongen ontmoeting met een buurtbewoner op een onverwacht moment, waarbij ik echt even in zijn of haar hart mag kijken en er verbinding ontstaat. Dat we even samen mens zijn. En dat ik iets van God in die ander en in die ontmoeting mag ontdekken."⁶⁷

Tot slot van dit hoofdstuk wil is in één afbeelding inzichtelijk gemaakt wat volgens mij de unieke bijdragen zijn van de buurtpastor. Ik denk dat we zo in deze paragraaf hebben gezien hoe de buurtpastor iets unieks te bieden heeft in de buurt of wijk.

⁶⁷ Zie *Paar vragen aan Sibbele* in bijlage 13.

Deelvraag 4: Het proces van de buurtpastor

Welke ervaringen hebben voor de UE teamleden bijgedragen aan de ontwikkeling en interpretatie van/betekenis geven aan de eigen rol van buurtpastor?

Nadat in de vorige paragraaf uiteen is gezet hoe de teamleden naar hun eigen rol kijken en de unieke bijdrage van die rol gaan we nu kijken naar processen die mogelijk van invloed zijn geweest op de rol. Deze vraag was voor respondenten niet altijd makkelijk, juist voor hen die zich vooral willen presenteren als buurman/buurvrouw. Er zijn daarom een paar thema's die ik hier de revue laat passeren.

Titel van buurtpastor

Sibbele van de casus, hierboven ook aan het woord, heeft in zijn rol ook een proces doorgemaakt. Hij noemde zich niet direct toen hij in Rotterdam kwam wonen al buurtdominee. Dat is pas iets later gekomen. Het voelde ook niet natuurlijk om daar te komen wonen en direct de buurtpastor te zijn. Daar komt bij dat Sibbele ook geen dominee van een kerk was, hetgeen hij nu wel is. Het voorstellen als buurman, wat hij nu nog vaak doet, geeft ook een bepaalde gelijkwaardigheid. Wat voor Sibbele meespeelde in het zichzelf buurtdominee noemen is dat hij zich gezond weet. Hij kwam ook naar Rotterdam via een vacature van 'gemeentestichter'. Hij heeft zelf ervaren dat het noemen van buurtpastor hem zelf ook meer vertrouwen geeft en ook voor mensen duidelijkheid verschaft.

Martin in Spoorwijk werd voorganger als opvolger van Matthijs Vlaardingebroek. Hij werd ook als 'voorganger' gevraagd. Mensen in de wijk noemden hem volgens teamlid Marike ook al snel dominee. Het team is daar in meegegaan. Martin zelf vindt het wel belangrijk om te blijven zeggen dat hij gewoon één van het team is, maar met de taak van het voorgaan en wat andere dingen. Martin heeft de titel als voorganger dus niet zelf genomen, maar gekregen van de buurt, hoewel hij wel voor die functie als voorganger gevraagd werd. Dat hij naar de gemeente gaat met mensen is vooral gekomen omdat mensen uit de kerk en van buiten de kerk hem daarvoor vragen.

Bettelies kwam via een vacature van de PKN als pionier in Moerwijk terecht. Ze was ook al gauw de buurtpastor of buurtdominee. De officiële functie van kerkpionier was niet aansprekend voor mensen in de buurt. 'buurtpastor' of 'buurtdominee' is schijnbaar meer aansprekend, hoewel ze het

ook wel eens moet uitleggen aan mensen wat het precies betekent. Bettelies probeerde toen ze in Moerwijk kwam de buurt te exegetiseren door veel in gesprek te gaan met mensen en te observeren. Van daaruit kreeg ze een beeld van wat ze de ‘ziel van de buurt’ noemt. Wat ze probeert te doen als pastor is om te zorgen voor zowel de ziel van de individuele persoon als wel de ziel van de buurt.

Rick in Klarendal, die zichzelf ook wel buurtpastor noemt is in tegenstelling tot Martin en Bettelies niet in zo’n functie in de wijk gekomen. Hij heeft zichzelf op een gegeven moment die titel aangemeten. Het is interessant om te kijken hoe dat is gegaan. Hij zei het volgende:

“Ja ik heb het in het begin, dacht ik pionier, wijkpionier en later kwam ik,[...] ja de Katholieke kerk heeft het buurtpastoraat. Ja en daar kwam ik ook buurtpastors tegen. Toen ik die naam hoorde dacht ik; dat is in feite wat ik doe, ik ben een buurtpastor. En dat betekent niet dat ik alleen maar pastor ben voor mijn eigen gemeenschap, wat je vaak in de evangelische of protestante kringen tegenkomt, maar dat ik pastoraal werker ben voor de hele wijk.” (interview met Rick, bijlage 11.5)

De naam buurtpastor paste volgens Rick het beste bij wat hij deed. Dat is geleidelijk ontstaan toen hij zich vergeleek met buurtpastors van de Katholieke kerk in de buurt en omdat hij ook las over buurtpastoraat wist hij dat wat hij wilde daar heel dicht bij in de buurt kwam. Hij wil als buurtpastor naast mensen gaan staan die problemen hebben en samen kijken of en hoe hij daar iets in kan betekenen. Toch is hij in de wijk niet alleen maar de buurtpastor. Als buurtbewoners hem vragen dan zegt hij wel vaak dat hij gewoon buurtbewoner is, maar in zijn vrije tijd ook buurtpastor wil zijn. Daarbij moet ook worden genoemd dat Villa Klarendal een gemeenteteam is waar Rick de teamleider van is. Zowel Bettelies als Sibbele hebben namelijk genoemd dat er een spanning zit in het pastor noemen zonder gemeenschap.⁶⁸

De ‘helper’ zijn

In een aantal interviews kwam ook naar voren dat het een proces is geweest met betrekking tot de eigen rol hoe om te gaan met het willen helpen. Vooral Marike uit Spoorwijk en Iris uit Klarendal vertelden hierover. Marike zei wel een gevaar te vinden om te veel de helper te willen zijn. Er is soms de neiging om te aardig te willen zijn, alles voor mensen te willen doen en daarmee eigen grenzen over te gaan. Ze heeft ook paar keer meegemaakt dat ze mensen heel veel hadden geholpen en dat diegenen dachten recht te hebben op al hun hulp. *“Het is heel pijnlijk als je mensen wilt helpen en dat op de beste manier probeert en dan terug krijgt dat je alles fout hebt gedaan.”*⁶⁹ Martin bevestigde dit ook in het interview met hem. Marike zei dat ze heeft geleerd om bij een hulpvraag eerst te denken: Wat is er nu echt nodig? En kan iemand anders dat misschien ook bieden? Zo nee, dan kunnen wij wellicht wat betekenen. Het vraagt volgens haar ook om iets harder te worden daarin en wijze beslissingen te nemen.

Iris uit Klarendal gaf aan dat de ellende waar mensen soms in zitten haar heel erg raakte. Als mensen soms hun verhaal deden aan Iris had ze het gevoel dat ze het ook moest oplossen. Maar bij Villa Klarendal hebben ze daarin ook wel een ontwikkeling doorgemaakt waarin ze mensen zelf meer verantwoordelijk willen maken. Iris zegt:

⁶⁸ Uit het interview met Bettelies: “Maar ik begon natuurlijk wel zonder gemeenschap, Dus dan kan je jezelf wel een pastor noemen maar als je geen gemeenschap hebt dan ben je natuurlijk een.. dat is natuurlijk een beetje de groei die in zo’n pioniersplek zit he.” Zie bijlage 11.4

⁶⁹ Uit het interview met Marike. Zie bijlage 11.2

"..we zijn geen hulpverlenende club en meeste mensen hebben ook al 100 hulpverleners om zich heen. Dat hoeven we niet ook nog te zijn. Ja, wij zijn soort hoop-biedend, door het geloof maar geen hulpverlener..." (Interview met Iris, bijlage 11.6)

Er is een bewustzijn ontstaan waardoor ze nu meer naar mensen wil en kan luisteren, een luisterend oor zijn, zonder dat ze het probleem hoeft op te lossen of dingen daarvoor aan te dragen.

(Niet) bekeren

Er was een dag waarop ik twee interviews had. Twee interviews waarin twee processen naar voren kwamen die ik hier redelijk beknopt aan de orde laat komen. Het gaat over de vraag hoe er gekeken wordt naar mensen die zich geen christen noemen en/of geen christen zijn.

Marjanne in Pathmos is hierboven al aan het woord geweest over het feit dat ze graag ziet dat mensen tot geloof komen. Ze wil daarom explicieter zijn in het praten over wat haar drijft en over het evangelie. Ze zei dat ze zich zonder dat 'leeg voelde lopen'. Ze sprak daarna over het feit dat er mensen waren die ook op de Urban Expression manier missie bedreven en hun geloof in God kwijt waren geraakt. Dit raakte Marjanne enorm en dit wil ze niet laten gebeuren. Het maakt dat ze christenen om zich heen nodig heeft die enthousiast zijn en het heeft er toe geleid dat ze zelf dus meer wil getuigen. Ze verlangt er enorm naar dat mensen Jezus ontmoeten en tot geloof komen en gaan meedoen in de missie.

Diezelfde dag sprak ik Iris uit Klarendal die een ander proces had doorgemaakt. Toen ze net ging meedoen bij Villa Klarendal had ze heel erg het idee dat ze 'iedereen' moest aanspreken en vertellen over het geloof. Ze noemt het een soort bekeringsdrang om anderen te overtuigen. In de loop van de jaren, door haar ervaringen in de buurt, is hier een verschuiving in gekomen. Ze hoeft iemand niet meer te bekeren. Dat zou ongelijkwaardig voelen.⁷⁰ Sterker nog, misschien moet ze zelf wel ergens gebracht worden.. Ze vindt het nu belangrijker dat er wordt gedeeld in liefde en aandacht etc. dan dat iemand perse moet gaan geloven. Iedereen heeft volgens Iris zijn eigen visie op geloof, wat prima is.

In de verhalen van Marjanne en Iris komen twee heel uiteenlopende visies naar voren m.b.t. soteriologie en visie op Imago Dei⁷¹ waar eigenlijk alle respondenten ergens tussenin zitten. Het gaat me er niet om hierin een keuze te maken, maar het laat zien hoe processen een rol spelen die invloed hebben op hoe de teamleden handelen in en reflecteren op hun rol als buurtpastor.

Deelvraag 5: Een omschrijving of typering

Welke omschrijving of typering komt er in dit onderzoek naar voren van de (formele of informele) buurtpastor, waarmee Urban Expression buurtpastors in de wijk concreet kunnen uitleggen wat de unieke bijdrage aan de wijk is?

Een antwoord geven op deze vraag n.a.v. dit onderzoek is nog niet zo eenvoudig. Zoals we hebben gezien zijn er verschillende bijdragen aan de buurt en de ene buurtpastor is de andere niet. Er zijn

⁷⁰ "Dus er zijn, delen van wie bent, van liefde, van aandacht.. dat ben ik denk ik veel meer gaan zien als belangrijk, in plaats van dat iemand precies moet gaan geloven ofzo. En waarom zou ik wat ik geloof, en dat weet ik soms niet eens precies is, aan een ander.. die hoeft toch geen kopieermachine van mij te worden? Ik weet ook niet of dat handig is. Ik kan ook niet in het hoofd van iemand anders kijken. Ik moet wel zeggen dat ik heel erg relativeer nu dan." (Uit het interview met Iris, zie bijlage 11.6)

⁷¹ Zie in hoofdstuk 3 over Imago Dei n.a.v. Ruddick.

verschillen in rol, in commitment, in visie op de (persoonlijke) missie en natuurlijk zijn er verschillen in persoonlijkheid.

Zoals ik hierboven heb geschreven is de essentie dat de buurtpastor vanuit liefde beschikbaar is voor mensen in de buurt waarbij er (afhankelijk van persoonlijkheid en de context) mogelijkheden zijn om plekken te creëren, een sleutel te zijn en te vertellen van de eigen bron. Deze zin bevat al een paar mogelijk geschikte omschrijvingen, maar niet een specifieke term.

In het onderzoek zijn wel een paar typering/titels genoemd zoals 'buurtpastor' of buurman/buurvrouw. Bettelies vertelde in haar interview dat ze soms ook wel een beetje de 'moeder van de buurt' is. Dat vind ik zelf ook wel een mooie typering. Het heeft een zorgzame, pastorale connotatie volgens mij. 'Buurtvader' is in Nederland ook al wel langer een begrip, maar heeft voornamelijk de link met het toezicht houden en verbinden met probleemjongeren.⁷² Dus of dat een geschikte typering is betwijfel is.

Het is tot slot natuurlijk ook prima als men 'gewoon' buurtbewoner, buurman of buurvrouw wil zijn, maar het is wel goed om ook dan te weten wat je drive is en helder te hebben wat je unieke bijdrage is of kan zijn in de buurt. Op die manier kun je dat ook uitleggen aan de mensen om je heen en aan elkaar in het team. Wat mij betreft is het verschil tussen de rol van buurtpastor en buurtbewoner een visie op de eigen rol die het teamlid zelf wel of niet wil hebben. Bettelies uit Moerwijk zei dit over haar rol van buurtpastor:

"..maar een pastorale relatie is anders dan een vriendschapsrelatie. Die is per definitie niet helemaal gelijkwaardig en dat is ook goed, want mensen hebben soms behoefte aan iemand die er boven staat. Belangrijk voor mij is om niet teveel onderdeel te worden van het drama wat zich af en toe hier in de buurt ontplooft, maar om daar enigszins boven te staan." (interview met Bettelies, bijlage 11.4)

Ze kan er dus voor kiezen om in die rol soms wat afstand te nemen, wat ze ook doet. Ze is bij mensen niet alleen maar een vriendin of buurvrouw, maar geeft aan soms ook pastorale relaties te hebben met mensen. Het is ook belangrijk wat ze er bij zegt, dat de relatie per definitie niet helemaal gelijkwaardig is. Dat relaties niet helemaal gelijkwaardig zijn is misschien wel vaker het geval dan men wil, maar een Urban Expression teamlid in een rol van buurtpastor zal dat ook toegeven. ■

⁷² Zie Van Dale: "vader, m.n. allochtoon, die helpt bij het voorkomen of oplossen van problemen met jongeren."

6. De conclusies

Nadat in het voorgaande hoofdstuk beknopt de resultaten van het onderzoek aan de orde zijn gekomen zullen in dit hoofdstuk de conclusies daarvan besproken worden. Dit zal ik doen a.d.h.v. de deelvragen, maar eerst noem ik nogmaals de hoofdvraag van dit onderzoek. De hoofdvraag luidt als volgt:

Welke adviezen kunnen er worden gegeven aan UE aangaande de unieke bijdrage van de buurtpastor a.d.h.v. een analyse van de ervaringen van teamleden van UE teams met de rol van buurtpastor en een theologische en sociologische duiding daarvan?

Deelvraag 2

Wat doen UE teamleden volgens eigen zeggen in de praktijk in hun rol van buurtpastor?

De meeste teamleden blijken op basis van de resultaten bezig te zijn met contacten leggen en onderhouden in de wijk/buurt. Een deel van dat contact bevat ook hulp aan/van buurtbewoners. In diverse activiteiten is het contact ook de leidende motivatie voor het organiseren.⁷³ Teamleden van Urban Expression blijken in veel gevallen activiteiten te organiseren of daaraan mee te werken. Ook contacten binnen het team zijn heel belangrijk, zowel vieringen als het bespreken/voorbereiden van activiteiten. Meer dan de helft van de respondenten is ook regelmatig meer expliciet aan het delen van het geloof door vieringen, preken, en bidden voor en met mensen. Daarnaast doen de teamleden nog aan allerlei andere activiteiten die ze zelf organiseren of waar ze in participeren in de buurt. Tot slot zijn een paar teamleden soms in gesprek (samen met buurtbewoners of alleen) met de gemeente of (bewoners)organisaties.

Deelvraag 3

Wat is de visie van de UE teamleden op het functioneren van hun rol als buurtpastor en wat is volgens hen de unieke bijdrage van die rol van buurtpastor?

Hoewel 3 van de teamleden zich soms voorstellen/presenteren als buurtpastor in de wijk heb ik er in dit interview voor gekozen om alle respondenten te benaderen als buurtpastors. Dit om de kaders rondom het begrip buurtpastor wat meer open te houden. Twee van de drie personen die zich buurtpastor noemen gaven aan dat met die titel deuren vaak veel sneller open gaan bij gemeente en

⁷³ Zie ook: *Religieus Leiderschap in post-christelijk Nederland: Voorop in haar roeping om een kerkplanter te zijn*, benadrukt Reinders, staat de overtuiging om daadwerkelijk deel te zijn van een concrete buurt. Niet eerst iets komen brengen, maar eerst luisteren naar, leren van, en delen met de buurtbewoners: ' Wij doen dit hier door heel nadrukkelijk betrokken te zijn in buurtinitiatieven en door activiteiten te organiseren voor de buurt. (Van den Broeke & Van der Borght, 2020, p. 112)

organisaties. Op die manier kunnen ze veel voor mensen uit de buurt betekenen.⁷⁴ Bijna alle teamleden die in hun buurt wonen presenteren zich ook vaak als buurtbewoner. Dit past ook in het streven naar gelijkheid en wederkerigheid. Daarnaast worden een aantal van de teamleden ook wel als één van het team [één van de Villa bijvoorbeeld] gezien.

Bijna alle teamleden zien hun unieke bijdrage wel in wat ik noem het **'liefdevol beschikbaar zijn'**. Dit is dan ook vaak hun drive en congruent met het feit dat de meeste teamleden bezig zijn met contacten leggen en onderhouden. Het liefdevol beschikbaar zijn heeft ook weer verschillende kanten zoals empowerment, aandacht en trouw etc.⁷⁵ Juist door niet de rol van hulpverlener te willen hebben wordt ook meer een beroep gedaan op de kwaliteiten van de buurtbewoners. T.o.v. de professionele hulpverlener is in veel gevallen ook dieper contact en meer beschikbaarheid.⁷⁶

Een aspect van de unieke bijdrage die ik n.a.v. Schlatmann en Van Waarde in *Zo wordt het spel gespeeld* onderscheiden heb van het liefdevol beschikbaar zijn is **het creëren van een bloeiplek**. Bijna de helft van de respondenten noemden in het interview dat ze een plek creëren of hebben gecreëerd waar mensen welkom zijn, zich gezien en geaccepteerd weten en anderen kunnen ontmoeten. Denk hierbij aan een koffieochtend of een buurtmaaltijd.

Nog een aspect van de unieke bijdrage is het **delen van je Bron**. Dit is ten opzichte van seculiere presentie en hulpverlening een 'unique sellingpoint', hoewel de teamleden daar meestal niet zo mee te koop lopen. Er is juist een redelijke voorzichtigheid, maar ook een theologische visie en een houding waarbij het niet zo is dat hetgeen andere mensen geloven fout is en dat van het teamlid goed. Het delen van de bron gebeurt in vieringen, maar ook in spontane gesprekjes over geloof waarbij een buurtpastor ook aangaf dat ze met buurtbewoners heel makkelijk komt te spreken over geloof. Tot slot gaf een deel van de teamleden aan wel eens te bidden met of voor buurtbewoners. Hier moet ook worden genoemd dat het delen van geloof (i.c.m. andere aspecten) soms ook tot verandering bij buurtbewoners heeft geleid.

Als laatste aspect van de unieke bijdrage noem ik het zijn van **een sleutel**. Een sleutel die deuren opent om bij gemeente of organisaties invloed uit te oefenen of hun stem te laten horen. In de interviews kwamen echt verhalen naar boven waarbij de buurtpastor (die zich dan ook buurtpastor noemt) op deze manier enorm van betekenis is geweest voor buurtbewoners. Of een sleutel vanwege een netwerk aan contacten aan allerlei kanten van de buurt waardoor een verbindende rol ontstaat. De rol is uniek vanwege een zekere neutraliteit, maar ook betrokkenheid en nabijheid t.o.v. buurtbewoners in tegenstelling tot de meeste wijkprofessionals.

⁷⁴ Oud minister Ella Vogelaar pleitte in het verleden om in elke krachtwijk, zoals ze het zelf noemt, een buurtpastor/presentiewerker te hebben. (Veenhof, 2012)

⁷⁵ Hier komen een aantal van de elementen van de missionaire pastorale zorg van Ruddick in terug zoals beschikbaarheid, lange-termijn commitment, liefde, consistentie etc.

⁷⁶ Andries Baart noemde in een interview in het ND het volgende: “..door de toenemende verzakelijking in die sectoren, waardoor er voor barmhartigheid en trouw geen ruimte meer is. 'De morele kant van het werk komt in de knel. Werkers moeten prestatieafspraken maken. Presentie gaat juist over menselijke waardigheid en over rechtvaardigheid. Stel je voor: je staat ingewikkelde mensen bij met ingewikkelde levens die niet lukken, ze hebben een probleem met zichzelf en met hun kinderen en met hun portemonnee. Met zulke mensen kun je helemaal geen prestatieafspraken maken. Daar moet je liefdevol mee optrekken, een hele tijd lang. Net zo lang tot je snapt wat nodig is en waarmee ze geholpen zijn.” (Gosseling, 2018, p. 20)

Deelvraag 4

Welke ervaringen hebben voor de UE teamleden bijgedragen aan de ontwikkeling en interpretatie van/betekenis geven aan de eigen rol van buurtpastor?

Drie van de twaalf teamleden die ik geïnterviewd heb presenteren zich met enige regelmaat als buurtpastor/buurtdominee. Twee van hen zijn ook in zo'n functie gevraagd of aangenomen. Rick in Klarendal daarentegen woonde al lang in Arnhem en heeft op een gegeven moment zichzelf de titel buurtpastor aangemeten. Dat komt vanuit een reflectie op zijn eigen handelen en de vergelijking met buurtpastors van de Katholieke kerk in de stad. Zoals Bettelies heeft genoemd is het ook de groei die in een pioniersplek zit wat het mijn inziens waarschijnlijker maakt dat wanneer er een gemeenschap is de leider daarvan zich pastor zal noemen. Het inzetten van de titel 'buurtpastor' richting gemeente en organisaties is voor Bettelies en Martin die dat soms doen een proces geweest. Ze hebben zelf ondervonden dat het een verschil kan maken.

Andere persoonlijke ervaringen die hebben bijgedragen aan de interpretatie van de rol van buurtpastor gaat over een gevoel van de helper willen zijn. Eigenlijk kan gesteld worden dat elk Urban Expression teamlid op verschillende manieren van betekenis wil zijn voor zijn naaste. Dat is de hele drijfveer van de teamleden. In het willen helpen moet een balans gevonden worden om ruimte te laten voor de kwaliteiten van de buurtbewoners en om grenzen van de teamleden niet te overschrijden.

Tot slot is er nog het proces rondom de persoonlijke drive om in meer of mindere mate (expliciet) te vertellen van het geloof en het evangelie. Hier hebben de ervaringen met mensen in de buurt, de verwachtingen waarmee is begonnen en eigen persoonlijkheid een grote rol in. Dit zal een proces zijn wat veel christenen zullen herkennen denk ik. Zo hebben we gezien dat Marjanne er voor kiest om duidelijker te gaan communiceren over het geloof, terwijl Iris juist minder de bekeringsdrang voelt zoals ze dat zelf noemt.

Deelvraag 5

Welke omschrijving of typering komt er in dit onderzoek naar voren van de (formele of informele) buurtpastor, waarmee Urban Expression buurtpastors in de wijk concreet kunnen uitleggen wat de unieke bijdrage aan de wijk is?

Een antwoord geven op deze vraag n.a.v. dit onderzoek is nog niet zo eenvoudig. Zoals we hebben gezien zijn er verschillende bijdragen aan de buurt en de ene buurtpastor is de andere niet. Er zijn verschillen in rol, in commitment, in visie op de (persoonlijke) missie en natuurlijk zijn er verschillen in persoonlijkheid.

We hebben gezien dat er vier verschillende bijdragen zijn aan de wijk met allemaal verschillende aspecten. Als het dan gaat om het uitleggen van de eigen unieke bijdrage als buurtpastor in formele of informele rol, dan laat dit onderzoek zien dat de buurtpastor vanuit liefde beschikbaar is voor mensen in de buurt waarbij er (afhankelijk van persoonlijkheid en de context) mogelijkheden zijn om bloeiplekken te creëren, een sleutel te zijn en te vertellen van de eigen bron. Dit gekoppeld aan de persoonlijke missie of drive lijkt me een goede uitleg van de unieke bijdrage.

Daarnaast blijft de titel 'buurtpastor' als een geschikte typering voor Urban Expression teamleden die zich prettig voelen bij die term. Anderen die zich vooral als buurman/buurvrouw presenteren kunnen dat blijven doen waarbij ze hopelijk (misschien wel mede door dit onderzoek) zelf zien en kunnen uitleggen waar hun persoonlijke unieke bijdrage aan de buurt in zit.

Reflecties op de bovenstaande conclusies

In het bovenstaande zijn de conclusies uit het veldonderzoek weergegeven, maar in deze paragraaf wil ik de ruimte nemen om aan de hand van de literatuur uit het theoretisch kader en aanvullende literatuur heel beknopt wat reflectie te geven op de conclusies.

Empowerment en presentie

Eén van mijn conclusies is dat liefdevol beschikbaar zijn, het zijn met mensen, één van de kernactiviteiten is van de teamleden. Dit blijkt uit wat ze doen als wel uit wat ze als hun drijfveer benoemen. Vanuit het theoretisch kader bezien waar ik Jannet van der Spek aan het woord liet a.d.h.v. Andries Baart is het geen verrassing dat presentie, empowerment, aandacht etc. zo belangrijk is voor de teamleden. In een wijk of buurt waar sprake is van achterstand is volgens Baart ook de gebroken waardigheid. Het is niet alleen de financiële kant van armoede die de teamleden tegenkomen, maar ook die diepe gebrokenheid. Als een soort redder de nood komen oplossen is niet handig en in de balans van het 'maken en laten' doen de teamleden vaak hun best om buurtbewoners ruimte te geven om zelf te groeien i.p.v. afhankelijk te maken van de teamleden zelf. Vanuit de overtuiging dat alle mensen naar Gods beeld geschapen zijn en gaven en talenten hebben gekregen leven de teamleden en genieten ze er van als ze mensen zien groeien of 'uit hun schulp zien kruipen'. Al het handelen van de teamleden is heel intentioneel en gedreven door geloofsovertuigingen zoals Missio Deï, Imago Deï en het holistisch perspectief of missie. Begrippen die ik in het theoretisch kader a.d.h.v. Anna Ruddick aan de orde heb laten komen.

'Unique sellingpoint'

Hoe uniek is nu dat aandachtig aanwezig zijn in de buurt? In *Avontuur van geloof* reflecteert Sake Stoppels op de praktijkverhalen van Urban Expression teams. Als een reflectie op het verhaal waarin een zeker teamlid uit Amersfoort zijn teleurstelling beschreef over het feit dat er nauwelijks dopelingen en mensen die aangeven expliciet Jezus willen volgen zijn schrijft Stoppels:

"Hij zoekt daarmee naar de meer unieke kant van het christelijk geloof.. Aan compassie met mensen is gelukkig geen gebrek binnen de wereld van de pioniers, maar het lijkt te schorten aan een unique sellingpoint." (Blok, 2016, p. 91)

In mijn onderzoek is heeft namelijk ook de helft van de respondenten genoemd dat het een verlangen is dat de mensen om hen heen ook ontdekken wat ze zelf hebben mogen ontdekken en waar ze uit leven: Het leven met God en het geloof in Jezus Christus. Dit verlangen naar 'verandering', zoals door een paar teamleden genoemd, is volgens mij heel belangrijk. Het gaat dan niet om een beter weten dan andere buurtbewoners met andere opvattingen, maar om het delen waar je zelf door geraakt bent.⁷⁷ In deze postmoderne tijd zie ik namelijk een gevaar van

⁷⁷ Dit is ook wat Van der Kolm noemt in De Dordtenaar: "De kern is dat je in gesprek komt met mensen, juist met de groepen die in deze samenleving buiten de boot dreigen te vallen, de mensen die worden uitgesloten. 'De mensen die aan deze nieuw missionaire initiatieven werken voelen soms een zekere gene om voor hun eigen christelijke geloofsoopvatting uit te komen. Van der Kolm betoogt dat dat niet goed is. 'Een ontmoeting is tweerichtingsverkeer. Als jij belangstelling hebt voor de opvattingen van de ander, moet je ook je eigen

subjectivisme alsof we als missionaire christenen vooral moeten opvallen met goede en liefdevolle daden. Ook in het boek van Ruddick over missionaire pastorale zorg komt het expliciet delen van geloof maar weinig aan de orde. Ik heb hier niet veel ruimte om er veel meer over te schrijven, maar Margrietha Reinders heeft dat al eerder kort maar krachtig gedaan over de noodzaak van enthousiaste geloofsoverdracht. Ze schrijft dat zonder een team dat echt gelovig durft te leven en te vertellen van hun bron een pioniersplek wel waardevol kan zijn, maar dat het delen van geloof toch echt nodig is om levens te doen veranderen.⁷⁸ Is er op dit punt misschien ook een spanning tussen de presentiebenadering/buurtpastoraat en het verlangen en doel van gemeentestichting/kerkplanting?⁷⁹ Zelf vind ik dat Stuart Murray in zijn boek *Post Christendom* hier heel gebalanceerd over schrijft dat we aan de ene kant het verlangen mogen hebben om te delen van ons geloof, maar dat dat het beste kan als we al een relatie hebben opgebouwd met mensen. Als die relaties er zijn dan is het volgens hem volkomen legitiem om te delen van geloof en bekering aan te moedigen.⁸⁰ Dit hoeft dan ook niet krampachtig te gaan en geduld blijft ook nodig, maar als we zelf gegrepen en veranderd zijn door het evangelie van Jezus Christus en zelf de Bijbel en gebed nodig hebben om met God te leven dan hebben de mensen om ons heen dat toch ook nodig en willen we toch ook niets liever voor hen?⁸¹ Op zo'n manier is de buurtpastor of het teamlid een soort sociaal werker die de diepste impact kan hebben in de wijk. Het is bijzonder om zulke verhalen ook gehoord te hebben van verschillende teamleden, want op zo'n manier worden buurt-/wijkbewoners ook aangesloten op de wijnstok om vrucht te dragen voor het koninkrijk van God.

Ik realiseer me dat er nog veel en veel meer reflectie mogelijk is, zowel diepere als bredere reflectie, maar vanwege de beperkte ruimte kies ik er voor het bij het bovenstaande te laten.

opvattingen laten zien. Niet met het idee dat die beter zijn, niet met het idee om te bekeren." (PCM Uitgevers B.V., 2001, p.2)

⁷⁸ Zie in *Heilig Vuur*: "Zonder een team, dat echt gelovig durft te leven en haar overtuiging wil delen met anderen, kan een pioniersplek een tijdje een mooie en waardevolle ervaring betekenen voor de participanten. Maar alleen geloof in levensverandering overstijgt die beleving en maakt mensen werkelijk nieuw. Enthousiaste geloofsoverdracht en een gedeelde ervaring van de Heilige Geest zijn onontbeerlijk voor een pioniersplek die wil groeien en geloofsleerlingen maken." (Reinders. 2016, p. 73)

⁷⁹ Uit de missie van Urban Expression: "ons hoofddoel het vestigen van nieuwe geloofsgemeenschappen die het evangelie proclameren en demonstreren" (Bijlage 2)

⁸⁰ "Evangelism is not, however, the starting point for mission in a plural society. Given the horrendous record of intolerance in Christendom and deep mutual suspicion, the priority is to build relationships of respect and friendship. If these are genuine and involve more than superficial communication, it is perfectly legitimate to share religious convictions and encourage conversion (in either direction)." (Murray. 2004, p. 234)

⁸¹ Zie *Handbook on evangelism in Europe*: "I am convinced that there is no evangelistic force so powerful as a really loving, outward-looking local church. It is the key to evangelism in this age which is suspicious of the high-powered sales-technique and at the same time well aware of the emptiness of materialism, the breakdown of relationships, and the shortness of life. There is plenty of spiritual hunger out there. We do not have to make people hungry; we do have to persuade them that we have bread. And the only way that will be done will be by individuals and churches so full of the love of God that it is palpable." (Noort, Avtzi en Paas, 2017, p. 302)

Beantwoording van de hoofdvraag

Welke adviezen kunnen er worden gegeven aan UE aangaande de unieke bijdrage van de buurtpastor a.d.h.v. een analyse van de ervaringen van teamleden van UE teams met de rol van buurtpastor en een theologische en sociologische duiding daarvan?

In de casus vroeg Sibbele zich af wat nu eigenlijk zijn bijdrage in de rol van buurtpastor was aan de buurt. En hoe leg je (aan bijvoorbeeld burens) uit wat je precies doet? Als het gaat over de vraag wat de unieke bijdrage van de buurtpastor is en hoe de Urban Expression teamleden zich kunnen presenteren komt er uit het onderzoek het volgende:

Een buurtpastor heeft een unieke bijdrage door:

- Het liefdevol beschikbaar zijn: Er zijn voor mensen in de buurt en mensen écht zien en horen. Juist op plekken waar er sprake is van gebroken waardigheid in mensen is het zo belangrijk om liefdevol beschikbaar te zijn op welke manier dan ook. Dit gebeurt door contacten in vriendschap, in het samen dingen doen, in het helpen etc. Het blijft belangrijk om hiervan de grote waarde in te zien.
 - Het creëren van een bloeiplek: Activiteiten organiseren die leiden tot ontmoetingen, die de sociale cohesie verbeteren, maar ook tot doel hebben dat mensen empowerment kunnen verwerven zodat mensen (meer) tot bloei komen.
 - Het vertellen van je bron: Hier gaat het om het doorgeven van jouw eigen bron(bronnen) Als je zelf erkent dat je Jezus nodig hebt en Gods leiding dan ligt het voor de hand om ook te geloven dat anderen om je heen God nodig hebben.
Op dit punt kwam bij een aantal teamleden voorzichtigheid naar boven en dat past ook wel in de tijd waar we ons in bevinden. Het vertellen op een passende en aansluitende manier blijft voor ons allemaal een zoektocht denk ik.
 - Het zijn van een sleutel: In dit onderzoek heeft een kwart van de respondenten een rol waarbij ze zich presenteren als buurtpastor waardoor deuren (bij gemeente en organisaties) makkelijker open gaan. Zoals in hoofdstuk 4.1 ook genoemd werd dat de meeste teamleden bij Urban Expression egalitair zijn, is het vrij verklaarbaar dat er minder aandacht voor dit aspect is. Toch wil ik vanuit dit onderzoek meegeven dat dit iets unieks is. Het blijkt dat bij de lokale overheid en organisaties respect en waardering is voor de titel buurtpastor en dat zou mijn inziens echt meer gebruikt kunnen worden.
 - In mijn onderzoeksvraag heb ik er voor gekozen om alle teamleden 'buurtpastor' te noemen, maar welk inzicht heeft dit onderzoek gegeven wat betreft de typering? N.a.v. de vraag over de typering of omschrijving van de buurtpastor kan worden gesteld dat niet elke Urban Expression teamlid een buurtpastor is. Zo kan wel worden gesteld dat bijna alle teamleden pastoraal zijn in hun buurt, maar m.i. is de rol van buurtpastor toch een rol die iets minder gelijkwaardigheid in zich heeft. Een buurtpastor kan in de rol ook kiezen om wat meer afstand te nemen en boven de situatie van de mensen in de buurt te staan. Het blijft daarin ook voor elke persoon in elke context een blijvend zoeken naar de rol die past, zowel bij de context, de persoon zelf en het doel(of de missie) die hij/zij voor ogen heeft.
-

Aanvullende adviezen

Zijn er aanvullende adviezen die n.a.v. de literatuurstudie en interviews gegeven kunnen worden aan Urban Expression aangaande het verhelderen van de unieke bijdrage van de rol van buurtpastor?

Wees niet bang voor ongelijkwaardigheid

In de interviews is een aantal keer het woord gelijkwaardigheid ter sprake gekomen. Bijvoorbeeld in dit fragment: *“Lastig hoor aan missionair zijn, dat je er zo voor de ander bent dat je niet alles deelt van je leven. Kijk zij vertellen heel veel aan jou, en dan zou het mooi zijn als je ook veel aan hen kan vertellen want dan kom je op een gelijkwaardig niveau. Dan kunnen zij jou bevragen en jij hen. maar dat vind ik lastig op het moment dat je dus vaak iets doet voor een ander.”*⁸² Dit wordt belangrijk gevonden vanuit de wens voor gemeenschap en de gedachte van het ‘laten en maken’ van Andries Baart(besproken in het theoretisch kader). Teamleden willen mensen niet afhankelijk van henzelf maken.⁸³ Ook vanuit voorbeelden uit het verleden (en heden) waarin kerken iets voor armen gingen doen d.m.v. bijvoorbeeld programma’s maakt dat de teamleden het anders willen.⁸⁴ Met David Fitch denk ik dat het terecht is om dit anders te willen. Toch is er denk ik al verschil met andere buurtbewoners als je vrijwillig de tijd neemt om er voor anderen in de buurt te zijn (door te luisteren, iets sociaals te organiseren etc.) Er is al verschil als je een parttime baan kunt hebben om er paar dagen per week te zijn voor anderen in de wijk terwijl burens misschien wel van een uitkering leven. Er is verschil in positie, soms ook in opleiding of in persoonlijkheid(missie) etc.. Ook in het streven naar gemeenschap, wat Jannet van der Spek in het kader van wederkerigheid schrijft, blijft het zo dat mi. in elke gemeenschap dominante en minder dominante groepsleden zijn. In een gemeenschap zullen Urban Expression teamleden vanwege hun drive/missie al snel dominante en ambitieuze groepsleden zijn, maar staat dat de missie in de weg? Het lijkt me daarom goed om dat maar gewoon te onderkennen en niet te bang te zijn dat je als teamlid/buurtpastor ongelijkwaardig zou zijn.

“..In het nieuwe Koninkrijk van Christus wordt niemand een object of een project van iemand anders. Wij zijn uitgenodigd om het leven samen met God te leven. Dit is leven geleefd in met-zijn, verwantschap, merkbare aanwezigheid van de een met de ander.” (Fitch, 2016, p. 137)

⁸² Uit het interview met Eline. Zie bijlage 11.10

⁸³ Zoals Van der Spek schrijft: “De werkwijze is enerzijds zeer bescheiden: 'gewoon aanwezig zijn en het alledaagse leven met buurtbewoners delen', als anderzijds zeer pretentius: 'niets meer en minder dan bijdragen aan het heil voor de buurtbewoner en de buurt'.” (2011, p.5)

⁸⁴ Zoals David Fitch schrijft: “We maken van de armen vaak een programma, mensen aan wie we onze gaven uitdelen. In feite betekent dat, dat we voor hen ruimte maken op onze stoep. Dit soort hulpverlening verlicht acuut lijden. Maar deze programma's houden de armen onvermijdelijk op een afstand, zogezegd op onze stoep. Ze verhinderen dat de armen een deel van ons leven worden. Ze verhinderen ons aanwezig te zijn bij de armen aan onze tafels. Op die manier ondermijnen - eenzijdig uitgevoerde - liefdadigheidsprogramma's Gods werk voor gerechtigheid in de wereld.” (2016, p.143)

7. Concrete aanbevelingen

Hieronder volgen kort paar concrete aanbevelingen n.a.v. de conclusies hierboven.

- Laat de uitkomsten van dit onderzoek Urban Expression en de teamleden helpen om te zien wat hun unieke bijdrage in de buurt is en hoe ze van daaruit kunnen presenteren in de buurt. Dit vraagt van ieder wat reflectie op dit onderzoek.
- Denk eens na over meer aandacht en ruimte voor de formele rol van buurtpastor. (Dit is volgens Jan-Martin Berghuis al aan de gang). De rol is minder 'gelijkwaardig' dan die van buurman/-vrouw, maar het blijkt ook dat je in die rol veel kunt betekenen voor de buurt en voor mensen in de buurt.
- Blijft zoeken naar passende, maar moedige wegen om het goede nieuws, het evangelie te vertellen aan de mensen in de buurt.
- Binnen en tussen de teams heb ik een diversiteit gezien in praktijken, drive en theologie. Dat daar ruimte voor is vind ik mooi om te zien. Houdt dat vast.
- Verschillende teamleden hebben ook verteld hoe weerbarstig de praktijk soms is. Het is mijn aanbeveling om hen genoeg te ondersteunen en bij te staan.

8. Literatuurlijst

- Baart, A. J. (2004). *Een theorie van de presentie* (3de ed.). Boom Lemma Uitgevers.
- Blok, O. (2016). *Avontuur van geloof*. Amsterdam, Nederland: Baptisten Seminarium.
- Blok, O., & Vlaardingebroek, M. (2016). *Survivalgids pionieren*. Arnhem, Nederland: V.O.F. Vindingrijk.
- Borgh, E., & Broeke, L. V. D. (2020). *Religieus leiderschap in post-christelijk Nederland* (1st ed.). Kok boekencentrum Non-Fictie.
- Fitch, D. E. (2016). *Merkbaar Aanwezig, zeven disciplines die de kerk vormen voor missie* (1st ed.). Clc Publicaties.
- Gosseling, H. J. (2018, April 7). "Niet de problemen oplossen maar er zijn - dat is het geheim." *Nederlands Dagblad*, pp. 20–21.
- Kilpin, J., & Murray, S. (2007). *Creatieve gemeentestichting in aandachtswijken van de stad, het verhaal van Urban Expression*.
- Murray, S. (2004). *Post-Christendom. Send The Light*.
- Noort, G., Avtzi, K., & Paas, S. (2016). *Sharing Good News*. Geneve, Zwitserland: World Council of Churches/Conseil Oecumenique des Eglises.
- Noort, G., Paas, S., De Roest, H., & Stoppels, S. (2008). *Als een kerk (opnieuw) begint* (1st ed.). Culemborg, Netherlands: Van Duuren Media.
- Reinders, M., & Blok, O. (2016). *Heilig vuur, Een pioniersreis voor beginners*. Amsterdam, Netherlands: Amsterdam University Press.

- Ruddick, A. (2020). *Reimagining Mission From Urban Places* (1st ed.). Norwich, United Kingdom: SCM Press.
- Schlatmann, T., & van Waarde, R. (2012). *Zo wordt het spel gespeeld* (1st ed.). Houten, Netherlands: Bohn Stafleu van Loghum.
- Van der Spek, J. (2011). *Kramp voorbij* (1st ed.). Gorinchem, Nederland: Narratio.
- Van Heerde, J. (2020, February 3). Arme wijken zijn een verzamelpunt van kwetsbare mensen. *Trouw*. Retrieved from <https://www.trouw.nl/nieuws/arme-wijken-zijn-een-verzamelpunt-van-kwetsbare-mensen-gevolg-de-leefbaarheid-gaat-hard-achteruit~b728a6de/#:~:text=Gevol%3A%20de%20leefbaarheid%20gaat%20hard%20achteruit,-Een%20galerij%20flats&text=Kwetsbare%20mensen%20worden%20geconcentreerd%20in%20sociale%20huurwoningen%2C%20waardoor%20de%20leefbaarheid%20verslechtert.&text=Arme%20wijken%20met%20veel%20sociale,voor%20allerlei%20kwetsbare%20groepen%20mensen.>
- Veenhof, R. (2012, November 30). Ella Vogelaar pleit voor buurtpastores. *Nederlands Dagblad*. Retrieved from <https://www.nd.nl/nieuws/nederland/832437/ella-vogelaar-pleit-voor-buurtpastores>
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek?: praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs* (4th ed.). Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Wright, C. J. H. (2011). *De Bijbelse Missie*. Barneveld, Nederland: De Vuurbaak.
- PCM Uitgevers B.V. (Ed.). (2001, October 12). De kerk is een straatvechter; Gerrit Jan van der Kolm in de theologie. *De Dordtenaar*, p. 2.

9. Bijlagen

In dit bijlagedocument zijn de volgende documenten opgenomen.

Bijlage 1	Missie, visie, droom en waarden van Urban Expression
Bijlage 2	Vragenlijst interviews
Bijlage 3	Tabel 'activiteiten respondenten'
Bijlage 4	Tabel 'titel respondenten'
Bijlage 5	Tabel 'unieke bijdrage respondenten'
Bijlage 6	Tabel 'drive respondenten'
Bijlage 7	Krantenartikel met portretten uit een aandachtswijk

Bijlage 8 tot 12 bevatten alle interviews en gelabelde fragmenten van interviews. Vanwege de grootte zijn die bijlagen in een apart document opgenomen. Dat document is aan te vragen via een mail naar henrickrvb@gmail.com.

Bijlage 1.

In deze bijlage staan de visie, missie, droom en waarden van Urban Expression geschreven. Deze zijn ook te vinden op de website van Urban Expression.

Urban Expression Nederland is een zendingsorganisatie met als doel het werven, vormen, toerusten, coachen en verbinden van zichzelf financierende teams die pionieren in creatieve en relevante uitdrukkingen van de christelijke gemeente in stedelijke gebieden met weinig of geen kerkelijke presentie.

Urban Expression:

- is een pionierende zendingsorganisatie
- werkt alleen in de binnenstad, oude volkswijken en aandachtswijken
- is gericht op gebieden met weinig of geen kerkelijke presentie
- heeft als doel het stichten van nieuwe gemeenten
- werkt met zichzelf financierende teams
- moedigt creativiteit en experimenteren aan
- is niet geïnteresseerd in het opleggen van modellen van kerk-zijn
- biedt pastorale ondersteuning en training

1. Urban Expression is een pionierende zendingsorganisatie. Ons doel is om christenen te roepen voor zending in gebieden die benoemd worden als frontgebied van zending in deze tijd en hier te opereren op een innovatieve manier.

2. Urban Expression werkt alleen in de binnenstad, oude volkswijken en aandachtswijken. Er zijn vele zendingsmogelijkheden in andere plaatsen, maar dit is onze focus. Deze wijken in Nederland representeren een van de meest diverse, uitdagende en spannende omgevingen voor zending in deze tijd.

3. Urban Expression is gericht op gebieden met weinig of geen kerkelijke presentie. Wij willen niet met anderen concurreren of werken in gebieden waar al sterke kerken aanwezig zijn. Wij zijn geïnteresseerd in de witte vlekken waar kerken zwak zijn of niet aanwezig.

4. Urban Expression heeft als doel het stichten van nieuwe gemeenten. Hoewel wij betrokken zijn in diverse vormen van zending, is ons hoofddoel het vestigen van nieuwe geloofsgemeenschappen die het evangelie proclameren en demonstreren.

5. Urban Expression werkt door zichzelf financierende teams. Wij werven teams en werken met teams, maar we leveren geen financiële ondersteuning voor deze teams. Elk team is verantwoordelijk voor haar eigen ondersteuning.

6. Urban Expression moedigt creativiteit en experimenteren aan. In vele wijken van de binnenstad of oude volkswijken werkt de gevestigde vorm van kerk-zijn niet meer. Van teams wordt verwacht dat zij op een frisse manier denken en durven dromen om nieuwe vormen van kerk-zijn te ontwikkelen.

7. Urban Expression is niet geïnteresseerd in het opleggen van modellen van kerk-zijn. Er is niet een bepaald model van kerk-zijn waar wij voorstanders van zijn. Van teams wordt verwacht dat zij zeer zorgvuldig luisteren naar de plaatselijke gemeenschap en wegen van kerk-zijn ontdekken die geworteld zijn in deze cultuur.

8. Urban Expression biedt pastorale ondersteuning en training. Wij realiseren ons dat werken in de binnenstad en in aandachtswijken veeleisend is en dat deze aanpak van zending een lange termijn

inzet vereist en een hoog risico in zich draagt. We bieden strategische en pastorale ondersteuning en een programma van voortdurende training.

DROOM

Urban Expression is een jonge gemeentestichtende organisatie die als doel heeft het werven, vormen, toerusten, coachen en verbinden van zichzelf financierende teams die pionieren in creatieve en relevante uitdrukkingen van de christelijke gemeente in stedelijke gebieden met weinig of geen kerkelijke presentie.

De laatste jaren er in de politiek veel aandacht voor de veertig aandachtswijken van de voormalige minister Voogelaar. Juist deze wijken zijn gebieden waar kerken en gemeenten bijna niet meer te vinden zijn. Omdat de Here Jezus ons uitdaagt om zout en licht te zijn, juist in de plaatsen waar dit zo hard nodig is, hebben we als kleine groep praktijkmensen Urban Expression opgericht. Vanuit onze jarenlange ervaring van gemeentestichting in dit soort wijken willen we graag onze kennis en ervaringen delen met mensen die dezelfde droom hebben.

Urban Expression is een stichting dat als doel heeft om gemeentestichting in deze veertig en andere aandachtswijken te stimuleren en te begeleiden:

- Wij bieden hulp aan christenen en kerken die zich al in deze wijken bevinden om hen te helpen om tot gezonde gemeentestichting te komen.
- Wij willen een overkoepeld orgaan zijn voor missionaire projecten die in deze wijken werkzaam zijn om elkaar te ontmoeten, bemoedigen en van elkaar te leren.
- Wij bieden trainingen en begeleiding aan kerken, organisaties en individuen in gemeentestichting en missionair gemeente-zijn.
- Daarnaast willen we teams werven om naar deze wijken te verhuizen en hier nieuwe missionaire gemeentes te starten.

Dit alles doen we op vrijwillige basis naast ons bestaande gemeentestichtend werk in de wijken waar we werkzaam zijn. Daarnaast zijn we bezig om contacten te leggen met andere projecten die betrokken willen raken in dit werk. Ook zullen we ons toeleggen op pastorale zorg en begeleiding, juist omdat deze wijken zulke moeilijke plekken zijn om te wonen, leven en werken.

Urban Expression is geen nieuwe denominatie. We begeleiden en initiëren nieuwe missionaire gemeentestichtende projecten in deze aandachtswijken en stimuleren hen vervolgens om zich aan te sluiten bij een bestaande denominatie op het moment dat ze een 'echte' gemeente geworden zijn.

Onze droom is dat in al deze veertig wijken missionaire wijkgemeentes zullen ontstaan die passen in de wijk en die voornamelijk bezocht zullen worden door wijkbewoners. Mensen die nooit van hun leven hadden kunnen bedenken ooit nog deel te worden van een gemeente, maar in deze christelijke gemeenschappen Jezus hebben leren kennen en een nieuw leven hebben gekregen.

Urban Expression is een organisatie voor zending in de stad met als doel het werven, vormen, toerusten, coachen en verbinden van zichzelf financierende teams die pionieren in creatieve en relevante uitdrukkingen van de christelijke gemeente in stedelijke gebieden met weinig of geen kerkelijke presentie.

De stad als uitdaging

In de binnensteden en oude stadswijken is de christelijke zending in Nederland het meest creatief geweest in de afgelopen twee eeuwen. Hier werd gepionierd met veel nieuwe vormen van kerk-zijn, getuigenis en sociale actie. Mensen zijn tot geloof gekomen in Jezus Christus. Gemeenschappen zijn vernieuwd. Tekenen van Gods koninkrijk van gerechtigheid en vrede zijn zichtbaar geworden. Dit is een uitdagende plaats om te zijn!

Maar het leven van de kerk in veel gemeenschappen in de binnensteden, oude volkswijken en aandachtswijken is heel zwak.

Waarom?

- Omdat de sociale en geestelijke nood op deze plekken enorm is.
- Omdat deze wijken en binnensteden snel veranderen en veel kerken worstelen om aan te sluiten bij deze verandering.
- Omdat christenen grotendeels zijn verhuisd naar de buitenwijken en dat blijven doen.
- Omdat soms modellen van gemeentestichting gebruikt worden die hier niet geschikt zijn.

Deze stedelijke gebieden met weinig kerkelijke presentie blijven christenen uitdagen om betrokken te raken in pionierende en creatieve zending.

Waarden

Relaties

1. Wij geloven dat, in Jezus, God zichzelf geopenbaard heeft in een concrete tijd en plaats. Daarom voelen we ons geroepen betrokken te zijn in onze plaatselijke gemeenschap of ons netwerk van relaties en hier actief in deel te nemen.
2. Wij geloven dat het evangelie werkt door relaties en dat het dienen van God voor een groot deel bestaat uit het opbouwen van relaties waarin wij niet alleen het evangelie van God maar ook ons leven delen met anderen.
3. We beseffen dat het christelijk geloof een weg is en wij zijn toegewijd aan mensen om hen verder te helpen in hun reis op deze weg, op welk punt zij zich op dit moment ook bevinden.
4. Wij focussen op gebieden met weinig of geen kerkelijke presentie en 'vergeten' groepen mensen, op zoek naar wegen om Jezus op een passende wijze te communiceren, speciaal naar mensen en groepen in de marge van de samenleving.
5. Wij gaan de uitdaging aan met de trend van sommige christenen om uit de steden weg te trekken en moedigen christenen aan om zich opnieuw te vestigen in de (binnen)steden.
6. Wij geloven in dingen doen met en niet slechts voor gemeenschappen, door ons leven met anderen te delen en te leren van anderen die hun leven met ons delen.
7. Wij zien het vitale belang van teamwerk, netwerken en rekenschap afleggen aan elkaar en erkennen dat individuen en kerken elkaar nodig hebben.

Creativiteit

1. Wij beseffen het belang van risico's durven nemen en van de druk op het leven in de (binnen)steden, en wij geloven dat het geen schande is te falen.
2. Wij waarderen moed, creativiteit en diversiteit in het ontdekken van relevante wegen om gemeente van Jezus te zijn in verschillende contexten.
3. Wij geloven dat vragen en theologische reflectie belangrijk zijn in het proces van samen leren en onderscheiden van de weg die God met ons wil gaan.

4. Wij hebben als doel om een katalysator te zijn, creativiteit aan te moedigen en ruimte te geven, zowel in de gemeente als in de gemeenschap bij ons zoeken en delen van God in de (binnen)steden.
5. Wij geloven niet in het afhankelijk maken van anderen aan onszelf, maar in het ontwikkelen van lokaal leiderschap, dat de capaciteit heeft om zichzelf in stand te houden en te vermenigvuldigen in gemeenten die groeien naar volwassenheid.
6. Wij zijn erdoor geraakt dat God gevonden kan worden in het hart van de stad en willen graag diverse vormen van gebed en aanbedding 'uitvinden' die hier betekenisvol zijn.
7. Wij realiseren ons dat Gods Geest waait waarheen hij wil en daarom gaan wij er niet van uit dat ons werk altijd moet of zal blijven voortbestaan.

Nederigheid

1. Wij beseffen onze afhankelijkheid van God en erkennen de voortdurende behoefte en noodzaak van gebed en de toerustende kracht van Gods Geest.
2. We geloven dat ieder mens geliefd is door God, onafhankelijk van leeftijd, geslacht, opleiding, sociale status, etniciteit, lichamelijke of geestelijke gezondheid en dat God werkt door alle gelovigen – en anderen naast hen.
3. Wij respecteren anderen die naast ons werken in de (binnen)stad en zijn dankbaar voor de fundamenten gelegd door velen in de generaties voor ons.
4. Wij willen leren van anderen, en de dingen die we doen laten vormen door de ervaringen, ontdekkingen, successen en fouten van medewerkers.
5. Wij zijn erop attent de vaak beperkte middelen niet uit andere lokale kerken weg te zuigen, maar hopen een bemoediging en steun voor hen te zijn.
6. Wij zijn ons bewust van het belang van een sober leven, door niet vast te zitten aan onze bezittingen en ons te realiseren dat alles wat we hebben van God komt en tot zijn beschikking staat.
7. Wij weten dat wij niet onvervangbaar zijn en dat wij proberen te doen deel is van een veel groter plaatje. Zo willen we onszelf in het juiste perspectief blijven zien.

Beloften aan God

1. Wij zijn toegewijd aan het volgen van God aan de marges en op verlaten plekken, in de verwachting dat we hier God zullen ontdekken, aan het werk onder mensen die machteloos zijn en op plaatsen van zwakheid.
2. Wij zijn er aan toegewijd om Jezus centraal te stellen in ons verstaan van de Bijbel, in onze visie op zending en in alle aspecten van discipelschap.
3. Wij zijn toegewijd aan het zoeken van Gods koninkrijk in de binnensteden en aandachtswijken, zowel door het stichten van gemeenten als door het werken in partnerschap met anderen in zending.
4. Wij zijn toegewijd aan een visie van gerechtigheid, vrede en bloei voor de stad en al haar inwoners.
5. Wij zijn toegewijd aan een eenvoudige kerk, met een focus op zending, geworteld in de plaatselijke cultuur en toerusting voor ieder in het ontwikkelen en inzetten van hun door God gegeven gaven.

6. Wij zijn toegewijd aan onvoorwaardelijk dienstbetoon, een holistische bediening, vrijmoedige verkondiging, prioriteit voor de armen en het zijn van een stem voor wie geen stem heeft.

7. Wij zijn toegewijd aan het respecteren en het opbouwen van relaties met andere geloofsgemeenschappen en wijzen elke vorm van manipulatie of ontnemen van vrijheid af.

Bijlage 2.

In deze bijlage zijn de interviewvragen weergegeven waaruit ik geput heb tijdens de interviews. De interviews waren open, maar een aantal dingen (dikgedrukt) wilde ik het liefst van elke respondent weten.

Interview vragen

Zo goed mogelijk plaatje krijgen van praktijk.

- Hoe ziet je week er uit?
- Met welke mensen in de buurt heb je **contact**?
- Zoek je **contact**? Hoe?
- **Waar** spreek je af met mensen?
- Sociale cirkel? Welke gebieden?

Presentatie van jezelf

- Hoe **noem** je wat je doet of hoe je leeft? Buurtpastor? Zo ja, waarom?, zo nee waarom? Als er een nieuwe buurman komt wonen hier en je zou vertellen over dingen die je doet (vanuit Urban Expression) in de wijk; hoe zou je het dan **omschrijven**?
- Is de manier waarop je jezelf presenteert in de buurt in de loop van de tijd **veranderd** of hetzelfde gebleven?
- **Hoe zien mensen jouw rol** in de ontmoeting? Welke woorden geven buurtbewoners aan jouw rol?
- Waardoor laat jij je 'rol' in de wijk bepalen? Kun je de verschillende dingen ordenen van belangrijk naar minder belangrijk?
- **Heb jij een unieke bijdrage in de wijk? Zo ja, hoe? Welke woorden geef je daar aan?** Maakt jouw **christen zijn verschil**? Ten opzichte van als iemand die niet in een god gelooft en werkt aan de leefbaarheid in de wijk?

Ervaringen die relevant zijn voor proces..

- Zijn er in de periode dat je hier bent bijzonder **ervaringen geweest die je gevormd hebben** of je perspectief op je aanwezigheid hier gevormd hebben?
 - Welke? Doorvragen!! positief of negatief?
 - **Tijdens welke ervaringen heb je je het meest comfortabel gevoeld? Doorvragen!** Tijdens welke ervaringen heb je je het meest **oncomfortabel** gevoeld? Doorvragen!
- Betekenis geven, duiden, overtuigingen, identiteit
- Wat is het belangrijkste wat je hier in de wijk doet?
Wat is de kern van (presentie?),
Concreet? Welke betekenis heeft dat? Was dat vanaf dat je hier kwam al corebusiness voor je?
 - Verbind je dat met de Bijbel? Roeping of verlangen van God?
 - Welke rol vervul jij daar in? Hoe omschrijf je dat? Welke woorden zijn belangrijk voor je?
 - Wat drijft je ten diepste?

Welke rol speelt God, theologie in wat je doet? Concreet?

Welke verhalen in de Bijbel spreken je bijzonder aan als je denkt aan wat jij hier doet?

- Vind je dat je bij jouw manier van leven kunt spreken van succes en falen?
 - Het lijkt voor mij dat UE teamleden ambitieuze mensen zijn. Herken je dat? Ja/nee?
 - Zit daarin een verschil met andere buurtbewoners of niet?
 - Wie zijn degenen die volgens jou het best begrijpen wat je doet?
 - **Wat heb je nodig om te doen wat jij doet?**
-

Bijlage 3.

Hieronder bevindt zich de tabel waarin aan de hand van codewoorden uit de interviews de verschillende activiteiten van de teamleden gecategoriseerd zijn.

	activiteiten organiseren	betrokken bij wijk-initiatieven	ontmoetingen met wijk-bewoners	Bellen/appen met wijkbewoners	Team-contacten	praktisch helpen	contact met gemeente	Viering/preken	Bidden met burens	Organisatorisch op de achtergrond	overig
Martin			Bezoeken	<u>Bellen/appen</u>	<u>Teamcontacten</u>		Contact met gemeente en bewonersorganisaties	<u>Preek maken/spreken in viering</u>		Organiseren/lijnen uitzetten	Contacten met andere kerken, Interreligieus overleg, Missionair platform contacten
Marike	Vrouwenochtend, Brunch, Bijbelstudie maandelijks, Kinderclub, Maaltijden, Feestdagen activiteiten		Ontmoetingen met wijkbewoners	<u>Bellen/appen</u>	<u>Teamcontacten</u> , <u>Vrijwilligers coördineren</u>	<u>Praktisch helpen</u>				Organiseren/lijnen uitzetten	
Neo	Buurtwinkel Gezondheidshuis, Meedoen Geloven in Moerwijk	Coöperatie coördineren, Voedselbank coördineren		Contacten met wijkbewoners	Meevergaderen	<u>Praktisch helpen</u>			<u>Bidden voor mensen</u>	Coöperatie coördineren, Voedselbank coördineren	
Bettelies	Buurttuin organiseren Voedselbank helpen		Contacten met wijkbewoners	Contacten met wijkbewoners	Contacten met vrijwilligers		Contact met gemeente etc.	Maandelijks samenviering ,Leef-, eet- en deeldiner	Bidden met mensen		Mensen Moerwijk laten zien, vertrouwenspersoon, buurtonderzoek
Rick	Kookgroep coördineren, De Villa organiseren		Contacten met wijkbewoners	Social media contacten	Contacten binnen de Villa	Mensen helpen/doorverwijzen Praktisch helpen, Mensen bijstaan/stervensbegeleiding		Zondagse brunch en viering			
Iris	zomeractiviteit, (doordeweekse activiteiten) , Overige eenmalige activiteiten		Contacten met wijkbewoners		Villa team			Soms viering leiden	Bidden voor mensen		buurtonderzoek
Bart	Fietsenuitleen, Repaircafé, Vuilprikken, Buurtmaaltijd, meidenvoetbalteam	Vrijwilligerswerk & aanhaken bij dingen	Contacten met buurtbewoners	Contacten met buurtbewoners			Contacten met wijkwerkers/organisaties, Wijkpraktijkteam (app)				Betrokken bij GKV in wijk
Monica	Meidenclub, Moeder en kind activiteiten, Huiskring Buurtmaaltijd		Contacten met buurtbewoners	Bellen/appen Vriendschappen							Betrokken bij GKV in wijk
Geert	Kinderclub, Zomerprogramma voor kinderen				Contacten met mensen van Bless			Bless-vieringen		Bless coördineren	
Eline	Beheer wijkgebouwtje, containerambassadeur (man)	Mogelijk aanhaken bij dingen, Jaarlijkse Serve the City actie	Contact met burens		Bless meedoen						
Marjanne	Kinderwerk Vrouwenochtend Koffieochtend		Contact met wijkbewoners								
Leendert			Contact met wijkbewoners/burens	Contact met wijkbewoners	teamoverleg		Contact met gemeente	Brunch, viering,		Facilitaire dingen, communicatie, financiën etc.	

Bijlage 4.

Hieronder bevindt zich de tabel waarin inzichtelijk is gemaakt hoe de teamleden zich voorstellen in de buurt of hoe ze genoemd/gezien worden volgens henzelf.

Titel	Buurtpastor	Één van het team	Buur-	Anders
Martin	Buurtdominee/ voorganger	Eén van In de Praktijk	Buurvrouw	
Marike				
Neo	Buurtpastor		Buurman	Coordinator Moerwijk cooperatie en voedselbank
Bettelies			Buurvrouw	
Rick	Buurtpastor	Eén van De Villa	Buurman	
Iris				
Bart		Samen team	Buurman	Vriendin
Monica		Samen team	Buurvrouw	
Geert				Werkzaam bij wijkgebouw de Bron, Kinderwerker, Missionair pionier*
Eline				
Marjanne		Vrijwilligster van Bij Hiernaast /van het pandje baas van Bij	Buurvrouw	Missionair werker*
Leendert		Hiernaast/ van het pandje	Buurman	

*: Dit is hoe ze zichzelf zien bleek tijdens het interview, maar daarvan weet ik niet of ze zich wel of niet zo noemen in de buurt.

Bijlage 5.

In deze bijlage (op de volgende pagina) bevindt zich de tabel waarin inzichtelijk is gemaakt wat volgens de respondenten en volgens mij de unieke bijdrage is van wat de teamleden doen in hun rol als buurtpastor.

(Met plek creëren in de tabel wordt bedoeld dat er een activiteit georganiseerd wordt die als een arrangement geldt.)

Unieke bijdrage	Presentie	Plek	Getuigen van geloof	Netwerk	Overig
Martin	Mensen laten meedoen, Uitnodigen, Empowerment, Complimenteren, Jezus laten zien		Preken, Bidden,	Functie gebruiken, Intermediair zijn, Contact met bewoners-organisaties en-gemeente, Multiculturele werkgroep	
Marike	Betrouwbaarheid Luisteren Beschikbaarheid Helpen Aandacht, Attentie Helpen	Familiegevoel creëren, Plek creëren	Gesprekjes over geloof, bidden, verandering		
Neo	Bewogenheid Bewogenheid Verzoening initiëren Spiegel voorhouden	Liefdevolle omgeving zijn/acceptatie, Ontmoeting faciliteren	Bidden voor mensen		
Bettelies	Neutraal zijn Luisteren/aandacht Betrouwbaar/duurzaam Beschikbaar Aanwezig zijn Aanwezig zijn Woorden en betekenis geven Verzoening initiëren	Thuis voelen, Een plek, Plek creëren	Bidden, Praten over geloof	Intermediair Stem zijn, Inspreken bij gemeenteraad	
Rick	Naast mensen/met mensen Liefde en waardigheid Geen moeten mogen zijn wie ik ben acceptatie verandering	Plek van warmte, inclusie, midden in de buurt, Plek creëren	Verandering	Doorverwijzen naar wijkprofessionals	
Iris	hoopbiedend Geen labels Er zijn, delen Mensen prikkelen en uitdagen Oog voor mensen	Veilige haven, plek	Bidden voor mensen, in viering bidden met mensen	Doorverwijzen naar wijkprofessionals	
Bart	Contacten met burens etc. Holistisch present Samen leven in de buurt	Plek creëren		sleutel, appgroep met professionals Verbinder zijn Verbinding tussen kerk en buurt	
Monica	Vriendschappen Samen mens zijn Empathie, waardigheid	Plek creëren	God laten zien		
Geert					Vieringen voor onszelf Om Sibbele heen Delen in team
Eline	Niks doen/ er gewoon zijn Gewoon wijkbewoner, Betrokkenheid, Beschikbaarheid				Bezinning, Andere teamleden present
Marjanne	Meewandelen/er zijn	Plek creëren	God benoemen		
Leendert	Echte aandacht Bemoedigen	Plek creëren	Spreken	Spreken bij gemeente	

Bijlage 6.

In deze bijlage is uit de interviews aan de hand van codewoorden de drive van de respondenten gefilterd en gecategoriseerd.

Drive	Presentie	Plek	Getuigen	Wat is mijn drive?
Martin	Voorbeeld zijn, Jezus laten zien*	Wil dat mensen meedoen	Mensen opvoeden tot dienstbetoon, Groeien in geloof	
Marike	Zoals Jezus zijn, Aanwezig zijn, dat mensen veranderen	Gunt de kerk	Mensen veranderen	
Neo	Jezus volgen, Tegen sociale onrechtvaardigheid, Geloof uitleven, Niet bekeren, Voorbeeld zijn			
Bettelies	Zorg voor de ziel, Dienen, Niet bekeren, Evangelie handen en voeten geven, Opkomen voor rechtvaardigheid, Liefde en verandering			
Rick	Hart voor mensen, Dichtbij mensen, Identiteit vinden, Geloof handen en voeten geven		Praten over geloof, Jezus ontmoeten, barrières weghalen	
Iris	Er zijn en delen, Niet bekeren, Oog voor			
Bart	Levensverbindende contacten, Bloei van de buurt, contacten met mensen		Dat mensen met Jezus leven	Mijn doel?
Monica	God laten zien, Christelijke presentie zijn, Samen mens zijn			
Geert	Contacten verdiepen	Gemeenschap		Zoeken naar drive
Eline	Er zijn,		Dat iemand gaat geloven	
Marjanne	Zoals Jezus zijn,		Mensen Jezus leren kennen, Mensen tot geloof komen	Desillusie
Leendert	Het evangelie zijn, Herstel brengen, Beweging	Gemeenschap, Gemeentestichting	Dat mensen Jezus ontmoeten	

Bijlage 7.

Alle plannen, renovaties en goodwill ten spijt blijft het onbehagen in de Rotterdamse wijk 'BoTu'

Ilham Mokhtari laat haar kinderen niet buiten spelen. 'Wat leren ze hier op straat? Hoe drugs te gebruiken?' Beeld Arie Kievit

Waar vele stadsbuurten zich als vanzelf ontpoppen tot hippe bakfietswijk, wil het soms een paar straten verderop totaal niet lukken. Zoals in de wijk Bospolder/Tussendijken in Rotterdam. Gisteren werd daar het zoveelste ontwikkelplan gepresenteerd. Lukt het deze keer wel?

Jeannine Julen 10 april 2019, 11:11

Vier keer is er bij haar ingebroken. Of was het vaker? Ilham Mokhtari weet het niet eens meer. Wel herinnert ze zich het braaksel in haar portiek. Junkies die in diezelfde portiek in slaap vallen. Gebruikt maandverband dat in haar achtertuinje wordt gegooid. En intimidatie

door een voormalige buurman, die dreigde ‘die baby uit haar buik te snijden’ toen ze hoogzwanger was.

Ze schudt met haar hoofd. “Ik wil hier weg. Zo snel mogelijk.” Haar kinderen spelen niet buiten. Dat mag niet. “Wat leren ze hier op straat? Hoe drugs te gebruiken? Nee, dat wil ik niet. Ik zag laatst hoe een van de straatvegers op het pleintje hier een naald in zijn arm stak. Moeten mijn kinderen daar dan spelen?”

De 44-jarige Mokhtari woont in het Rotterdamse Bospolder/Tussendijken. Een wijk met 14.000 inwoners op krap één vierkante kilometer. Een wijk ook die ruim tien jaar terug – in de tijd van oud-minister Ella Vogelaar – tot krachtwijk gedoopt werd, vervolgens door een hoop onderzoekers onder de loep werd gehouden, aangepakt werd vanwege de criminaliteit en in het gisteren gepresenteerde wijkprogramma van de gemeente Rotterdam ‘veerkrachtig’ heet. De komende tien jaar wordt er in ieder geval weer volop aan gesleuteld.

Het is ook een wijk waar ondanks al die inspanningen het gros van de mensen qua inkomen nog steeds op of onder bijstandsniveau zit. Waar bijna een kwart van de mensen worstelt met de Nederlandse taal. Waar twee weken terug nog twee granaten aan een winkeldeur werden gehangen en in december de gevel van een andere winkel deels wegvaagde door een explosie. En een wijk die – uiterekend nu Rotterdam van de titel armlastigste stad af is – behoort tot een van de vijf armste postcodegebieden in het land.

Het is ook een gebied in de stad waar inmiddels jaarlijks 1,3 miljoen hotelgasten komen (meer dan ooit tevoren). De stad van het duurste Nederlandse appartement dat ontwikkelaars binnenkort uit de grond gaan stampen. De stad waar koopwoningen in pak ’m beet vijf jaar tijd met bijna 125.000 euro duurder werden. Kon je als koper in 2013 nog voor geen 175.000 euro een woning op te kop tikken in de Maasstad, inmiddels betaalt degene die op zoek is naar een eengezinswoning ruim vier ton.

Onveilig

Zo ook in het Nieuwe Westen en Middelland, twee wijken op loopafstand van Bospolder/Tussendijken, die door de gemeente inmiddels bakfietswijken worden genoemd om goed verdienende, hoog opgeleide yuppen aan te trekken en vast te houden. Waar de koopwoningen als warme broodjes over de toonbank gaan. Voor drie ton of wel meer.

Maar niet in de hele stad is dat de realiteit. Aan de andere kant van de Maas, op Zuid zoals Rotterdamers het zeggen, zijn er meer wijken waar het voor de inwoners sappelen is. De Afrikaanderwijk en Hillesluis bijvoorbeeld. Driekwart van de mensen heeft er een laag inkomen en meer dan de helft voelt zich er onveilig. Huisarts Michelle van Tongerloo schreef in februari op journalistiek platform Vers Beton over haar ervaringen op Zuid. Meiden van

dertien bevallen er van hun eerste kind. Andere tieners verliezen hun ouders aan een overdosis of kijken toe terwijl hun moeder mishandeld wordt. Met het Nationaal Programma Rotterdam Zuid probeert de gemeente dat deel van de stad op te knappen.

Toch is de situatie in Bospolder/Tussendijken opmerkelijk. Waar veel wijken op Zuid ver van het centrum en het station zijn, ligt 'BoTu' er met een fietstocht van tien minuten relatief dichtbij. Trapgevels van panden uit de jaren twintig en dertig sieren het straatbeeld en aan de Schiedamseweg, een winkelstraat vol belwinkels, fastfoodrestaurants en toko's, openen de eerste vegetarische lunchrooms hun deuren. Allemaal ingrediënten voor Berlijneske taferelen en het plakkaat 'in opkomst' zou je zeggen.

Maar echt vlotten wil het nog niet. De reden? Op dat kluitje van 14.000 veelal slecht verdienende Rotterdammers komen schulden, huiselijk geweld, eenzaamheid en langdurige werkloosheid allemaal bij elkaar, zeggen kenners van de wijk. Een ander antwoord: doordat zestig procent van de woningen sociale huur is, is de bevolkingssamenstelling moeilijk te veranderen. Panden opkopen en weer doorverkopen zit er niet in. En huurders met veelal sociale problematiek blijven zitten waar ze zitten. Jaren-, soms decennialang. Dikke kans dat wie wegtrekt wel honderden euro's meer aan huur moet betalen.

Mimoun Oualaid: 'Ik heb hier alles in de buurt. De tram, de metro, het ziekenhuis, de McDonalds'. Beeld Arie Kievit
Neem Mimoun Oualaid, buurtgenoot van Mokhtari en 53 jaar oud. Verhuizen hoeft van hem niet zo. Hij is gewend aan dit deel van deelgemeente Delfshaven. Heel erg gewend zelfs. Op zijn zestiende kwam hij er wonen. Een paar straten achter de straat waar hij nu woont. Sinds 1996 is hij niet verhuisd. "Waar moet ik dan heen? Naar een duurder huis hier in de stad? Of naar een dorp? Ik heb hier alles in de buurt. De tram, de metro, het ziekenhuis, de McDonald's. Ga ik weg, dan moet ik weer helemaal opnieuw beginnen. Hier is het vinden van een baan al lastig."

Trouwens, zegt Oualaid, de wijk knapt op. Dat geschreeuw 's nachts, de dealers op straat, de alcohol. Het is allemaal minder. Zelfs een beetje droog, zegt Oualaid. "Weet je wat ik bedoel? Minder leven. Gewoon droog."

Carlo Emanuel (59), wijkbewoner sinds 1992, herinnert zich de buurtfeesten van vroeger nog. En de vele Nederlanders (witte mensen bedoelt hij) die er woonden en van die feesten initieerden. Maar sinds ze weggetrokken, is er niet veel van over. Ook het contact met zijn burens is minder. “Mensen zijn minder lief tegen elkaar.” Ondanks de uitdovende levendigheid denkt ook hij niet aan vertrek. Zijn vrouw begint er weleens over. Laatst ook weer, vlak na de explosie. “Ik snap het wel. Maar hier is alles binnen handbereik.”

Onderzoeksmoe

Ze vertellen erover in wat De Verbindingskamer heet. Een initiatief van Helma van den Bogert en Marianne de Koning om bewoners (en instanties) bij elkaar te brengen. De twee deden in opdracht van de gemeente onderzoek naar de wijk en interviewden bewoners en professionals. Hun bevindingen: bewoners zijn opener en toegankelijker dan eerdere onderzoeken doen vermoeden.

Maar ze zijn ook moe. Onderzoeksmoe, interviewmoe, moe van wat ze een onbetrouwbare gemeente noemen, moe van professionals die hen op weg moeten helpen maar hen niet altijd lijken te begrijpen. Nog altijd voelt een deel van de wijk zich onveilig. En ze missen een buurthuis in de wijk. Door bezuinigingen sloten eerdere varianten hun deuren. Tot spijt van bewoners.

Het maakte dat Van den Bogert en De Koning een bewonersavond begonnen. Maar na een hoop flyereren en toezeggingen – “Leuk, ik probeer vanavond langs te komen bij jullie!” – zaten de twee in het begin vooral samen in een verder lege ruimte aan de Watergeusstraat. Inmiddels ebt de huiver weg.

Woensdagavond in de Watergeusstraat is voor een tiental bewoners vaste prik. Met chips, mierzoete baklava, fanta, cola en uiteraard koffie en thee gaan ze met elkaar in gesprek. Over het pleintje in de wijk dat anders ingericht moet worden. Over de buurman op leeftijd die ze al een tijdlang niet hebben zien rondlopen. “Wie belt er even aan?” Over brieven van instanties die ze niet begrijpen of waar ze het niet mee eens zijn. En over elkaar. “Pas toen ik hier kwam, leerde ik mijn overbuurman kennen, We hadden geen idee dat we al twintig jaar tegenover elkaar wonen”, zegt Emanuel terwijl hij met ‘buurman’ buiten nog even een peukje doet. Het uiteindelijke doel van dit wijkinitiatief: bewoners die via hun plannen de wijk zelf een upgrade geven.

Dat verbinden probeert ook supermarktmanager Dirck Slabbekoorn. Zijn supermarkt is gevestigd aan de Schiedamseweg, in het hart van de wijk. Ook hij ziet de problematiek. Op de hoek was pas geleden nog een schietpartij. En hij heeft geregeld te maken met winkeldiefstal. Niet alleen omdat mensen handelen uit kwade wil, zegt hij. Sommige inwoners kunnen simpelweg het eten voor hun kinderen niet betalen.

Maar noem Bospolder/Tussendijken geen probleemwijk. Dan begint hij driftig met zijn hoofd te schudden. Liever omschrijft hij het als intens, maar mooi. Slabbekoorn werkt samen met de politie, de gemeente, wijkteams, de stadsmarinier, het Openbaar Ministerie en andere instanties om de wijk ‘up te liften’. Waarom hij zich er als supermarktmanager mee bemoeit? Omdat hij onderdeel is van de wijk, zegt hij. “De situatie in de wijk moet een probleem van ons allemaal zijn. Van de voedselbanken, lokale partners, gemeente, ondernemers. Doen we dat niet, dan blijft Bospolder/Tussendijken zitten in de vicieuze cirkel waarin het nu verkeert.”

Dus zet hij zijn LinkedIn-contacten in om een van zijn jonge medewerkers op weg te helpen als het gaat om een opleiding of een andere baan. Hij heeft een keer urenlang gebeld met instanties om te voorkomen dat een van zijn medewerkers op straat kwam te staan. En de bedelaar voor zijn supermarktdeur geeft hij liever een broodje mee dan dat hij de politie belt. “Dan is ze ook weg.”

Onlangs schreef hij ook een plan met als insteek: kunnen we mensen die (voor de eerste keer) stelen niet beter helpen in plaats van straffen om te voorkomen dat hun problemen nog groter worden? Zie het zo, zegt Slabbekoorn: zijn supermarkt is de wijk. Helpt hij daar mensen vooruit, dan gaat de wijk ook stapsgewijs vooruit.

Carlo Emanuel vindt dat het contact met zijn burens minder is geworden. ‘Mensen zijn minder lief tegen elkaar.’ Beeld Arie Kievit

Wantrouwen

Nog even terug naar het wantrouwen dat bewoners voelen jegens gemeente en instanties. Laten die steken vallen? Er gebeurt in elk geval van alles in de wijk. Gevels worden opgeknapt, witwaszaakjes tot sluiten gedwongen en criminaliteit, onder leiding van Danielle van den Heuvel, de kop ingedrukt. Van den Heuvel is stadsmarinier, een door de gemeente aangestelde superambtenaar, die als taak heeft de criminaliteit bij de kop te pakken. Met succes: het aantal diefstallen daalde met 11 procent in drie jaar tijd.

Ondertussen renoveren woningcorporaties zoals Havensteder, eigenaar van veel woningen in de wijk, slecht onderhouden panden. Tochtige ramen maken plaats voor isolerend glas. Waar opknappen niet mogelijk is, wordt gesloopt.

Maar dat wantrouwen, het gevoel van onbehagen, voelen bewoners nog steeds. Een fenomeen dat stadsgeograaf Cody Hochstenbach van de Universiteit van Amsterdam in meer onderzoeken voorbij heeft zien komen. Steek je als gemeente geld in de stenen – nieuwe pleintjes, opgeknapte woningen – dan help je een wijk minder vooruit dan wanneer je investeert in de mensen. Wil Rotterdam de wijk op weg helpen, dan moet ze investeren in de mensen. In opleidingen, in het vinden van een baan, het goed leren van de Nederlandse taal.

De vraag is of de stad dat wil. In haar woonvisie laat ze doorschemeren liever hoog opgeleide, goed verdienende stedelingen aan te trekken. Vandaar die bakfietswijken en de duurdere woningen die uit de grond worden gestampt.

Het is en-en, zegt Van den Heuvel. Ja, Rotterdam wil niet langer aanvoerder zijn op het gebied van armoede en criminaliteit. Maar de stad wil ook voor iedereen zijn. Arm en rijk. Jong en oud. Vandaar het nieuwe programmaplan Bospolder/Tussendijken dat Van den Heuvel gisteren samen met collega's presenteerde. In dat plan wordt gezocht naar oplossingen, samen met buurtbewoners. En het gaat niet alleen over investeringen 'in stenen', maar ook in de mensen, zegt Van den Heuvel. Vraag is of het Ilham Mokhtari verleidt tot blijven.

Veerkrachtig BoTu 2028

- *Er komt taallessen in de wijk. Bijvoorbeeld op de werkvloer of in de moskee. Verder komt er een centraal taalbureau om mensen te helpen om hun kennis over de Nederlandse taal op te schroeven.*
- *Voor moeders van jonge kinderen die willen werken, wordt gezocht om hun kinderen op te vangen. Zo wordt het aanbod van kinderopvang en het opleiden van gastouders onderzocht. Door middel van een wijkcliëntenraad worden bewoners gevraagd om zelf mee te denken over oplossingen op het gebied van activering, werk, taal en schulden.*
- *Bospolder/Tussendijken moet aardgasvrij worden. Dat wil de gemeente doen door een collectief warmtenet aan te leggen waarop de meeste huizen in de wijk aangesloten zijn.*
- *Samen met bewoners gaan gemeenten, lokale partners en organisaties op zoek naar hoe de achterliggende oorzaken van armoede kunnen worden aangepakt. Daarnaast moet de schuldhulpverlening toegankelijker worden.*

